

VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

Deltakelse, trivsel og inkludering i barne- og ungdomsidretten

Delrapport fra forskningen om Idrett for alle i Oslo

GERD MARIE SOLSTAD, MORTEN RENSLO SANDVIK
& MIRA AABOEN SLETTEN

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Deltakelse, trivsel og inkludering i barne- og ungdomsidretten

Delrapport fra forskningen om Idrett for alle i Oslo

**GERD MARIE SOLSTAD, MORTEN RENSLO SANDVIK
& MIRA AABOEN SLETTEN**

Velferdsforskningsinstituttet NOVA
Rapport 1/2022

Velferdsforskningsinstituttet NOVA er et institutt på Senter for velferds- og arbeidslivsforskning på OsloMet – storbyuniversitetet.

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA
OsloMet – storbyuniversitetet 2022

ISBN (trykt utgave) 978-82-7894-795-1
ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-796-8

ISSN 0808-5013 (trykt)
ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © colourbox.no
Desktop: Hussein Monfared
Trykk: Byråservice

Henvendelser om publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet
Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 67 23 50 00

Nettadresse: www.oslomet.no/om/nova

Forord

Dette forskningsprosjektet er et resultat av et samarbeid mellom Oslo Idrettskrets, NOVA ved OsloMet og Forskningsssenter for barne- og ungdomsidrett (FOBU) ved Norges idrettshøgskole (NIH). I forbindelse med oppstarten av Idrett for alle i Oslo, tok idrettskretsen kontakt for å høre om muligheter for å forske på hvordan idrettssatsingen fungerer. NOVA og FOBU ble utfordret til å skrive en prosjektskisse for forskningen. Resultatet ble en avtale om et forskningsprosjekt som skal pågå fram til og med 2024.

Vi ønsker å takke alle som har vært involvert i prosjektet. En spesiell takk går til dere i idretten som har invitert oss inn i deres aktiviteter og stilt opp til intervju. Vi vil også takke Oslo Idrettskrets for et godt samarbeid. Referansegruppen som har fulgt prosjektet og gitt konstruktive innspill til forskningsdesign og rapportutkast, fortjener en stor takk. Referansegruppen har bestått av Åse Strandbu og Ørnulf Seippel ved NIH, Marlene Persson og Guro Ødegård ved NOVA, Line Sletner ved Ahus og Yvonne Larsen ved Korus Oslo. Takk også til Lars Erik Espedalen og Yngvar Ommundsen ved NIH, som har vært med å utvikle spørsmål om trivsel i idrett til Ung i Oslo 2021. Takk til Anders Bakken ved NOVA for kvalitetssikring av rapporten.

Prosjektet er finansiert av Oslo Idrettskrets. FOBU har bidratt med egenfinansiering, basert på tilskudd fra Kulturdepartementet.

Januar 2022

Gerd Marie Solstad
prosjektleder

Morten Renslo Sandvik
forsker

Mira Aaboen Sletten
forsker

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	14
1.1 Idrett for alle i Oslo.....	15
1.2 Forskningsprosjektet: Formål og foreløpige funn	18
2 Empirisk grunnlag	20
2.1 Ung i Oslo og Ung i Oslo Junior	20
2.2 Feltarbeid i idrettslag.....	24
2.3 Personvern og etiske hensyn.....	28
3 Inkludering og eskalering – et teoretisk bakteppe	29
3.1 Inkludering	29
3.2 Organisert idrett som et eskalerende system	30
4 Deltakelsesmønstre og trivsel i osloidretten	36
4.1 Medlemstall for barn og unge i osloidretten.....	36
4.2 Idrettsdeltakelse blant barn	37
4.3 Idrettsdeltakelse blant ungdom	40
4.4 Trivsel og motivasjon	53
4.5 Oppsummering	76
5 Idrettsaktiviteter i endring	78
5.1 Deltakelse i åpne og lukkede idrettsfelleskap	78
5.2 Trivselsrammer i endring	91
5.3 Oppsummering	97
6 Tilnærminger til inkludering	99
6.1 Å få med fra start	99
6.2 Å få med nye deltakere når aktivitetene lukker seg	105
6.3 Å holde på deltakere i overgangen til ungdomsidretten.....	108
6.4 Oppsummering	114
7 Avslutning	116
8 Summary	124
Litteratur	127

Sammendrag

Siden 2018 har «Idrett for alle i Oslo» dannet rammen for inkluderingsarbeidet i Oslo Idrettskrets. Med denne satsingen vil kretsen skape en mer inkluderende barne- og ungdomsidrett der alle har mulighet til å delta i idrett så lenge de ønsker. Idrett for alle i Oslo har endret seg siden oppstarten. Tjue idrettslag var involvert fra start og ytterligere fem har kommet til underveis. Det som før var «foregangs-klubber» og «idrettsløftklubber» er nå blitt til «nabolagsklubber», og med det nye navnet følger en sterkere vektlegging av idrettslagenes betydning i lokalmiljøet.

Velferdsforskningsinstituttet NOVA og Forskningscenter for barne- og ungdomsidrett (FOBU) har blitt engasjert av idrettskretsen til å forske på arbeidet med og virkningene av Idrett for alle i Oslo. Forskningsprosjektet gjennomføres i fire faser og strekker seg fra 2019 til 2024. I denne rapporten presenterer vi funn fra fase to av forskningen.

Rapporten fra prosjektets fase én belyste tre trekk ved inkludering i osloidretten som vi forfølger videre her. For det første at den organiserte idretten som hovedregel synes å bli mer krevende og mer alvorlig etter hvert som deltakerne blir eldre. For det andre at inkludering reiser ulike problemstillinger og fordrer ulike løsninger i barneidrett kontra i ungdomsidrett. For det tredje at sosiale forskjeller i deltakelse ser ut til å øke med alder. Kort sagt blir inkludering vanskeligere utover i barne- og ungdomsidretten.

Endringene knyttet til alder utgjør et grunnleggende trekk ved idrettsaktiviteter for barn og unge som det er viktig å få kunnskap om, og som danner et viktig bakteppe for å forstå idrettslagenes inkluderingsutfordringer og forutsetninger for å lykkes med inkludering. I forskningsprosjektets fase to har vi sett nærmere på endringene med alder, og undersøkt hvordan disse fortøner seg i et utvalg idrettslag som er involvert i Idrett for alle i Oslo. Overordnet er vi ute etter å forstå de sosiale prosessene som bidrar til at idrettsaktivitet endrer seg med alder, og betydningen disse endringene har for idrettslagenes arbeid med inkludering.

For å belyse denne overordnede problemstillingen ser vi nærmere på tre sett med spørsmål: Det første handler om hvem som deltar og ikke deltar, om trivsel i idrett og om opplevelser og oppfatninger om idrett blant ungdom som er og ikke er aktive i osloidretten (kapittel 4). Det andre settet med spørsmål dreier seg om hvordan idrettsaktivitet endrer karakter etter hvert som deltakerne blir eldre, og hvilke prosesser som driver endringene (kapittel 5). Det tredje tar opp hvilke typer inkluderingsutfordringer som opptrer ved ulike stadier av barne- og ungdomsidretten, hvordan idrettslag som er involvert i Idrett for alle i Oslo jobber for å løse disse, og hvordan inkluderingsarbeidet preges av endringer som skjer i idrettsaktivitetene med alder (kapittel 6).

For å få tak på endringsprosessene som preger organisert idrett gjennom barne- og ungdomsårene, trekker vi på en sosiologisk teori om eskalering. Med utgangspunkt i denne teorien forstås organisert barne- og ungdomsidrett som et eskalerende system, som i korte trekk betyr at idretten *blir mer* med alder: mer tids- og ressurskrevende, mer alvorlig og mer orientert mot sportslig fremgang. Utviklingen mot *mer* er en systemnorm som aktiviteten i et enkelt lag, konkurransesystemet i en enkelt idrett og barne- og ungdomsidretten som helhet som hovedregel organiseres i samsvar med. Normen opprettholdes av strukturelle forhold (som et konkurransesystem) og kulturelle forventninger, og har også sammenheng med endringer i deltakernes ferdigheter og interesser i løpet av oppveksten.

Rapporten er basert på en omfattende spørreundersøkelse til barn og unge i alderen 10–19 år i Oslo (Ung i Oslo 2021) og feltarbeid bestående av observasjon og intervjuer i fire idrettslag innen Idrett for alle i Oslo. Datainnsamlingen ble utført høsten 2020 og våren 2021.

Hovedfunn

For å belyse rapportens problemstilling trekker vi frem tre hovedfunn som vi utdyper under:

- (1) For det første finner vi at det er betydelige sosiale forskjeller i idrettsdeltakelse blant barn og unge i Oslo, at disse forskjellene gjenspeiles i geografiske forskjeller, og at de øker med alder. Majoritetsgutter og ungdom fra familier med høy sosioøkonomisk status deltar i størst grad og er med lengst, mens den laveste andelen idrettsaktive er blant minoritetsjenter og ungdom fra familier med lav sosioøkonomisk status. Trivselsnivået blant de idrettsaktive er høyt og følger ingen tydelige sosiale skillelinjer.
- (2) For det andre gir vi et innblikk i tre sosialiseringprosesser som på ulike måter preget aktivitetene vi observerte i oppstarten av barneidretten og i overgangen til ungdomsidretten: Sosialisering til å være opptatt av ferdighetsforbedring, til fremtidsorientert idrettsalvor og inn i idretts sosiale fellesskap. De tre prosessene kan forstås som drivere for at organiserte idrettsaktiviteter med alder kan eskalere, «lukke seg» for nye deltakere og i økende grad bli arenaer for de med ferdigheter, tid, ressurser og «riktig» innstilling til idretten.
- (3) For det tredje finner vi at inkluderingsarbeidet i idrettslagene vi har studert, både var preget av og bidro til eskalering. For å inkludere et bredt spekter av barn i de yngste aldersgruppene inn i lite krevende og åpne aktiviteter, fokuserte idrettslagene på konkrete, «utenomsportslige» barrierer for deltakelse: kostnader, betalingsstøtteordninger, kommunikasjon ut i nærmiljøet og tilgjengelig informasjon på ulike språk. For litt eldre deltakere, og stilt overfor mer lukkede aktiviteter, var *fracfall* det mest relevante problemet og å fremme sportslig fremgang den foretrukne løsningen.

(1) Deltakelsesmønstre og trivsel i barne- og ungdomsidretten i Oslo

Overordnet viser analysene fra Ung i Oslo 2021 at kjønn, sosioøkonomisk status og bakgrunn har stor betydning for idrettsdeltakelse. Det har ikke skjedd særlige endringer i hva som kjennetegner de som deltar og de som slutter med ungdomsidrett, når vi sammenlikner resultater fra 2018 og 2021.

Andelen som deltar i organisert idrett, er relativt lik gjennom hele mellomtrinnet, der rundt 70 prosent av guttene og drøyt 60 prosent av jentene er med. Deretter begynner deltakelsen å falle – først hos jenter, så blant gutter. Frafallet skjer i større skala blant ungdom fra familier med lav enn med høy sosioøkonomisk status og blant ungdom med minoritetsbakgrunn sammenlignet med majoritetsungdom. Sosiale forskjeller i deltakelse viser seg allerede på mellomtrinnet og blir tydeligere etter overgangen til ungdomsidretten.

Idrettsdeltakelsen varierer også stort med bosted. Jevnt over er den høyere i bydeler med en velstående befolkning enn i bydeler preget av sosioøkonomiske utfordringer. På mellomtrinnet skiller bydel Stovner og bydel Alna seg ut med langt lavere deltakelse enn gjennomsnittet, mens deltakelsen fra ungdomstrinnet er særskilt lav i flere av bydelene på Oslo øst og i indre by.

Av de som deltar i idrett, er det flest som oppgir at de er med «fordi det er gøy» (91 prosent «stemmer helt» eller «stemmer godt») og «fordi jeg vil holde meg sunn og frisk» (90 prosent). At idrett er sosialt (85 prosent), at en føler mestring (82 prosent), og at en liker å konkurrere (76 prosent), er også utbredte grunner. At en ville «bruke mer tid på andre ting» (53 prosent) og «bruke mer tid på skolearbeid», (34 prosent) er de hyppigste grunnene til å slutte med idrett.

Blant ungdom som ikke deltar i organisert idrett, er flertallet ikke interessert i å være med. Men en mindre gruppe på 10 prosent sier at de veldig gjerne vil delta i et idrettslag, mens 24 prosent oppgir at de «kanskje» er interessert. Andelen ikke-deltakere som ønsker å være med, er størst i de yngre aldersgruppene, noe større blant ungdom med minoritetsbakgrunn enn blant de med majoritetsbakgrunn, og noe større i østlige enn i vestlige bydeler. At «jeg ikke har funnet en idrett som passer for meg» (23 prosent «stemmer godt» eller «stemmer helt»), «ikke har noen å gjøre det sammen med» (22 prosent), og at «det ikke finnes noe tilbud som passer meg i nærheten av der jeg bor» (18 prosent), er de hyppigste grunnene til ikke å drive med idrett blant de som er interessert i å bli med.

Blant de idrettsaktive er det vanligere å bruke mye tid på trening på ungdomstrinnet enn på mellomtrinnet. I 5. –7. klasse trener litt over halvparten av de aktive tre dager i uka eller mer, men dette kan inkludere både organisert og ikke-organisert aktivitet. Gjennom ungdomstrinnet øker andelen som trener tre dager i uka eller mer (kun organisert aktivitet), til 72 prosent blant guttene og 65 prosent blant jentene. På videregående synker andelen som trener tre dager i uka eller mer, til 55 prosent blant guttene og 51 prosent blant jentene.

Gutter trener altså mer enn jenter. Kjønnsforskjellen blir særlig tydelig innad i gruppen som trener aller mest. På mellomtrinnet trener 26 prosent av guttene mot

14 prosent av jentene fem dager i uka eller mer (både organisert og ikke-organisert aktivitet). Utover i ungdomsidretten blir forskjellen noe mindre. Totalt på ungdomstrinnet og videregående trener 29 prosent av de idrettsaktive guttene og 21 prosent av de idrettsaktive jentene fem dager i uka eller mer.

Flertallet av ungdom som deltar i idrett, trives veldig godt. De ungdommene som trener mest, er også de som rapporterer om høyest trivsel i idretten. Idrettstrivsel, slik det er målt her, følger ikke sosiale skillelinjer. Idrettsaktive jenter og gutter, minoritetsungdom og majoritetsungdom, samt ungdom fra familier med henholdsvis høy og lav sosioøkonomisk status, trives overveiende godt i den organiserte idretten i Oslo.

(2) Sosiale prosesser i idrettsaktiviteter i endring

Gjennom observasjoner av idrettsaktiviteter i fotball og håndball og intervjuer med sentrale aktører, gir vi et innblikk i hvordan idrettsdeltakelse og trivsel i idrett kan fortone seg på to ulike stadier: tidlig i barneidretten og i overgangen til ungdomsidretten.

I oppstarten av barneidretten møtte vi aktiviteter som var *åpne* i den forstand at de stilte få krav til barna (og familiene deres), og at det var rom for å trives på ulike måter. Aktivitetene i overgangen til ungdomsidretten fremsto som langt mer *lukket*, med høyere krav til ferdigheter, tid, ressurser og innsats. Trivsel syntes å være lettere tilgjengelig for ungdom som var opptatt av sportslig forbedring og en mulig fremtid som toppidrettsutøver.

Vi peker på tre sosialiseringprosesser som var i emning i oppstartsaktivitetene, og som hadde kommet et godt stykke på veg i aktivitetene i overgangen til ungdomsidrett. Den første av disse prosessene handler om at ferdighetsutvikling går fra å være et spørsmål om innlæring av grunnleggende ferdigheter og regler til å orientere seg mer mot **ferdighetsforbedring**: fra «å lære» til «å bli bedre». Den andre prosessen er sosialisering til **fremtidsrettet idrettsalvor**. Idretten syntes ikke bare å fremstå som mer alvorlig blant idrettsungdommene enn blant de yngste barna, men alvoret var også av en annen karakter: mer orientert mot forbedring og *fremtidige* idrettsprestasjoner, mindre mot mestring og konkurranse «her og nå». Til sist ga feltarbeidet eksempler på hvordan det sosiale fellesskapet i idretten kan endre karakter med alder, fra å være en løs sammenslutning av barn til å bli et tett sammensveiset interesse- og aktivitetsfellesskap: Det vi har kalt et **idrettssosialt fellesskap**. I en idrett som dreies mot ferdighetsforbedring og fremtidsrettet alvor, blir det idrettssosiale fellesskapet gjerne mer orientert mot forbedring og fremtidige idrettsmuligheter over tid.

Vi forstår de tre prosessene som viktige drivere for at organiserte idrettsaktiviteter med alder kan eskalere, «lukke seg» for nye deltakere og i økende grad bli arenaer for de med ferdigheter, tid, ressurser og «riktig» innstilling til idretten. I noen tilfeller blir ferdighetsnivået etter hvert for høyt for de fleste som ikke allerede er med. Vektleggingen av forbedring fremfor læring gjør forskjeller i ferdigheter – både blant deltakere og mellom deltakere og de på utsiden – til et problem som

vanskeliggjør inkludering. I noen tilfeller krever aktiviteten dedikasjon og iver som kan virke fremmed for dem som ikke er sosialisert inn i idrettsalvoret fra tidlig av, eller som opplever at alvoret støter mot økende krav og økende alvor på andre arenaer, som skole. Kanskje er fellesskapene så sammensveiset og ensartede at de kan fremstå som utfordrende å komme inn i for utenforstående, og krevende å forbli i for noen av de på innsiden.

(3) Tilnærminger til inkludering

Videre beskriver rapporten hvordan forskjellige inkluderingsutfordringer opptrer på ulike stadier av barne- og ungdomsidretten, og hvordan idrettslag som er involvert i Idrett for alle i Oslo, tilnærmer seg disse. Tilnærminger til inkludering omfatter her både klubbenes ordinære praksis og mer tidsbegrensede og målrettede inkluderings tiltak. I tillegg til observasjon av idrettsaktivitet er funnene basert på møteobservasjoner og intervjuer i fire idrettslag.

Vi skiller mellom tre hovedformer for tilnærminger i idrettslagene vi har studert: Først, når det gjaldt de yngste barna, var klubbene samstemte om at hovedmålet var å rekruttere bredt i nærmiljøet ved å senke barrierer som ikke har med selve aktiviteten å gjøre: kostnader, betalingsstøtteordninger, kommunikasjon ut i nærmiljøet og tilgjengelig informasjon på ulike språk. Dernest, for å få med de som ikke startet samtidig som sine jevnaldrende, og dermed var «på etterskudd», jobbet noen av idrettslagene med å opprette alternative aktiviteter på siden av de ordinære idrettsløpene. Til sist, i overgangen til ungdomsidretten, handlet idrettslagenes tilnærminger til inkludering først og fremst om å forhindre frafall gjennom å styrke det sportslige opplegget og fremme deltakernes muligheter til sportslig forbedring og toppidrettsfremtid.

Vi diskuterer de aldersrelaterte endringene i klubbenes inkluderingsarbeid i sammenheng med normen om eskalering. Vektleggingen av tidlig rekruttering gir mening i lys av at idretten i oppstarten er relativt tilgjengelig for de fleste barn. Når kravene er på sitt laveste og aktivitetene på sitt mest åpne, har flere barn gode muligheter til å delta og trives. De sosiale forskjellene som oppstår ved oppstarten, blir vanskeligere å gjøre noe med etter hvert. Å være med fra starten av gjør det enklere å delta når kravene øker og aktiviteten lukker seg.

Tilnærmingene til å få med nye deltakere via nye, alternative aktiviteter kan forstås i lys av at de ordinære idrettsaktivitetenes innhold og omfang har blitt større og mer alvorlige for de som er med fra tidlig av. Når deltakerne i det ordinære idrettsløpet blir en stadig mer selektert gruppe med sportslig dyktige og dedikerte ungdommer, spisses kravene til mulige nye deltakere. Færre opplever å «passe inn». Alternative aktiviteter blir en naturlig, om enn ressurskrevende, løsning.

Med alder faller stadig flere fra samtidig som det blir viktigere for idrettslagene å holde på de som deltar. De dedikerte deltakerne fremstår som særlig viktige for ungdomsidretten som system og for de idretts sosiale fellesskapene de inngår i. I fotball inntreffer et betydelig frafall samtidig som strukturelle endringer i konkurransesystem og kampformat stiller høyere krav til antall spillere per lag så vel som

spillernes fysiske, tekniske og taktiske ferdigheter. For å opprettholde et tilbud, og å unngå at hele årganger faller fra, trengs et minimum av relativt erfarne og dedikerte deltakere som holder et høyt ferdighetsnivå. Å fremme sportslig utvikling blir et naturlig verktøy både for å holde på de mest dedikerte, og for å forberede mindre dedikerte deltakere til endringer som ligger i strukturene. Slik blir eskalering en logikk som bidrar til å gjøre det vanskelig å inkludere flere i ungdomsidretten, og et velfungerende virkemiddel for å holde på en del av de som allerede deltar.

Avsluttende refleksjoner

Avslutningsvis reflekterer vi over hva funnene våre betyr for inkluderingsarbeidet i Idrett for alle i Oslo på kort og lengre sikt. De tre hovedtilnærmingene til inkludering vi har belyst kan på flere måter være hensiktsmessige. Ambisjonen om å rekruttere bredt tidlig er i tråd med bildet vi har tegnet av sosiale forskjeller i idrettsdeltakelse og av hvordan idretten endres med alder. Bred og tidlig rekruttering fremstår dermed som den mest tilgjengelige strategien for idrettslag i møte med sosioøkonomiske forhold som i bunn og grunn ligger utenfor idrettens kontroll. På kort sikt fremstår alternative tilbud som et realistisk tiltak for å få med nye deltakere der den ordinære aktiviteten for de jevnaldrende har eskalert og lukket seg. Å vektlegge sportslig fremgang kan bidra til at flere henger med lengre, skape trivsel blant idrettsambisiøse deltakere og kanskje motvirke «massefracallet» som inntrer når tilbudet for hele årganger opphører.

Likevel kan tilnærmingene være heftet ved noen utfordringer, særlig på litt lengre sikt. Ambisjonen om å rekruttere bredt tidlig blir fort til en norm om å starte tidlig, som i sin tur bidrar til at eskaleringen kan inntre tidligere, og at aktiviteten lukker seg tidligere. Det vil innebære at utfordringene med å starte på etterskudd vil opptre overfor stadig yngre barn. På samme måte kan praksisen med alternative tilbud for nye deltakere bidra til å legitimere at det ordinære tilbudet eskaleres og lukker seg for nye deltakere. Tilrettelegging for sportslig fremgang som et middel mot fracfall kan også medføre at mange slutter fordi de ikke kan eller vil delta i idrettsaktivitet som krever mye tid, oppmerksomhet, og ressurser. Akkurat som barn og unges muligheter til å delta i en ressurskrevende idrett følger sosiale skillelinjer, varierer idrettslagenes forutsetninger for å inkludere gjennom å styrke det sportslige opplegget utfra sosioøkonomiske forhold i nærmiljøet. Til sist kan det bli vanskelig å begrense ambisjonen om å styrke det sportslige opplegget til ungdomsidretten. En fellesnevner ved tilnærmingene er med andre ord at de understøtter normen om eskalering. En nærliggende konsekvens er at sosiale forskjeller og fracfallsutfordringer flytter seg nedover i alder.

I lys av disse problemene løfter rapporten frem Oslo Idrettskrets sin ambisjon om å inkludere flere barn og unge gjennom å skape «en kultur for moderasjon». Med henvisning til strukturelle og kulturelle hindringer for en mer moderat barne- og ungdomsidrett, reflekterer vi rundt moderasjon som et alternativ til normen om eskalering. Ung i Oslo 2021 viser at trivselsnivået i ungdomsidretten er høyt. Det er mange positive sider ved en idrett som i hovedsak følger normen om eskalering. De idretts sosiale fellesskapene kan være dypt meningsfulle for deltakerne. Det

samme kan opplevelsen av dedikasjon, iver og alvor som preger det fremtidsrettede idrettsprosjektet. Et viktig hensyn i en mer moderat barne- og ungdomsidrett er å bevare disse positive kvalitetene samtidig som idretten åpnes opp for at flere barn og unge med ulike utgangspunkt og interesser kan delta og trives over tid.

1 Innledning

Hvordan tilrettelegge for at alle barn og unge får mulighet til å delta og trives i idretten? Det er et viktig spørsmål for idrettslag når de jobber med inkludering. Denne rapporten undersøker idrettslags tilnærminger til inkludering i den organiserte barne- og ungdomsidretten i Oslo. Rapporten utgjør nummer to i rekken av publikasjoner fra forskningen om «Idrett for alle i Oslo», en idrettssatsing Oslo Idrettskrets satte i gang i 2018 for å skape økt og bredere deltakelse blant byens barn og unge.

Velferdsforskningsinstituttet NOVA og Forskningscenter for barne- og ungdomsidrett (FOBU) har blitt engasjert av idrettskretsen til å forske på arbeidet med og virkningene av Idrett for alle i Oslo. Forskningsprosjektet strekker seg fra 2019 til 2024. I denne rapporten presenterer vi funn fra fase to av forskningen. Denne fasen utgjør første del av en prosessevaluering der vi studerer idrettslag som er direkte involvert i idrettssatsingen.

I forskningens første fase kartla vi utgangspunktet for idrettssatsingen (se Solstad og Bakken 2020). Kartleggingen dannet grunnlaget for forskningens fase to. Her er vi opptatt av å forstå idrettslagenes arbeid med satsingen i sammenheng med de inkluderings- og ekskluderingsmekanismene som opptrer i og rundt idrettsaktivitet. En sentral antakelse er at osloidrettens inkluderingsutfordringer kan forstås bedre på bakgrunn av noen grunnleggende trekk ved organiseringen av idrettsaktiviteter for barn og unge.

I kartleggingsrapporten skrev vi om tre trekk ved inkludering i osloidretten som vi forfølger videre her. For det første at den organiserte idretten som hovedregel synes å bli mer krevende og mer alvorlig etter hvert som deltakerne blir eldre. For det andre at inkludering reiser ulike problemstillinger og fordrer ulike løsninger i barneidrett kontra i ungdomsidrett. For det tredje at sosiale forskjeller i deltakelse ser ut til å øke med alder. Kort sagt blir inkludering vanskeligere utover i barne- og ungdomsidretten. Aldersrelaterte endringer i idrettsaktiviteter for barn og unge ser ut til å ha betydning for inkludering. Mer inngående kunnskap om dette vil gi et styrket grunnlag for å vurdere kortsiktige og langsiktige virkninger av Idrett for alle i Oslo.

I forskningsprosjektets fase to har vi sett nærmere på endringene med alder, og undersøkt hvordan disse fortøner seg i et utvalg idrettslag som er involvert i Idrett for alle i Oslo. Overordnet er vi ute etter å forstå de sosiale prosessene som bidrar til at idrettsaktivitet endrer seg med alder, og betydningen av endringene for idrettslagenes arbeid med inkludering.

For å belyse denne overordnede problemstillingen, ser vi nærmere på tre sett med spørsmål:

- (1) Først vil vi gi en oppdatert oversikt over deltakelsesmønstre blant barn og unge i osloidretten. Hvem deltar, hvem deltar ikke, hvem faller fra og hvem fortsetter? Videre spør vi, hvor godt trives ungdom i organisert idrett? Trives noen grupper bedre eller dårligere enn andre?
- (2) Dernest vil vi få en bedre forståelse av hva det er som endrer seg med alder. Hvilke prosesser driver endringer i idrettsaktivitet med alder? På hvilke måter blir idretten mer krevende, mer alvorlig og tar mer tid og oppmerksomhet etter hvert som barnet blir eldre? Hvordan fortøner dette seg i ulike idrettslag og på ulike stadier av barne- og ungdomsidretten?
- (3) Til slutt undersøker vi hvordan idrettslag som er involvert i Idrett for alle i Oslo tilrettelegger for inkludering overfor ulike aldersgrupper. Hvilke utfordringer opptrer på ulike stadier, og hvordan tilnærmer klubbene seg disse? Hvordan preges inkluderingsarbeidet av endringer gjennom barne- og ungdomsidretten?

Videre i dette kapitlet beskriver vi Idrett for alle i Oslo og endringene som har skjedd i satsingen siden oppstarten, før vi kort presenterer forskningsprosjektet og hovedfunn fra prosjektets første fase. Deretter redegjør vi for det empiriske grunnlaget for rapporten. I kapittel tre går vi gjennom sentrale begreper, og presenterer et teoretisk bakteppe for analysene av inkludering i en idrett som legges opp til og forventes å bli mer krevende og mer alvorlig, og der sportslig fremgang får større betydning etter hvert som deltakerne blir eldre.

Med tall fra spørreundersøkelsene Ung i Oslo og Ung i Oslo Junior, gir kapittel fire en oversikt over deltakelse og trivsel i barne- og ungdomsidretten. De to neste kapitlene er basert på feltarbeid i fire idrettslag involvert i idretts-satsingen og aktiviteter innenfor to idretter: håndball og fotball. I kapittel fem går vi inn i eksempler på hvordan idrettsdeltakelse og trivsel i idrett kan fortøne seg på to ulike stadier; tidlig i barneidretten og i overgangen til ungdomsidretten. Videre belyser vi i kapittel seks hvordan et utvalg idrettslag tilnærmer seg inkluderingsutfordringer som opptrer på ulike alderstrinn. Avslutningsvis vurderer vi betydningen av forskningsfunnene for idrettskretsens og idrettslagenes videre arbeid med Idrett for alle i Oslo.

1.1 Idrett for alle i Oslo

Oslo Idrettskrets gikk i gang med Idrett for alle i Oslo i 2018. Bakteppet var en bred oppfatning om at barne- og ungdomsidretten utviklet seg i feil retning og var i ferd med å i økende grad bli forbeholdt barn og unge i ressurssterke familier. Sosiale forskjeller og økonomiske barrierer for deltakelse var særlige bekymringer, men også sviktende deltakelse utover i barne- og ungdomsidretten mer generelt. Den organiserte idretten i Oslo framsto ikke som like tilgjengelig for eller like godt tilpasset alle barn og unge.

Med den langsiktige idrettssatsingen ønsket idrettskretsen å snu det de så som en trend med sviktende deltakelse og forsterkede sosiale forskjeller. Mer konkret satte de seg mål om å oppnå reduserte kostnader, et bredere idrettstilbud og økt aktivitet i barne- og ungdomsidretten. Informasjons- og påvirkningsarbeid rettet mot idretten som helhet var ett av hovedgrepene i idrettssatsingen, som blant annet omfatter endringer i idrettskretsens ordninger for økonomiske tilskudd og fordeling av anleggstid til osloklubbene. Det andre hovedgrepet var å involvere tjue idrettslag mer direkte, ni som «foregangsklubber» og elleve som «idrettsløftklubber», som idrettskretsen støttet og ga oppfølging i en felles inkluderingsinnsats. Det er denne delen av Idrett for alle i Oslo som er hovedfokus for forskningsprosjektet.

Siden idrettssatsingen tok til, har idrettskretsens initiativ endret form og omfang. Noen idrettslag har forsvunnet og andre har kommet til. Etter en søknadsprosess høsten 2020, har 20 blitt til 25. Idrettskretsen har etablert «Nabolagsklubb» som et «program for å styrke fleridrettslag i Oslo som tar et utvidet samfunnsansvar»¹. Med Nabolagsklubb har konseptene foregangsklubb og idrettsløft blitt forent under samme paraply. De 25 nabolagsklubbene forplikter seg gjennom programmet til å jobbe systematisk med fem områder: Inkludering, kompetanse, frivillighet og dugnad, ungdomssatsing og klubbhåndbok.

Feltarbeidet som ligger til grunn for denne rapporten foregikk samtidig med at konseptet Nabolagsklubb ble rullet ut. Hovedtyngden av feltarbeidet ble gjennomført høsten 2020, da idrettslagene fremdeles var å regne som foregangsklubber eller idrettsløftklubber samtidig som de søkte om status som nabolagsklubb.

Målene i idrettssatsingen slik de er formulert i og med opprettelsen av Nabolagsklubb, er gjenkjennelige fra de tidligere formuleringene, om enn med en sterkere betoning av *det lokale*. Med Nabolagsklubb vektlegges at det er nærmiljøets barn og unge som skal stå i sentrum for idrettslagenes inkluderingsinnsats og arbeid med å skape «idrettsglede for alle». Fra og med kretstinget i 2020, gir strategisk plan 2020–2024 de overordnede trekkene og målsettingene for inkluderingsarbeidet i osloidretten. Her angir kretsen som mål at «minst 60% av ungdom på 10. skoletrinn i Oslo skal delta i idrettslagsaktivitet» (Oslo Idrettskrets 2020). Økonomi skal fjernes som barriere for idrettsdeltakelse, og et sentralt tiltak er at det skal innføres en normal kostnad for barns idrettsdeltakelse i de enkelte idrettene. Kretsen vil også utfordre særrettene til å «lage regler og retningslinjer for å begrense kostnader, og skape kultur for moderasjon».

Nabolagsklubb framstilles som et verktøy for å nå målene. Idrettskretsen støtter opp under inkluderingsarbeidet i nabolagsklubbene på ulike måter. Nytt siden den første avstøpningen av idrettssatsingen, er også at kursing og kompetanseheving av frivillige og ansatte i idrettslagene blir belønnet via en egen tilskuddsordning. Med endringene siden oppstarten, og med Nabolagsklubb som nytt konsept, virker klubb utvikling med et nærmiljøfokus å stå enda mer sentralt innen Idrett for alle i Oslo.

¹ <https://www.idrettsforbundet.no/idrettskrets/oslo/nabolagsklubb/>

Idretten under koronapandemien

Deler av det planlagte arbeidet tilknyttet idrettssatsingen har blitt preget av koronapandemien. I starten av 2020 lå forholdene tilsynelatende godt til rette for at Idrett for alle i Oslo ville føre med seg økt og bredere idrettsdeltakelse blant Oslos barn og ungdom. Kartleggingsrapporten fra første fase av denne evalueringen ble gitt ut kort tid etter at koronapandemien brøt ut i Norge. De færreste forestilte seg hvor langvarig og inngripende pandemien skulle bli, også for barne- og ungdomsidretten. Idrettslagene måtte tilpasse seg en helt ny situasjon. Betingelsene deres for å jobbe med inkludering var ikke helt de samme som før. Fysiske treffpunkter for frivillige og ansatte i idrettslagene ble i stor grad erstattet av digitale møter. Kurs og samlinger i regi av idrettskretsen ble også flyttet til digitale kanaler.

I Oslo ble all idrett stengt fullstendig ned i den første fasen av pandemien. Dette varte ikke mer enn noen uker, men smittevernregler og ulike former for restriksjoner preget barne- og ungdomsidretten i mer enn ett år. Konkurranser, seriespill og turneringer ble avlyst. Treninger måtte gjennomføres i henhold til avstandskrav og antallsrestriksjoner. Situasjonen utløste bekymringer for barn og unges trivsel og deltakelse i idretten i idrettskretsen, i idrettslag og blant politikere. Ville byens barn og unge fortsatt ha glede av idretten i fraværet av konkurranser? Hvordan skulle det gå med rekrutteringen av skolestarterne til høsten? Hva hvis barn og unge fra vanskeligstilte familier forsvant fra idretten og ikke vendte tilbake igjen? En annen utfordring handlet om hvor hardt frivilligheten kom til å bli rammet. Hvordan skulle de holde hjulene i gang for å dempe negative utslag av pandemien hvis frivilligheten raknet?

En rekke tiltak og initiativ kom i stand på landsbasis og i Oslo for å bøte på den krevende situasjonen i idrettslagene og begrense eventuelle negative konsekvenser av pandemien. Disse inkluderte økonomiske tilskuddsordninger og støttepakker fra regjeringen, Oslo kommune og næringslivet. Med en bevilgning på 20 millioner kroner fra Byrådet i Oslo, kunne idrettskretsen gi liv til prosjektet «Sommeridrett for alle». Her kunne idrettslag søke om økonomisk støtte til å organisere idrettsaktiviteter for barn og unge gjennom sommerferien 2020. Initiativet skulle gjøre idrettslagene i bedre stand til å gjenoppta normalt idrettstilbud når høsten kom². Det skulle også bidra til å utjevne forskjeller, motvirke frafall og unngå at pandemien ga utslag i økte deltakelseskostnader for barn og unge.

Pandemien så ut til å forsterke bekymringer om sviktende deltakelse og mangelfull inkludering i organisert idrett som lå der fra før, og som dannet bakteppet for idrettskretsens inkluderingsinitiativ. Samtidig ga den kanskje også fornyet kraft til idrettslagene, og fungerte som påminnelse om betydningen idrettsaktiviteter kan ha i barn og unges liv.

² <https://www.idrettsforbundet.no/idrettskrets/oslo/nyhet/2020/oppdrag-sommeridrett-for-alle/>

1.2 Forskningsprosjektet: Formål og foreløpige funn

I 2019 ble Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet, i samarbeid med Forskningscenter for barne- og ungdomsidrett ved Norges idrettshøgskole, engasjert av idrettskretsen til å gjøre en følgeevaluering av Idrett for alle i Oslo. Forskningen har to overordnede mål: Å identifisere virkninger av idrettssatsingen, og å bidra til en bedre forståelse av inkluderings- og ekskluderingsmekanismer i barne- og ungdomsidretten i Oslo. Vårt hovedfokus er hvordan idrettssatsingen fortøner seg i idrettslagene.

Forskningen spenner over flere år (2019–2024), og er inndelt i fire faser med hvert sitt fokuspunkt. Første fase var en kartlegging av idrettssatsingen, og ble gjennomført i 2019–2020. Gjennom NOVAs ungdomsundersøkelse Ung i Oslo ga vi en oversikt over idrettsdeltakelse og -deltakelsesmønstre blant ungdom i Oslo, og trenden de siste tre årene før idrettssatsingen tok til. Videre intervjuet vi sentrale aktører i de involverte idrettslagene og i idrettskretsen for å kartlegge hvordan utfordringer med inkludering i barne- og ungdomsidretten fortønte seg fra deres perspektiv.

Fase to (2020–2021) og tre (2022–2023) utgjør en prosessevaluering i to deler, der vi studerer idrettslag som er direkte involvert i Idrett for alle i Oslo. I fase fire (2023–2024) vil vi undersøke og oppsummere virkningene av idrettssatsingen, og gi en overordnet analyse av forutsetninger og betingelser som understøtter inkluderingsmålene idrettskretsen har formulert. I sluttrapporten vil vi også komme med anbefalinger for det videre arbeidet med inkludering av barn og unge i osloidretten.

Forskningen som helhet tar sikte på å styrke kunnskapsgrunnlaget om inkludering i organisert idrett. Nærmere beskrivelse av både forskningsprosjektet og OIKs idrettssatsing ved oppstartstidspunktet er å finne i NOVA-rapporten *Evaluering av Idrett for alle i Oslo: Kartleggingsrapport 2020* (Solstad og Bakken 2020).

Kartleggingen som bakgrunn for forskningen videre

I kartleggingsrapporten fra 2020 kunne vi vise til enkelte oppløftende utviklingstrekk ved deltakelsesmønstrene blant idrettsaktiv ungdom i Oslo. Deltakelsen hadde økt og de sosiale forskjellene var noe redusert fra 2015 til 2018, selv om forskjellene fortsatt var betydelige. Fremdeles var det slik at en stor andel ungdom slutter med organisert idrett etter å ha begynt på ungdomsskolen, og at andelen øker utover i ungdomstiden. Blant de som fortsetter lengst, er det flest ungdom fra ressurssterke familier, velstående boområder og med norskfødte foreldre – og flere gutter enn jenter. Mangfoldet i barne- og ungdomsidretten innskrenkes med alder.

Utfordringsbildet ble utdypet i intervjuene vi hadde med idrettslagsledere. De beskrev hva de oppfattet som problematiske trekk ved barne- og ungdomsidretten med tanke på inkludering. Det var i hovedsak stor enighet om idrettskretsens problemforståelse tilknyttet sosiale forskjeller i idrettsdeltakelse, sviktende deltakelse med alder, og økonomiske og andre typer barrierer for deltakelse. Likeledes noterte vi oss sterk vilje og motivasjon blant de involverte aktørene for å skape økt

og bredere idrettsdeltakelse. Idrettskretsen så ut til å ha fått med seg idrettslag som tilsluttet seg målsettingene og inkluderingsidealene som ligger til grunn for Idrett for alle i Oslo.

Idrettslagslederne fortalte også om konkrete inkluderingsutfordringer de erfarte ute i idrettslagene. Noen av disse var knyttet til idrettslagenes vilkår, særlig økonomi og tilgang på frivillig arbeidskraft. Det var åpenbart at ikke alle idrettslagene hadde like gode forutsetninger for å tilrettelegge for inkludering. Fortellingene styrket bildet av en by preget av betydelige sosioøkonomiske forskjeller, som også ga seg til syne i idrettslagene. Idrett for alle i Oslo virket imidlertid å være godt tilpasset forskjellene i idrettslagenes utgangspunkt.

På mange måter framsto idrettssatsingen godt rustet til å styrke idrettslagenes vilkår og forsterke fokuset på inkludering i barne- og ungdomsidretten i Oslo. Avslutningsvis trakk vi fram noen spenninger, som vi mente ville ha betydning for hvor godt idrettskretsen og idrettslagene lykkes med målsettingene sine. Én av disse var spenningen mellom «kvalitet» og «lave kostnader». I forrige rapport noterte vi at det var en forskjell i hva som betraktes å være idrettens oppdrag ut fra aldersgruppe. Kvalitet i barneidretten dreide seg om å ha voksenpersoner som følger opp barna sosialt og sportslig, mens det i ungdomsidretten gjerne ble større fokus på muligheter for sportslig progresjon og framtidig idrettskarriere.

Videre skrev vi at *«sportslig satsing framstår som et noe uavklart punkt i intervjuene. Mange påpekte kostnadene satsingen medfører og er kritiske til at dyre satsingsprogram i ressurssterke klubber gir negative ringvirkninger i svakerestilte klubber. Andre er mer positive til satsingsopplegg, blant annet fordi det kan være et attraktivt idrettstilbud for ungdom med sportslige ambisjoner og en måte å motivere barn i de lavere årsklassene»* (Solstad og Bakken, 2020, s. 118). Barneidretten og ungdomsidretten ble beskrevet som to ganske forskjellige arenaer, både med tanke på kjennetegn ved aktiviteten, forventninger og krav til deltakerne og i omfanget og innretningen av idrettslagenes «inkluderingsmandat». Idrettslederne ga klart uttrykk for at idretten som hovedregel blir mer krevende å tre inn i og være med på jo lengre ut i barne- og ungdomsidretten en kommer. Disse utviklingstrekkene, som følger deltakernes alder, syntes særlig relevant for idrettslagenes inkluderingspraksis. Hvorfor det var sånn og hva som eventuelt kunne gjøres for å endre på denne dynamikken, var mer uklart.

Kartleggingen ga oss viktige holdepunkter for hva som trengs av kunnskap tilknyttet inkludering i barne- og ungdomsidretten i Oslo. Formålet med forskningens fase 2 var å begynne med å utfylle dette bildet.

2 Empirisk grunnlag

I dette kapitlet beskriver vi det empiriske grunnlaget rapporten er basert på. Vi har benyttet både kvalitative og kvantitative datakilder, fra observasjoner og intervjuer utført under feltarbeid i fire idrettslag og fra spørreundersøkelsene Ung i Oslo og Ung i Oslo Junior.

Omstendighetene rundt pandemien preget også forskningen. Tidsrammen og innhold for feltarbeidet og de kvantitative undersøkelsene måtte justeres. Intervjuer og møteobservasjoner foregikk for det meste digitalt. Enkelte aktiviteter vi skulle observere ble avlyst eller utsatt. I ett tilfelle gjorde nye smitteverntiltak at feltarbeidet måtte avsluttes tidligere enn planlagt. Til tross for dette har det vært perioder under koronapandemien med tilnærmet normale tilstander i barne- og ungdomsidretten i Oslo, i hvert fall når det gjelder trening og i korte perioder også når det gjelder kamp. Det meste av feltarbeidet fant sted i disse mer normale periodene.

2.1 Ung i Oslo og Ung i Oslo Junior

Ung i Oslo-undersøkelsen er en del av Ungdata-undersøkelsene, der barn og ungdom over hele landet svarer på et standardisert spørreskjema om ulike sider ved hverdagslivet deres. Undersøkelsen inneholder flere spørsmål om idrettsdeltakelse. Undersøkelsene kan blant annet gi en god oversikt over hvor mange som deltar i organisert idrett og hvorvidt deltakelsen varierer med sosial bakgrunn og bosted.

Ung i Oslo er blitt gjennomført seks ganger siden 1996. I analysene i denne rapporten baserer vi oss primært på resultatene fra undersøkelsen som ble gjennomført i 2021 (fra mars-mai). I noen av analysene sammenligner vi 2021-undersøkelsen med Ung i Oslo 2015 og Ung i Oslo 2018, som ble gjennomført med samme design.

Detaljer om undersøkelsen fra 2021 finnes i rapportene «Ung i Oslo 2021. Ungdomstrinnet og videregående» (Bakken og Osnes 2021a) og «Ung i Oslo 2021. 5.–7. trinn» (Bakken og Osnes 2021b). Undersøkelsen inkluderer elever fra 5. trinn i barneskolen til Vg3 på nesten samtlige av byens barneskoler, ungdomsskoler og videregående skoler. Ung i Oslo-undersøkelsen fra 2021 er den første der elever fra 5.–10. trinn deltar i alle bydeler. Undersøkelsen til barnetrinnet omtales underveis i rapporten som Ung i Oslo Junior. Spørreskjemaet som brukes i juniordelen av undersøkelsen er kortere og tilpasset aldersgruppen (10–12 år).

I 2021 deltok 14 689 elever fra mellomtrinnet i barneskolen (77 prosent av populasjonen), 11 457 elever fra ungdomstrinnet (64 prosent) og 7 778 elever fra videregående skole (43 prosent). Selv om svarprosenten i 2021 var lavere enn normalt på grunn av utfordringer med å samle inn data på skolene under

koronapandemien, er den likevel god nok til at undersøkelsen gir et godt statistisk grunnlag for å analysere forskjeller og likheter mellom bydeler og mellom ungdom med ulik sosial bakgrunn.

Måling av deltakelse i organisert idrett

For å måle deltakelse i sport og idrett på barnetrinnet (Ung i Oslo Junior) svarer barna på et spørsmål om hva slags faste fritidsaktiviteter de er med på. Barna skal svare ja eller nei på om de deltar i følgende faste aktiviteter; «sport eller idrett», «spiller instrument eller synger», «teater eller dans» og «annet». I tillegg skal barna oppgi hvor ofte de vanligvis gjør ulike aktiviteter i fritiden. Her er «trene eller drive med sport» en av aktivitetene de skal svare på. I kapittel fire omtaler vi også barns svar på dette spørsmålet, selv om deltakelse i sport og idrett som fast fritidsaktivitet brukes som hovedindikator på deltakelse i organisert idrett.

Som hovedindikator på deltakelse i organisert idrett blant ungdom på ungdomstrinnet og videregående skole, bruker vi et spørsmål som kartlegger hvor ofte ungdom «trener eller konkurrerer i idrettslag». Spørsmålet er stilt sammen med andre spørsmål om trening, herunder trening på egen hånd, trening i treningsstudio og andre former for organisert trening. I spørreskjemaet ble ungdommene bedt om å krysse av for om de trener «aldri», «sjelden», «1–2 ganger i måneden», «1–2 ganger i uka», «3–4 ganger i uka» eller «minst 5 ganger i uka». I denne undersøkelsen definerer vi de aktive i organisert idrett som de som krysset av for at de trente eller konkurrerte i et idrettslag minst 1–2 ganger i måneden. De aller fleste av disse var med på ukentlig basis og trente eller konkurrerte flere ganger i uka. Spørsmålet er stilt på identiske måter i alle de tre undersøkelsene fra 2015 til 2021.

I tillegg bruker vi noen spørsmål som i større grad fanger opp den enkeltes idrettslagshistorikk. Dette er spørsmål som var med i undersøkelsen i 2018 og i 2021. Spørsmålet var plassert rett etter spørsmålene om trening: «Har du noen gang vært med i et idrettslag eller i en idrettsklubb?» Svaralternativene er (1) «nei», (2) «ja, men jeg sluttet på barneskolen», (3) «ja, men jeg sluttet på ungdomsskolen», (4) «ja, men jeg sluttet på videregående» og (5) «ja, og jeg er fortsatt med». Svaralternativ (4) var kun med i spørreskjemaet som ble brukt for elevene på videregående.

Gjennom å beregne hvor mange som svarte «ja» på dette spørsmålet, får vi et mål på hvor mange som har vært innom organisert idrett en eller annen gang gjennom oppveksten. Dette målet gir en overordnet indikator på rekrutteringen til idrettslagene, men sier lite om hvor lenge den enkelte har vært med eller hvor aktive de har vært. Dernest kartlegger vi hvor mange som har vært med i ungdomsidrett. Dette målet er definert som andelen som svarer at de har vært med i et idrettslag etter at de begynte på ungdomsskolen.

En tredje indikator handler om de som slutter i ungdomsidretten. Denne indikatoren viser hvor mange som har sluttet i prosent av alle de som en eller annen gang har vært med i organisert idrett etter at de begynte på ungdomsskolen.

En nærmere analyse av svarene på dette spørsmålet, viser at en god del av de som krysset av for at de har sluttet i et idrettslag også har svart at de trener eller konkurrerer i et idrettslag minst et par ganger i måneden. Disse svarene er i utgangspunktet inkonsistente og kan skyldes ulike forhold. Vår tolkning er likevel at den tilsynelatende inkonsistensen i hovedsak er uttrykk for at det faktisk er logisk mulig at noen både har sluttet i et idrettslag og at de fortsatt er med. Dette vil for eksempel kunne gjelde de som har sluttet med én idrett, men fortsatt eller begynt i en annen. Siden svaralternativet «sluttet» blir presentert før svaralternativet «er fortsatt med», kan det være at noen av de som både har sluttet og som fortsatt er med, har krysset av for det første alternativet som kommer opp. Ut fra dette resonnementet regnes de som både har krysset av for at de trener/konkurrerer i idrettslag og at de har sluttet, som aktive i idrettslag. Totalt gjelder dette 3,3 prosent av utvalget.

Trivsel

Faglitteraturen peker på fire dimensjoner som er viktig for at ungdom har det bra i idretten: opplevelser av glede, mestring, sosial tilhørighet og autonomi (mulighet til medbestemmelse). Ung i Oslo 2021 inkluderte tolv spørsmål ment å måle trivsel, der hver av disse dimensjonene var dekket med tre spørsmål. Spørsmålene er utviklet og validert gjennom det internasjonale PAPA-prosjektet (Duda, 2013). Den norske oversettelsen er validert på ca. 1300 ungdommer i fotballag i Norge (Ommundsen, Lemyre, Abrahamsen og Roberts 2010). For bruk i Ung i Oslo 2021 er spørsmålene tilpasset til å gjelde deltakelse i idrett generelt og kortet noe ned.

Treningsglede er målt ved utsagene «det er gøy på trening», «jeg liker vanligvis øvelsene vi har på trening» og «jeg synes at tiden går veldig fort på trening». Treningsmestring er dekket av utsagnene «jeg får til mye av det jeg prøver på», «jeg synes jeg er ganske god i idretten jeg driver med», «jeg er fornøyd med det jeg presterer i idretten» og sosial trivsel i idretten dekkes av «jeg føler at de jeg trener sammen med setter pris på meg», «jeg føler at de jeg trener sammen med hører på meningene mine» og «jeg føler at de jeg trener sammen med forstår meg». Videre omfatter treningsautonomi følgende utsagn: «jeg er med på å bestemme hva jeg skal jobbe med på trening», «jeg har mulighet til å velge hva jeg vil gjøre» og «jeg føler at jeg kan gjøre en del ting slik jeg selv vil». I tillegg ble det inkludert tre spørsmål om opplevelse av alvor i idretten: «jeg gruer meg ofte til å gå på trening», «jeg synes det er for strenge krav om å være flink eller god i idretten» og «det er for mange treninger og konkurranser/kamper i idretten jeg driver med».

Til bruk i denne rapporten har vi i tillegg laget et samlemål som varierer fra 1 (lav trivsel) til 5 (høy trivsel) basert på de ni spørsmålene som måler underdimensjonene treningsglede, mestring og sosial tilhørighet. Basert på dette samlemålet har vi for enkelte analyser delt ungdommene inn i fem grupper. Ungdom i gruppa med «høy trivsel» skårer i gjennomsnitt 5 på samlemålet, mens «middels høy trivsel» tilsvarer skårer fra 4,9 til 4, «middels trivsel» skårer fra 3,9 til 3, «middels lav trivsel» skårer fra 2,9 til 2 og «lav trivsel» indikerer en skåre mellom 1,9 og 1.

Bosted og sosial bakgrunn

I juniordelen er barna kategorisert i bydeler basert på hvilken bydel skolen deres ligger i. Siden de fleste bor og går på skole i samme bydel gir dette en god indikator på hvor i byen barna bor. Ungdom ble derimot spurt om hvilken bydel de bor i basert på en liste over alle bydelene i Oslo. Ett av svaralternativene var «jeg bor ikke i Oslo». De som svarte dette er holdt utenfor alle analysene. 1,6 prosent svarte ikke på spørsmålet om bydelstilhørighet. Disse er ikke med i analyser av bydelsforskjeller, men inkludert i andre analyser.

Som indikator på ungdommenes sosiale bakgrunn, bruker vi et mål på familiens sosioøkonomiske status (SØS). Målet fanger opp ulike former for ressurser som ungdom har tilgang til gjennom foreldrene sine, og er basert på opplysninger om fars og mors utdanningsnivå, antall bøker og datamaskiner hjemme, hvor mange biler familien har, om ungdommene har eget soverom og om de har reist på ferie med familien sin det siste året. Ut fra summen av svarene, blir hver enkelt kategorisert i tre ulike sosioøkonomiske statusgrupper. Gruppene er konstruert slik at de utgjør tre like store grupper når vi ser alle ungdommene i datamaterialet under ett. Dette målet viser seg å henge sammen med mange forhold i ungdommers liv og er validert opp mot blant annet ungdommers skoleresultater (se Bakken, Frøyland, og Sletten, 2016). I juniordelen av undersøkelsen finnes det færre spørsmål om ressurser i familien, enn i ungdomsdelen. Målet på sosioøkonomisk bakgrunn som brukes for denne aldersgruppen baserer seg kun på opplysninger om antall datamaskiner hjemme, hvor mange biler familien har, om de har eget soverom og om de har reist på ferie med familien sin det siste året (se Bakken og Osnes 2021b for en nærmere beskrivelse).

Innvandrerbakgrunn er kartlagt gjennom spørsmål om hvor foreldrene er født. Alle som svarte at begge foreldrene er født utenfor Norge er definert som å ha innvandrerbakgrunn. Gruppen med norskfødte foreldre utgjøres av alle som har én eller to foreldre som er født i Norge. De aller fleste ungdom med innvandrerbakgrunn er født og oppvokst i Norge. Rundt 15 prosent flyttet til landet som tenåring. Flertallet av foreldrene med innvandrerbakgrunn kommer fra land som Pakistan, Somalia, Sri Lanka, Marokko, Irak, Vietnam, Tyrkia, Filippinene, Polen og Afghanistan. I materialet fra 2021 omfatter unge med innvandrerbakgrunn 32 prosent av alle ungdommer. Tallet er noe lavere enn befolkningstall fra SSB, som viser at 36 prosent av alle personer i alderen 13–19 år i Oslo hadde to foreldre født i utlandet (tall hentet fra Statistikkbanken, www.ssb.no). I juniordelen av Ung i Oslo utgjør barn med innvandrerbakgrunn 30 prosent av totalen. I teksten bruker vi noen ganger barn eller ungdom med innvandrerbakgrunn, andre ganger minoritetsgutter og minoritetsjenter. I begge tilfeller refererer det altså til unge som har to utenlandsfødte foreldre.

Vekting av datamaterialet

Sammenlignet med totalpopulasjonen av elever i Oslo, er enkelte klassetrinn underrepresentert i 2021-undersøkelsen, særlig på videregående. Enkelte bydeler på østkanten er også underrepresentert. For å justere for slike skjevheter, er det

foretatt en vektning av materialet slik at alle klassetrinn og alle bydeler er like mye representert i datamaterialet som de var i 2018. Dette bidrar til at sammenligningen over tid og sammenligningen mellom ungdom i ulike bydeler blir mer gyldig enn om man skulle bruke rådatene direkte uten å vekte. Å gjøre dette statistiske grepet er særlig viktig siden idrettsdeltakelsen synker mye gjennom tenårene og fordi det er store sosiale skjevheter i rekrutteringen til idretten. Skjevheter i utvalget kan dermed bidra til å påvirke deltakelsestallene. For eksempel vil bydeler med litt flere eldre ungdommer kunne framstå med en lavere deltakelse relativt sett til bydeler der utvalget er yngre. Også dataene fra 2015 er vektet slik at den undersøkelsen er mer direkte sammenlignbar med undersøkelsen i 2018 og i 2021. Også juniordelen er vektet slik at bydelene og klassetrinnene er jevnt representert. Se mer om dette i Bakken og Osnes (2021b, s. 40).

2.2 Feltarbeid i idrettslag

Utvalg

Det kvalitative datamaterialet stammer fra feltarbeid i fire idrettslag som er direkte involvert i Idrett for alle i Oslo. Hensikten med feltarbeidet har vært å få innsikt i idrettslagenes tilnærminger til inkludering av barn og unge. Vi var interessert i klubbenes arbeid med å tilrettelegge for bred deltakelse og trivsel, slik dette ble diskutert, planlagt og evaluert i idrettslagsmøter og slik det fortonet seg i idrettsaktivitet.

Videre var vi opptatt av å få innsikt i de sosiale prosessene som bidrar til at organisert idrett endrer karakter etter hvert som deltakerne blir eldre. Derfor valgte vi aktiviteter på to alderstrinn: oppstarten av barneidrett i skolestartalder og overgangsfasen mellom barne- og ungdomsidretten. Disse stadiene framsto spesielt interessante fordi de for mange deltakere representerer et første møte, først med den organiserte idretten i det hele tatt, deretter med den mer prestasjons- og resultatorienterte ungdomsidretten. Samtidig vet vi at skolestartalder er en viktig alder for rekruttering, mens overgangen til ungdomsidretten utgjør starten på en periode der mange slutter med idrett.

For å få tak på mulige nyanser og forskjeller i idrettslagenes inkluderingsutfordringer og forutsetninger for å løse dem, ønsket vi et utvalg idrettslag med ulike kjennetegn når det gjelder størrelse, profesjonalisering, økonomi og sosio-geografiske forhold. Følgelig valgte vi ut fire ganske forskjellige idrettslag – ett idrettslag på ytre østkant, ett på vestkanten, og to sentrumsnære. Ett av idrettslagene hadde et relativt stort klubbapparat med flere ansatte. På andre siden av spekteret var et idrettslag som først og fremst var drevet på frivillighet. De to andre befant seg et sted midt imellom. Mens barneidretten i hovedsak var foreldredrevet, ble det i alle fire klubber mer vanlig med lønnede trenere etter overgangen til ungdomsidretten.

Vi fulgte oppstartsaktiviteter for barn fra og med skolestartalder i to av idrettslagene; fotball for gutter i det ene, og håndball for både gutter og jenter i det andre.

I de to andre idrettslagene fulgte vi fotballag i overgangsfasen til ungdomsfotballen. I den ene klubben var vi koblet på et jentelag, mens vi i den andre klubben observerte både et jentelag og et guttelag.

Det var flere grunner til at vi valgte håndball og fotball, og vektla fotball spesielt i overgangsfasen. For det første er begge idretter der mange barn og unge deltar, og slik sett angår mange, men som samtidig har noe ulik profil med tanke på hvem som deltar, størrelse og økonomi. Vi valgte å studere fotball både i oppstart og overgang for å få innsikt i hvordan aktiviteter innenfor den samme idretten kan se ut på ulike alderstrinn. Dette er en inngang til å forstå hvordan sosiale endringsprosesser kan komme til uttrykk på ulike stadier. Vi vurderte også fotball som godt egnet fordi den er organisert fra forbundssiden som et progressivt utviklingsløp, fordi mange idrettslag i Idrett for alle i Oslo har sportsplaner som reflekterer den aldersbaserte utviklingen, og fordi det ligger en strukturell økning i krav til antall og plass i at selve kampformatet ekspanderer med alder fra 5-er til 7-er til 9-er og til sist 11-erfotball.

At utvalget begrenser seg til fire idrettslag og to idretter innebærer at spørsmålet om overførbarhet til andre idrettslag, andre idretter og til barne- og ungdomsidretten i Oslo som helhet må håndteres med varsomhet.

Datainnsamling

Feltarbeidet ble gjennomført høsten 2020 og våren 2021. Deltakende observasjon var vår primære metode for datainnsamling (Fangen 2010). I hvert av de fire idrettslagene hadde vi mellom 10 og 15 observasjoner, fordelt mellom idrettsaktivitet og møtevirksomhet. Personer med lederverv i hvert idrettslag foreslo grupper vi kunne følge ut fra kriterier vi beskrev, og ga oss kontaktinformasjon til trener og/eller lagleder for de aktuelle gruppene. I tre av idrettslagene startet vi med å overvære et styremøte. Derfra søkte vi oss mot møter som var tettere på aktivitetene vi fulgte i hvert idrettslag. Det vil si at vi prioriterte møter der de diskuterte inkludering i oppstarten i to av idrettslagene, og møter der de diskuterte inkludering i overgangen til ungdomsfotballen i de to andre. I det fjerde idrettslaget var møteobservasjonen begrenset til slike mer «aktivitetsnære» møter. Feltarbeidet ble utført av to forskere (førsteforfatter og andreforfatter), hver med hovedansvar for feltarbeid i to idrettslag. Med enkelte unntak, var imidlertid begge forskerne til stede ved første observasjon av aktivitet og møtevirksomhet i det enkelte idrettslaget.

I hvert idrettslag hadde vi mellom fem og ni observasjoner av idrettsaktivitet, 26 totalt. For oppstartgruppene var dette utelukkende treningsøkter. For de tre fotballagene i overgangen mellom barne- og ungdomsidretten observerte vi både treninger og kamper. Hver observasjon varte i halvannen til to og en halv time, iberegnet tilstedeværelse i forkant og etterkant av den organiserte aktiviteten. Notater i stikkordsform ble tatt undervegs, enten på papir eller mobil, og refleksjonsnotater i mer detalj direkte etter observasjonen. Disse fanget inntrykkene vi hadde av aktivitetens struktur og innhold, hva som foregikk både i og

rundt aktiviteten, og særlig hvordan trivsel (og misnøye) kom til uttrykk blant deltakerne. Her hadde vi trivselsdimensjonene *glede*, *mestring*, *sosial tilhørighet* og *medbestemmelse* som knagger å feste observasjonene på (se Duda, 2013; Ommundsen mfl. 2010). Vi anla også et blikk for forutsetninger og hindringer for å delta i aktivitetene, blant annet ved å tenke rundt hvor åpne og tilgjengelige de kunne fremstå for utenforstående.

Videre hadde vi mellom to og åtte observasjoner av møtevirksomhet i hvert idrettslag, i snitt fem og til sammen 21. Møtene fordelte seg mellom ulike typer forum, og inkluderte foreldremøter, trenerforum, møter på klubbstyrenivå og idrettsgrennivå, møter i ulike typer utvalg (arbeidsutvalg og sportslig utvalg o.l.) og årsmøte for alle medlemmer i idrettslaget. Omtrent halvparten av møtene ble holdt digitalt. Også i disse observasjonene tok forskerne notater undervegs og utfyllende refleksjonsnotater i etterkant. Vi var veiledet av spørsmål om hvordan idrettslagsorganene tilnærmet seg inkludering generelt, men med et særlig blikk for de inkluderingsutfordringene vi var opptatt av i det enkelte idrettslag.

Observasjonene ble supplert med semistrukturerte intervjuer med hovedtrener, og andre personer med nær tilknytning til gruppene vi fulgte. Disse kunne være en hjelpetrener, treningsveileder, lagleder, sportslig leder eller fotballgruppeleder. Vi hadde minst ett intervju i hvert idrettslag, og fem på det meste. Hensikten var å få en bedre forståelse av aktivitetene og gruppa vi observerte, både hvordan den kom i stand i utgangspunktet, samt deres egen rolle i dette, hvordan de enkelte aktivitetene ble planlagt, hvilke hensyn som var viktige i tilretteleggingen av aktivitetene, og deres oppfatning av trivsel i gruppa. Intervjuene ga også en anledning til å få innspill og reaksjoner på noen av våre observasjoner og refleksjoner om aktivitetene og gruppa. Intervjuene var bredt anlagt, og fulgte en intervjuguide som var tilpasset i henhold til aktivitetene vi fulgte, inkluderings-temaene vi var opptatt av og rollen personen vi intervjuet hadde i idrettslaget.

Intervjuene ble gjennomført i eller utenfor idrettslagets lokaler eller via digitale plattformer (Microsoft Teams eller Zoom). Intervjuene varte mellom én og to timer, ble tatt opp på båndopptaker og transkribert ordrett i sin helhet av forskeren. Vi tok refleksjonsnotater i etterkant for å fange inntrykket vi hadde av intervjuet og notere ned aspekter vi fant særlig interessant og relevant for vårt forskningsfokus. Utover intervjuene, var også uformelle samtaler med foreldre, trenere og andre personer tilknyttet aktivitetene med på å danne et helhetsinntrykk av aktivitetene.

Analyse

Observasjonsnotater og intervjutranskripsjoner ble gjennomgått og diskutert i flere runder av begge forskerne involvert i feltarbeidet. Analysene hadde to omdreiningspunkter: Tilnærminger til inkludering i idrettslagenes slik de kom til uttrykk i tilrettelegging av aktivitet og i møtediskusjoner, og kjennetegn ved aktivitetene barn og unge skulle inkluderes i på ulike stadier av barne- og ungdomsidretten.

Analysen forløp på to måter. For det første en tematisk analyse, der vi sorterte materialet etter to overordnede tema: Tilrettelegging for deltagelse av utenforstående, og tilrettelegging for trivsel blant deltakere. Innenfor disse temaene var vi interessert i hvordan inkluderingsutfordringer og ulike tilnærminger til disse kom til syne i aktivitet, og hvordan dette ble diskutert og håndtert på ulike alderstrinn. Vi analyserte materiale fra aktivitetene og fra møter hver for seg, men med blikk for forbindelser dem imellom. Analysene endte i en grovkategorisering av tilnærminger til inkludering som dreide seg om å «få med nye deltakere» og å «holde på eksisterende deltakere». Den første ble videre inndelt i to underkategorier av tilnærminger: «å få med fra start» og «å få med på etterskudd». Den andre ble videre inndelt i underkategoriene «å holde på ambisiøse deltakere» og «å holde på mindre ambisiøse deltakere».

For det andre sorterte vi materialet etter stadium i barne- og ungdomsidretten. Vi så etter mønstre i hvordan aktivitetene skilte seg fra hverandre i oppstarten og i overgangsfasen til ungdomsidretten, og altså hvordan idretten kan endre seg for barn etter hvert som de blir eldre. Her var vi opptatt av strukturen og innholdet i selve aktiviteten (f.eks. mengde, intensitet osv.) og trekk ved deltakerne og deres innstilling til aktiviteten (f.eks. ferdigheter, innsats, innlevelse osv.). Analysene munnet ut i tre endringsprosesser i emning i barneidretten og tilspisset i overgangen til ungdomsidretten. Disse var *sosialisering til ansvar for ferdighetsutvikling, til fremtidsorientert idrettsalvor*, og til *dannelse av idrettssosiale fellesskap*. Til sammen utgjorde disse definerende trekk ved aktiviteten, som skilte seg fra hverandre på betydningsfulle måter i oppstarten sammenlignet med overgangsfasen, men også mellom de ulike gruppene vi observerte på hvert stadium.

I tillegg til observasjons- og intervjuanalyse, har analyseprosessen omfattet et knippe sportsplaner fra fotballklubber og fotballavdelinger som er involvert i Idrett for alle i Oslo. Hensikten med dette var å dokumentere hvordan utviklingen med alder er «strukturert» ifra idrettslagenes side innenfor en stor idrett som favner mange barn. I dokumentanalysene har vi undersøkt hvorvidt, og på hvilke måter, trekk ved aktivitetene og belønningsstrukturer endrer seg med deltakernes alder. Det har blant omfattet aspekter som treningsmengde, totalbelastning, omfang av aktiviteter (trening, kamp, cup, samlinger), og hvilke former for adferd og innstilling til fotballaktiviteten som blir belønnet eller sanksjonert. Her er det viktig å bemerke at strukturen gjerne følger føringer ifra forbundsnivå, slik tilfellet eksempelvis er i forbindelse med Norges Fotballforbund sitt klubb utviklingskonsept «Kvalitetsklubb». På fotballforbundets nettsider heter det at sportsplanen er «klubbens styringsverktøy og hjelpemiddel for treneren og laglederen»³. Dette dokumentet beskrives videre som det viktigste redskapet for at klubben har styringen på det

³ Norges Fotballforbund sine retningslinjer for utforming av sportsplan i Kvalitetsklubb: <https://www.fotball.no/globalassets/klubb-og-leder/kvalitetsklubb/niva1/sportsplan.pdf>

som foregår i aktiviteten, og for at «klubben er sjef»⁴. Et siste ledd i analyseprosessen besto i å knytte disse aspektene sammen, og vurdere hvordan idrettslagenes tilnærminger til inkludering kan forstås i lys av aldersrelaterte endringer i aktiviteten.

Funnene fra de kvalitative analysene blir brettet ut i kapittel fem og seks, etter først å ha redegjort for de teoretiske perspektivene de trekker veksler på, samt sentrale begreper, i neste kapittel.

2.3 Personvern og etiske hensyn

Forskningsprosjektet om Idrett for alle i Oslo er som prosjekt godkjent av Norsk senter for forskningsdata (NSD), og følger OsloMets regler og prosedyrer for personvern og datalagring. I forbindelse med forskningens fase to ble NSD kontaktet på ny med oppdatert informasjon om observasjon og intervju tilknyttet feltarbeid. Informert samtykke ble innhentet i forbindelse med intervju. Observasjon av møter og aktivitet utløste ikke krav om informert samtykke fra NSD, da det ikke ble innhentet personopplysninger og ikke ble gjort opptak. Trenerne for gruppene vi fulgte ble imidlertid informert og samtykket skriftlig eller muntlig til forskernes tilstedeværelse, og forskerne ga muntlig informasjon og mulighet for å stille spørsmål til deltakerne i ungdomslagene og til foreldrene til barna i oppstartsaktivitetene. I møter informerte forskerne om sin tilstedeværelse innledningsvis eller idrettslagsledere gjorde dette i forbindelse med møteinnkalling.

Alle navn i rapporten er pseudonymer, og vi har valgt å anonymisere idrettslagene. For å ivareta hensynet til anonymitet, har vi begrenset informasjonen som gis i framstillingen av idrettslagene, og endret på detaljer som vi har vurdert uvesentlige for forskningsfunnene. Sitater er lettere redigert for både anonymisering og lesbarhet, uten å endre meningsinnhold. Korte sitater markeres med klammer i teksten, mens lengre sitater og utdrag fra intervjuer markeres med nytt avsnitt og innrykk. Utdrag fra observasjonsnotater settes i kursiv.

Ung i Oslo-undersøkelsene er en frivillig undersøkelse gjennomført mens elevene befinner seg på skolen. Undersøkelsen er gjennomført i henhold til standarden for Ungdata. Undersøkelsen er anonym på barne- og ungdomstrinnet, mens det på videregående er samlet inn indirekte personopplysninger. Det er utarbeidet en personvernkonsekvensutredning (DPIA), som er godkjent av personvernombudet ved OsloMet. NSD har godkjent at behandlingen av personopplysninger kan finne sted (Prosjekttittel: Ungdata 2020-2022, prosjektnummer 821474). Se nettsidene til Ung i Oslo-undersøkelsen for mer informasjon:

<https://www.oslomet.no/forskning/forskningsprosjekter/ung-i-oslo-2021>.

⁴ Idealet om at «klubben er sjef» er å gjenfinne også i idrettskretsens Nabolagsklubb.

3 Inkludering og eskalering – et teoretisk bakteppe

I dette kapitlet går vi gjennom sentrale begreper og presenterer et teoretisk bakteppe for analysene av inkludering i idrett som endrer seg med alder. I del 3.1. gjør vi rede for hvordan vi forstår og bruker begrepet inkludering. I del 3.2. går vi gjennom de teoretiske antakelsene som ligger til grunn for forståelsen av organisert barne- og ungdomsidrett som et eskalerende system.

Videre i rapporten vil vi også trekke på et par andre teoretiske perspektiver. Disse fyller imidlertid en mindre og mer avgrenset funksjon i de delene det gjelder, og vil presenteres kort underveis.

3.1 Inkludering

Inkludering er et relativt nytt begrep i historisk så vel som idrettspolitisk sammenheng. I offisielle dokumenter dukket begrepet opp i Kulturdepartementets idrettsmelding fra 1999 (St.meld. nr. 14. 1999–2000). Her het det at idrettspolitikken skulle være inkluderende i den forstand at den ikke skulle forfordele bestemte grupper idrettsutøvere, men understøtte visjonen om «*idrett og fysisk aktivitet for alle*» (s. 43). Begrepet ble også gitt en beslektet, men likevel litt annerledes mening rettet inn mot barn med spesielle behov. Hvis idrettstilbudet også omfatter disse barnegruppene, heter det, «vil dette være et bidrag til å skape et inkluderende samfunn» (s. 46).

Vi kan si at begrepet ble gitt to betydninger: én ikke-målrettet og én målrettet. I den ikke-målrettede betydningen, handler inkludering om å gi *alle* mulighet til å delta i idrettsfellesskapet. I den målrettede betydningen handler det om å styrke denne muligheten for bestemte grupper som historisk og av ulike grunner har deltatt mindre enn andre. Den andre betydningen følger av den første. For å få med alle, må også de bestemte gruppene med.

I vår forståelse er det gode forskningsmessige grunner til å definere inkludering på en måte som ivaretar begge betydningene. Forståelsen av inkludering som målrettet er bedre egnet til å identifisere utfordringer og vurdere ulike aspekter ved virkningen av tiltak. Samtidig risikerer en utelukkende målrettet definisjon å låses fast i avgrensninger til forhåndsdefinerte grupper, og være lite sensitiv for mer usynlige kjennetegn ved de som holdes utenfor.

Vår forståelse har derfor i seg både den ikke-målrettede og målrettede betydningen av inkludering. Dette speiler hvordan vi oppfatter at idrettskretsen så vel som ledere og frivillige i idrettslagene vi har studert både snakker om og jobber med inkludering. Idrett for alle i Oslo reflekterer i bunn og grunn en målsetning om å gi nettopp *alle* barn og unge mulighet til å delta. Samtidig ser kretsen og idrettslagene at noen grupper er underrepresentert og vanskeligere å inkludere

enn andre. Inkluderingsarbeidet i osloidretten er dermed både ikke-målrettet – omfatter alle (barn og unge) – og målrettet – rettet mot for eksempel jenter eller barn og unge med minoritetsbakgrunn.

Videre ser vi inkludering som et todimensjonalt begrep. Hittil har vi forholdt oss til den første dimensjonen, der inkludering handler om deltakelse. Inkludering i denne dimensjonen beskriver prosessen fra utenfor til innenfor i en «objektiv» forstand. Et barn inkluderes i idrett når det går fra å ikke være med, til å være med. Sånn sett fungerer medlemskapet som en formalisering av inkluderingen av det enkelte medlem. Medlemstall og deltakelsesmønstre blir mål på inkludering.

Den andre dimensjonen beskriver prosessen fra utenfor til innenfor i en mer «subjektiv» forstand. Her er vi opptatt av barn og unges *opplevelse* av å være inkludert. Da er ikke medlemstall tilstrekkelig. For å fange opp opplevelser av inkludering, lener vi oss i de kvantitative analysene på et annet begrepet, nemlig trivsel. Noe forenklet sier vi at å oppleve seg som inkludert i idrett er synonymt med å trives i idrett.

I Ung i Oslo-undersøkelsen forstås trivsel som sammensatt av opplevelser av glede, sosial tilhørighet, mestring og selvbestemmelse. Når vi skriver om trivsel i de kvalitative analysene forholder vi oss også til denne definisjonen, men gir begrepet en mer åpen og allmenn betydning der trivsel handler om å ha det godt og finne seg til rette i idrettsaktivitet. Ved å se på trivsel som en dimensjon ved inkludering har vi utvidet definisjonen i Idrettsmeldingen fra 1999 fra å handle om at alle barn og unge skal ha mulighet til å delta til at alle barn og unge skal ha mulighet til å delta *og trives* i idrett. Selv om inkluderingens deltakelses- og trivselsdimensjoner kan holdes fra hverandre konseptuelt, er det imidlertid nyttig å se dem i sammenheng. Den som trives i idrett, vil ha bedre grunner til å fortsette med idrett enn den som mistrives.

3.2 Organisert idrett som et eskalerende system

På bakgrunn av forståelsen av inkludering vi beskrev i forrige del, undersøker vi hvordan enkelte systemiske kjennetegn ved organisert barne- og ungdomsidrett har relevans for inkluderingsarbeidet blant idrettslag i Oslo. Vårt utgangspunkt er at disse kjennetegnene ved idretten som system har betydning for hvilke inkluderingsutfordringer idrettslag står overfor og hvilke forutsetninger de har for å løse disse.

For å forstå hva vi mener med idretten som system, kan en begynne med å se på «idrett for alle» som en målsetning med to ledd. En ambisjon om å få med alle står ikke på egne ben. At alle som vil er med er én ting, men det er like sentralt at det alle er med på er idrett. «Idrett for alle» betyr nettopp *idrett* for alle. For å oppfylle målsetningens første ledd – at det skal være til nettopp *idrett* barn og unge inkluderes – må to kriterier være oppfylt.

Et første kriterium er at aktivitetene idrettslag jobber for å inkludere barn og unge i er definert – om ikke av alle så av mange, og i det minste idrettslaget selv – som

idretter. Her er tradisjonelle idretter som fotball, håndball, ski, bryting og svømming uproblematisk, mens e-sport er det nyeste eksemplet på at slike definisjoner er flyktige og ikke alltid ukontroversielle (har idrettskretsen lyktes med «idrett for alle» dersom *alle* driver med e-sport?).

Et andre kriterium er at aktivitetene organiseres i en viss overensstemmelse med de normene, tenkemåtene og handlemåtene som preger både særvidrettene og den organiserte idretten som helhet, som system. Ikke reglene *i* aktivitet (disse tilhører det første kriteriet), men normer for organiseringen av aktiviteten. Et eksempel på en fremtredende norm er at idrettsutøvere vanligvis organiserer seg i lag eller treningsgrupper som trener for seg, men konkurrerer mot andre lag eller utøvere fra andre treningsgrupper. Det går an å se for seg idrett som ikke er organisert på denne måten, og noen idrettslag og idretter opererer med andre modeller, men inndeling i faste lag og grupper er like fullt en viktig systemnorm som preger det aller meste av organisert idrettsaktivitet⁵.

I denne rapporten setter vi søkelys på en annen slik systemnorm som sier at organisert barne- og ungdomsidrett som system tenderer til *eskalering*. Begrepet eskalering henter vi fra den tyske samfunnsforskeren Hartmut Rosa (Rosa 2005; 2019; Rosa mfl. 2017). I Rosas teori er moderne samfunn som det norske kjennetegnet ved at de har gjort seg avhengige av ulike former for eskalering – eller det han med et litt komplisert begrep kaller for «dynamisk stabilisering». Dette betyr i bunn og grunn at samfunnet som hovedregel må være i bevegelse (være dynamisk) for å holde seg stabilt (stabilisering) og at denne bevegelsen må gå i en bestemt retning: nemlig *mot mer* (eskalering). Økonomien er avhengig av vekst – stagnasjon fører til kriser. For å sikre sin kulturelle betydning og sine institusjoner er academia avhengig av å levere stadig ny kunnskap som krever flere store og «banebrytende» forskningsprosjekter. Og for å bevare sin posisjon som viktig, synlig og nyttig samfunnsaktør må også idretten gjøre mer: Inkludere stadig flere, øke og styrke innsatsen mot stadig flere samfunnsproblemer og, ikke minst, levere stadig flere og stadig bedre toppidrettsprestasjoner.

Ifølge Rosa drives samfunneskaleringen av ulike motorer. Her skal vi holde oss til to: *appropriasjon* og *aktivering*. Eskalering muliggjøres for det første av at ulike ressurser approprieres, i betydningen at de tas fra én sfære og settes inn i en annen. Økonomisk vekst er betinget av naturressurser og av at flere mennesker bruker tid og krefter, som ellers kunne ha vært fritid og rekreasjon, i økonomisk

⁵ Slike systemnormer har altså betydning for inkludering. Inndelingen i lag og grupper er et eksempel på dette. At barn og unge samles i relativt permanente sosiale fellesskap skaper mange muligheter, men også noen utfordringer, for inkludering. Både mulighetene og utfordringene ville ha sett annerledes ut dersom idrettsaktivitet som norm var helt åpen for nye grupperinger og nye inndelinger fra gang til gang. På samme måte med konkurranse. At sosiale fellesskap i idrett ofte er konkurransefellesskap som formes og forenes i motsetning til andre konkurransefellesskap, skaper både muligheter og utfordringer for inkludering.

virksomhet – som ansatte i bedrifter og som forbrukere av bedriftenes varer og tjenester. Idrettens medlemsvekst på andre halvdel av 1900-tallet berodde på mer tid og krefter fra deltakerne selv (naturligvis), og fra foreldre og ansatte, men også en parallell anleggsvekst som i sin tur krevde sine menneskelige, økonomiske og naturlige ressurser (Goksøyr, 1996; Seippel, 2002). Fremgangen i sportslige prestasjoner på toppnivå har likeledes krevd økende tilfang av ressurser: menneskelige, fra utøvere i alle aldre til idrettsforskere og utstyrproducenter; økonomiske, fra astronomiske TV-avtaler til skolepenger for utallige ungdom på idrettsskoler og -universiteter; og naturlige – arealer, materialer og energi som har gått med til anlegg, teknologi og stadig økende mengder utstyr.

For det andre muliggjøres eskaleringen av at noen – det vil si individene – «gjør jobben». Mennesker aktiveres til samfunnets eller en gitt praksis' eskalasjon ved at samfunnets eller praksisens vekst og fremgang gjennom sosialisering blir et individuelt ansvar. Som ansvarlige for egne resultater og *bidrag* i rollen som arbeidstaker, forbruker eller boligeier tar det moderne individet ifølge Rosa på seg sin del av ansvaret for økonomisk vekst. Idrettens medlemsvekst har også vært avhengig av aktivering. At mange foreldre betrakter tilretteleggelse for egne barns idrettsdeltakelse som en naturlig del av foreldreskapet (Eriksen & Stefansen 2021; Strandbu mfl. 2019; Strandbu mfl. 2020) er et eksempel. Idrettens ønske om å få med barna er i denne forståelsen gjort til et individuelt ansvar, delt av foreldre som ønsker at nettopp deres barn skal være med. På samme måte er frivillige, ansatte og utøvere gjort ansvarlige i sine roller. Likeledes hviler toppidrettens stadige fremgang på alle de menneskene som i rollen som utøvere, trenere, idrettsledere eller supportere har gjort ambisjonen om sportslig fremgang til sin egen.

I et samfunn som eskalerer er appropriasjon og aktivering viktige prosesser i barn og unges liv. Et aspekt ved samfunneskaleringen er nemlig at samfunnslivet som sådan, men også spesifikke praksiser som barn og unge er med på – som idrett – tar mer plass og får større betydning i barn og unges liv gjennom oppveksten. Barns tid og oppmerksomhet tas ut av familiesfæren og settes inn i idrettsfæren der de sosialiseres til ansvar for egen fremgang og suksess. Prosessene kan fremstå som nødvendige – i tilfellet idrett på grunn av de krav til prestasjon og dedikasjon som stilles til de som *lykkes* og bidrar til idrettens videre eskalering gjennom prestasjoner og resultater som toppidrettsutøvere. Idretten kan ikke sikre sin plass og betydning i samfunnet, eller fortsatt sportslig fremgang, uten at den som norm tar større plass og får større betydning i et tilstrekkelig antall barn sine liv gjennom oppveksten. Eskaleringen bæres av strukturer, som konkurranseformatet, som idrettsdeltakerne på en eller annen måte må forholde seg til.

Det er på denne måten vi først og fremst vil forstå eskalering i denne rapporten. Når vi setter søkelys på en norm som sier at organisert barne- og ungdomsidrett er et eskalerende system, er det dette vi mener: at idretten er lagt opp til å bli og forventes å bli mer krevende, mer alvorlig og mer orientert mot sportslig fremgang etter hvert som deltakerne blir eldre. Eskaleringsnormen henger sammen med normen om alderssegregering – at idretten som hovedregel er organisert slik at barn og unge trener og konkurrerer med jevnaldrende. 8- og 12-åringer trener

sjelden sammen, og dette åpner opp for at aktiviteten fortøner seg på ulike måter på ulike alderstrinn.

Eskaleringsnormen er sannsynligvis mer fremtredende i noen idretter, i noen miljøer og i noen geografiske områder enn i andre. Ett sted der den fremstår relativt tydelig er i barne- og ungdomsfotballen i Oslo. Vi begynner vår beskrivelse her og, mer spesifikt, i fotballklubber og fotballavdelinger i Oslo sine *sportsplaner*.

Et eksempel fra sportsplaner i fotball

Sportsplaner i fotball kan forstås på ulike måter. På den ene siden uttrykker de idrettslagenes ønsker og ambisjoner, idealer og verdier. De sier noe om hvordan god idrett ser ut i deres øyne, og hvordan den bør tilrettelegges og gjennomføres for å ivareta viktige hensyn som inkludering og sportslig fremgang. Sannsynligvis representerer sportsplanen et kompromiss mellom ulike aktører, ulike interesser og ulike prioriteringer innad i idrettslaget. På den andre siden er sportsplanene et uttrykk for hvordan idrettslagene forholder seg til påvirkninger fra andre aktører i idrettssystemet. De sier noe om virkeligheten idrettslaget møter «der ute» - idrettssystemet med sine strukturer, normer og verdier, som ethvert idrettslag inngår i og må forholde seg til i det daglige. Samlet kan vi si at sportsplanene i hovedsak formes i møtet mellom ulike interesser i idrettslaget og ulike interesser i idrettssystemet.

Eskaleringsnormen – at idretten er lagt opp til og forventes å bli mer krevende og alvorlig, og at sportslig fremgang gis større betydning i barns liv etter hvert som de blir eldre – er fremtredende i de sportsplanene vi har analysert. Sportsplanene er inndelt etter alder: Enten i barnefotball og ungdomsfotball, etter spillformatet (3er, 5er, 7er, 9er og 11er), eller etter hvert enkelt alderstrinn. For hvert alderstrinn angis gjerne ulike prinsipper og retningslinjer for aktiviteten samt krav og forventninger til utøverne. Begge deler følger en stigende kurve med alder.

For det første tilsier høyere alder *mer organisert aktivitet* målt i antall treninger per uke, i treningenes varighet, og i antall turneringer lagene anbefales eller tillates å delta på. I henhold til sportsplanene bør altså fotballen ta mer tid for en elleveåring enn en syvåring i kraft av antall treninger og kamper barna bør være med på. Når det gjelder treningstid er det verdt å merke seg at det stort sett er snakk om minstekrav og ikke et øvre tak – foruten noen eksempler som gjelder de aller yngste barna. I én klubb skal 5–7-åringer trene minst én gang i uka, 8–9-åringer minst to ganger, 10–11-åringer minst to ganger i tillegg minst to ettermiddager på akademi for noen, og 12–13-åringer minst tre ganger dersom de ønsker å være med på første- eller andrelag, i tillegg til styrketrening, ekstratreninger og minst to ettermiddager på akademi for noen. Parallelt beskrives en økning i antall turneringer og i seriespillets omfang.

Tid per trening, som også er økende med alder, tatt i betraktning, beskriver denne sportsplanen en økning i tidsbruk fra omtrent en time i uka for de aller yngste i barnefotballen til cirka fem timer som minimum, cirka ti timer som en norm og godt over femten timer som en mulighet i overgangen til ungdomsfotballen. Tilsvarende

økning går igjen i andre sportsplaner. Økende tid i organisert aktivitet følges av forventninger til at idretten og hensynet til sportslig utvikling skal ta en gradvis større plass i barnas liv også utenfor organisert aktivitet. Dette kommer gjerne først til syne som forventninger til de yngste barna om å drive med egentrening med ball, etter hvert også kondisjonstrening og styrketrening. Oppfordringene til egentrening er et godt eksempel på appropriasjon, slik vi bruker begrepet. Den egenorganiserte aktiviteten, løkkefotballen eller ball-leken er ikke her å forstå som helt spontan, ikke-instrumentell og løsrevet fra voksnes organisering av barns fritid, men snarere rammet inn som instrumentell for den organiserte aktiviteten.

Sportsplanene beskriver en idrett som krever mer og mer av deltakerne jo eldre de blir. Men også en idrett der barn og unge sosialiseres til å ønske seg mer og mer idrett. De blir mer og mer *aktivert* på den måten vi bruker begrepet, især til sportslig fremgang. Endringene i idrettsaktivitetenes karakter og mengde følges av endrede forventninger til deltakernes innstilling til idrett – i retning sterkere dedikasjon. Disse forventningene fortøner seg gjerne som belønningsstrukturer, for eksempel ved at dedikasjon i form av oppmøte, innsats, fokus, interesse og ambisjoner beskrives som forutsetninger for spilletid i kamp, deltakelse på ekstratreningssopplegg, uttak til «Equinor landslagsskole»⁶ eller «hospitering» i eldre lag.

De dedikerte deltakerne belønnes for å prioritere idrett i livet her og nå, men også for å verdsette sportslig fremgang og behandle idretten som en fremtidsmulighet. Vurderingssamtaler er et talende eksempel. Flere sportsplaner inneholder forventninger om at trener skal gjennomføre vurderingssamtaler med hver enkelt spiller, i noen klubber fra ti års alder, i andre klubber fra 12 års alder. Her inviteres spillerne til å fortelle om egne ambisjoner, vurdere egen innsats og ferdigheter, og motta tilbakemeldinger fra treneren. I ungdomsfotballen skal samtalene gjerne være av betydning for nivådeling. Praksisen formidler en forventning om at barn og unge har et gjennomtenkt forhold til egen idrettsdeltakelse og egne ambisjoner, og at de er fremtidsrettede i sin tilnærming til fotballen. I denne fremtidsrettingen er opplevelser av hva aktiviteten gir her og nå i form av, for eksempel, glede, mestring og sosial tilhørighet, underordnet opplevelsen av hvor en står med tanke på sportslig fremgang.

For det meste sporer vi en gradvis trend der fotballens plass og betydning i barn og unges liv vokser med alder. Men ved 13 år opptrer et mer markant skille. Ved denne alderen går «barneidretten» over til å bli «ungdomsidrett» i idrettsorganisasjonenes vokabular, og begrensningene som gjelder for konkurranseaktiviteter

⁶ Equinor landslagsskole er en sentral bærebjelke i Norges Fotballforbunds helhetlige plan for spillerutvikling som omfatter sonelag, kretslag, landslag og talentleire: «Landslagsskolen har som intensjon å identifisere, stimulere og utvikle våre mest lovende 12–16 åringer. Målet er å identifisere spillere som har et eierskap til egen utvikling, og som kan utvikle seg til toppspillere på nasjonalt og internasjonalt nivå. (<https://www.fotball.no/barn-og-ungdom/landslagsskolen/>)»

i barneidretten opphører. Det blir nye regler og rammer for aktiviteten. I sportsplanene er det tydelig at de nye rammebetingelsene former idrettsaktivitetene og kravene til deltakernes innstilling. «Talentutvikling» dukker opp som begrep, forbud mot topping forsvinner, konkurranseaktiviteter utvides i avstand og antall, og foreldretrenere blir erstattet med lønnede trenere.

I én sportsplan står det at overgangen fra barnefotball til ungdomsfotball er krevende; at den er utviklende for enkelte, men tøff for andre. Det vises til sterkere nivådeling og skjerpet konkurranse om plassene på laget til kamp, turneringer og ekstratreningsopplegg. Her uttrykkes en bevissthet om at rammene for aktiviteten tilspisser seg på måter som kan være utfordrende å komme i møte, for klubben og for den enkelte deltaker. Overgangen innebærer strukturelle endringer som klubben må forholde seg til og som legger føringer for organiseringen av aktivitet lokalt. Eskaleringen ligger delvis i strukturene: I større baner med flere spillere på banen, i serier med større geografisk nedslagsfelt, og i skjerpede krav og forventninger til aktiviteten fra særforbund.

Parallelt skjer en dreining i hvilke hensyn som prioriteres og hvilke forventninger klubbene stiller til den enkelte deltaker. I én klubb går en fra å følge et premiss om «lik spilletid» i kamper i barnefotballen til et premiss om «rettferdig fordeling» i ungdomsfotballen. Spillernes dedikasjon ser ut til å spille sterkt inn på rettferdighetsvurderinger i laguttak. Etter hvert får også ferdigheter i seg selv større betydning. Som det uttrykkes i én sportsplan er det fra og med overgangen til ungdomsfotballen viktig å vise deltakerne at det er lov å bli god. For 12- og 13-åringene er det gjerne ambisjonene om å bli god og de rette holdningene som belønnes, før ferdigheter blir et eksplisitt kriterium i tildelingen av ulike goder.

Utviklingen med alder som skisseres i sportsplaner i fotball er altså et eksempel på systemnormen som sier at organisert barne- og ungdomsidrett tenderer til eskalering. Som norm legges idretten opp til og forventes å bli mer krevende og mer alvorlig, samtidig som sportslig fremgang blir mer betydningsfullt i barn og unges liv etter hvert som de blir eldre. I det som følger, og særlig i analysene fra feltarbeidet i idrettslag involvert i Idrett for alle i Oslo, vil vi få bedre tak på hvordan denne normen påvirker og kommer til uttrykk både i idrettsaktivitet og i idrettslagenes tilnærminger til inkludering.

4 Deltakelsesmønstre og trivsel i osloidretten

I dette kapitlet gir vi en oversikt om idrettsdeltakelse blant barn og unge i Oslo. Først viser vi hvordan medlemstallene så ut ved utgangen av 2020, ved hjelp av statistikk fra Oslo Idrettskrets. Deretter presenterer vi tall om idrettsdeltakelse for barn i alderen 10–12 år. Til det benytter vi Ung i Oslo Junior-undersøkelsen. Når det gjelder ungdom, har vi et bredere datatilfang. Her gir vi for det første et oppdatert bilde av deltakelse og deltakelsesmønstre for 2021, og sammenligner disse med funnene vi presenterte i forrige rapport. Deretter formidler vi resultater om trivsel og motivasjon blant idrettsaktiv ungdom, og undersøker hvor utbredt ønsket om å delta i idrett er blant ungdom som ikke deltar. Avslutningsvis gjør vi noen overordnede betraktninger om hvordan deltakelse og trivsel ser ut og utvikler seg med alder, og knytter dette an til eskaleringsnormen.

4.1 Medlemstall for barn og unge i osloidretten

I løpet av 2020 er det registrert litt over 100 000 medlemskap i idrettslag blant barn og unge mellom 0 og 19 år i Oslo. Ettersom barn og unge kan ha flere medlemskap, vet vi ikke eksakt hvor mange barn og unge som er aktive i idrett ut fra disse tallene. Vi vet heller ikke hvor ofte de trener eller deltar i andre aktiviteter i regi av idrettslagene. Det vi kan si noe om er derimot hvordan medlemskapene er fordelt på ulike idrettslag og -foreninger, ulike aldersgrupper og mellom jenter og gutter.

Tabell 4-1 Medlemskap registrert i idrettslag som tilhører Oslo.

	Antall medlemskap 2020			Antall medlemskap per innbygger					
	Gutter	Jenter	Totalt	Gutter		Jenter		Totalt	
Alder				2018	2020	2018	2020	2018	2020
0–5	4308	3596	7904	0,22	0,17	0,22	0,15	0,22	0,17
6–12	34161	25811	59972	1,47	1,30	1,22	1,03	1,35	1,17
13–19	21393	14464	35857	1,08	0,93	0,79	0,63	0,93	0,78
Totalt	59862	43871	103733	0,91	0,81	0,74	0,61	0,83	0,71

Totalt dekker statistikken medlemskap i 413 ulike idrettslag og -foreninger. Det er stor variasjon i antall medlemmer mellom de ulike idrettslagene, og ikke uventet finner vi de høyeste medlemstallene i fleridrettslag som for eksempel Idrettslaget Heming, Sportsklubben Njård og Kjelsås Idrettslag. I tillegg er Oslo Turnforening og Oslo Idrettslag svømming særvidrettslag som organiserer mange i denne alderen. I den andre enden av skalaen finner vi hele 88 idrettslag som har færre enn 10 medlemmer i aldersgruppa 0–19 år.

Tabell 4-1 viser antall medlemskap blant jenter og gutter i tre aldersgrupper, 0–5, 6–12 og 13 til 19 år. Tabellen viser også antall medlemskap per innbygger i disse

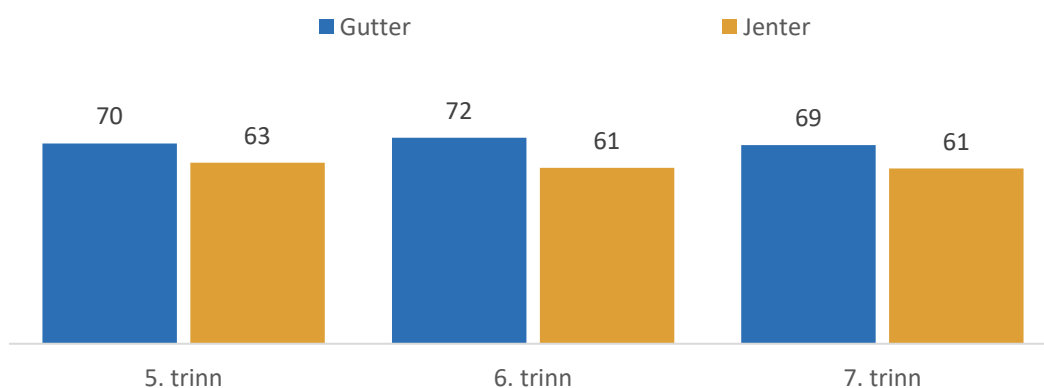
aldersgruppene i 2018 og i 2020. Jevnt over har gutter i Oslo litt flere medlemskap i idrettslag enn jenter. Fordi statistikken kun viser antall medlemskap, kan vi ikke si sikkert om dette skyldes at flere gutter er med i idrett eller om gutter driver med flere idretter enn jenter. Kjønnsforskjellen kan også oppstå som en kombinasjon av disse forklaringene.

I aldersgruppen 0–5 år er antallet medlemskap per innbygger lavt (0,17). Barn mellom 6 og 12 år har i snitt mer enn ett medlemskap i idrettslag: 1,3 for gutter og 1,03 for jenter. Snittet synker til 0,63 medlemskap per innbygger blant jenter og 0,93 blant gutter i alderen 13–19 år. Antall medlemskap per innbygger (både blant gutter og jenter) er lavere i 2020, enn det som var tilfelle i 2018 ved oppstarten av Idrett for alle i Oslo. Det er nærliggende å tenke seg at de lavere medlemstallene i 2020 henger sammen med koronapandemien. Med varierende smitteverntiltak som blant annet har rammet aktiviteten i idrettslagene har det sannsynligvis vært utfordrende å rekruttere nye medlemmer dette året. Interessant er det likevel at nedgangen ser ut til å være noe tydeligere blant jenter enn gutter. Dette gjelder imidlertid kun for aldersgruppa 6–12 år.

4.2 Idrettsdeltakelse blant barn

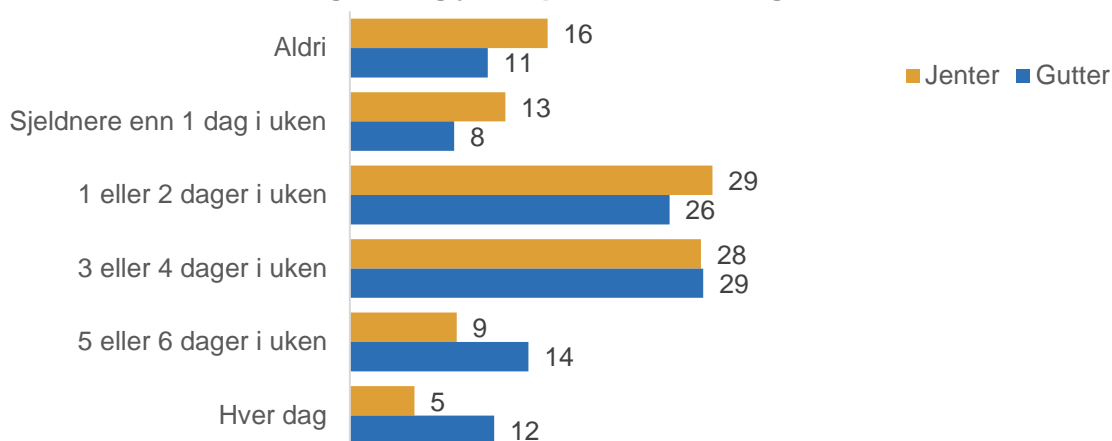
Juniordelen av Ung i Oslo går til barn i 5.–7. klasse på barnetrinnet. Barna får blant annet spørsmål om de vanligvis er med på faste fritidsaktiviteter og oppgir hvor mange kvelder – fra mandag til fredag – de deltar i slike aktiviteter. I tillegg blir de spurt om de deltar i tre vanlige aktiviteter, der en av disse er sport/idrett. Totalt deltar 66 prosent av oslobarn i denne alderen, i sport eller idrett som fast fritidsaktivitet.

Figur 4-1 Prosentandel som er med på sport eller idrett som fast fritidsaktivitet. Blant gutter og jenter på 5.–7. trinn. Ung i Oslo 2021. N=13886.

Figur 4-1 viser andelen som deltar i sport og idrett blant gutter og jenter på ulike klassetrinn. Gutter på mellomtrinnet deltar litt oftere enn jenter. Dette gjelder rundt 70 prosent av guttene alle de tre skoleårene på mellomtrinnet, mot drøyt 60 prosent av jentene.

Figur 4-2 Prosentandel som trener eller driver med sport uten at det omtales som en fast fritidsaktivitet. Blant gutter og jenter på 5.–7. trinn. Ung i Oslo 2021. N=13856.

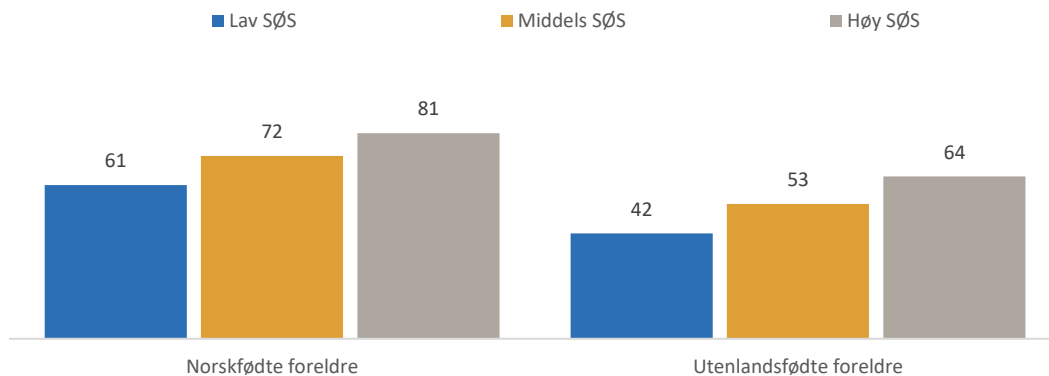
Barn som deltok i Ung i Oslo-undersøkelsen fikk også et spørsmål om hvor ofte de driver med trening eller sport generelt – altså uten at det ble omtalt som faste fritidsaktiviteter. Resultatet er tidligere vist i Bakken og Osnes (2021b, s. 26), og gjengis her i figur 4-2. Når barna fikk spørsmålet på denne måten oppga 75 prosent at de drev med trening eller sport minst ukentlig. 28 prosent trener en til to dager i uka. Like mange (28 prosent) trener tre til fire dager, mens 19 prosent oppga at de trener fem dager i uka eller oftere.

Om lag 80 prosent av guttene svarer at de trener eller driver med sport minst én dag i uka, mens det samme gjelder drøyt 70 prosent av jentene. Avstanden (i prosentpoeng) mellom gutter og jenter i deltakelse er dermed omtrent lik når de blir spurt om de vanligvis trener eller driver med sport, som når de blir spurt om idrett og sport innenfor rammen av faste fritidsaktiviteter. Det er verdt å merke seg at kjønnsforskjellen er størst blant barna som trener aller mest. Mens 26 prosent av gutter i alderen 10–12 år trener minst fem dager i uka, er det tilsvarende tallet for jenter på samme alder 14 prosent.

Familiens sosioøkonomiske status, innvandrerbakgrunn og bydel

Basert på spørsmål om barna har vært på ferie med familien siste år, om de har eget soverom, om antall biler i familien og antall datamaskiner i hjemmet har vi delt barna inn i tre grupper for lav, middels og høy sosioøkonomisk status. I tillegg skiller vi mellom barn med og uten innvandrerbakgrunn. Den første gruppen omfatter da alle som har to foreldre født i utlandet, mens den siste omfatter barn med en eller to norskfødte foreldre. Figur 4-3 viser forskjeller i idrettsdeltakelse som fast fritidsaktivitet, etter barnas familiebakgrunn.

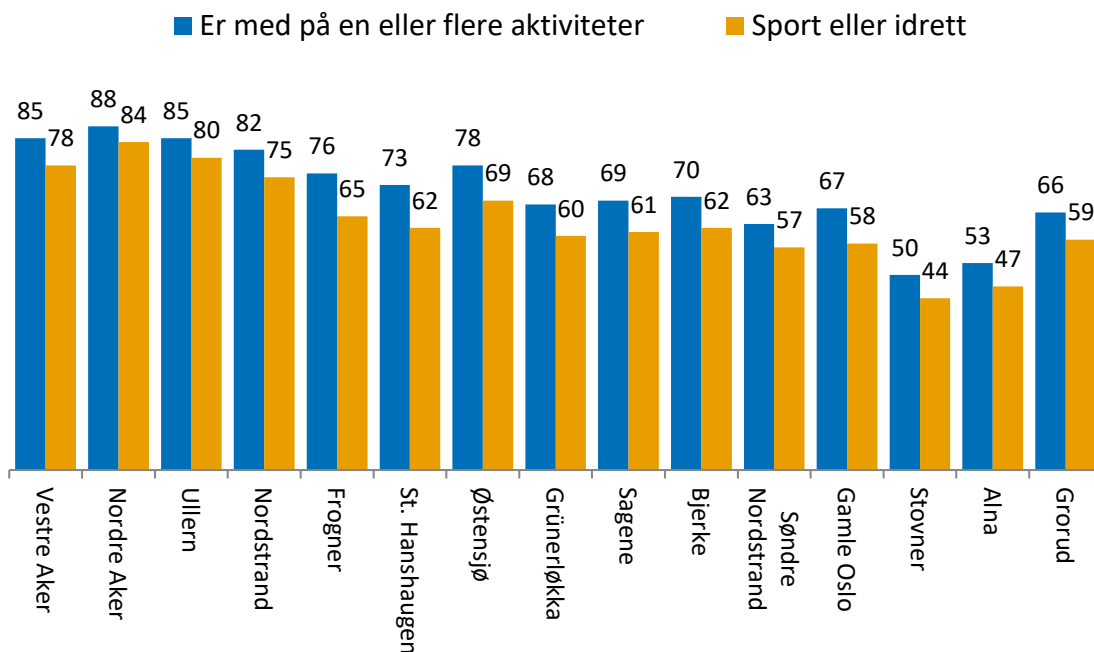
Figur 4-3. Prosentandel som er med på sport eller idrett som fast fritidsaktivitet – etter innvandringsbakgrunn og sosioøkonomisk status (SØS). 5–7. trinn. Ung i Oslo 2021. N=13887.

Figur 4-3 viser en tydelig sosial gradient i idrettsdeltakelse blant oslobarn. Blant barn med norskfødte foreldre øker andelen som deltar i sport eller idrett med omtrent 10 prosentpoeng når vi beveger oss et nivå opp på den tredelte skalaen for sosioøkonomisk status. Mens 81 prosent blant barn i familier med høy sosioøkonomisk status deltar fast i sport eller idrett, gjelder det samme 61 prosent blant barn i familier med lav sosioøkonomisk status. Vi finner en tilsvarende sosial gradient blant barn med innvandrerbakgrunn. Her er imidlertid andelen deltakere betydelig lavere og ligger omtrent 20 prosentpoeng under i alle grupper. Blant barn med innvandrerbakgrunn som tilhører familier med lav sosioøkonomisk status utgjør andelen som er med i sport og idrett 42 prosent, mot 64 prosent når familien har høy sosioøkonomisk status. Når barn med innvandrerbakgrunn kommer fra familier med høy sosioøkonomisk status ligner deltakelsesnivået deres dermed på nivået blant barn med norskfødte foreldre som har lav sosioøkonomisk status.

I rapporten «Ung i Oslo 2021. 5. til 7. trinn» har Bakken og Osnes vist hvordan andelen som er med i faste fritidsaktiviteter totalt sett og andelen som er med i sport og idrett (som fast fritidsaktivitet) varierer mellom bydelene i Oslo (Bakken og Osnes 2021b, s.25). I Figur 4-4 gjengir vi disse tallene. De blå stolpene viser andelen som er med på en eller flere faste aktiviteter, mens de gule viser andelen som er med i sport eller idrett. Jevnt over er det slik at de bydelene som har høye og lave andeler som deltar i sport/idrett, også har høye og lave andeler i faste fritidsaktiviteter totalt. Dette har sammenheng med at sport og idrett er den klart vanligste faste fritidsaktiviteten i denne aldersgruppen, og at dette gjelder for samtlige bydeler i Oslo. Klart lavest deltakelse i faste fritidsaktiviteter i denne aldersgruppen finner vi i bydelene Stover og Alna. I disse bydelene er rundt halvparten med i faste fritidsaktiviteter, og her er henholdsvis 44 og 47 prosent med i sport eller idrett. I motsatt ende av skalaen befinner bydelene Nordre Aker, Vestre Aker, Ullern og Nordstrand seg. Her er over 80 prosent med i faste fritidsaktiviteter blant barn på 5.–7. trinn, mens andelene for deltakelse i sport og idrett ligger mellom 84 og 75 prosent.

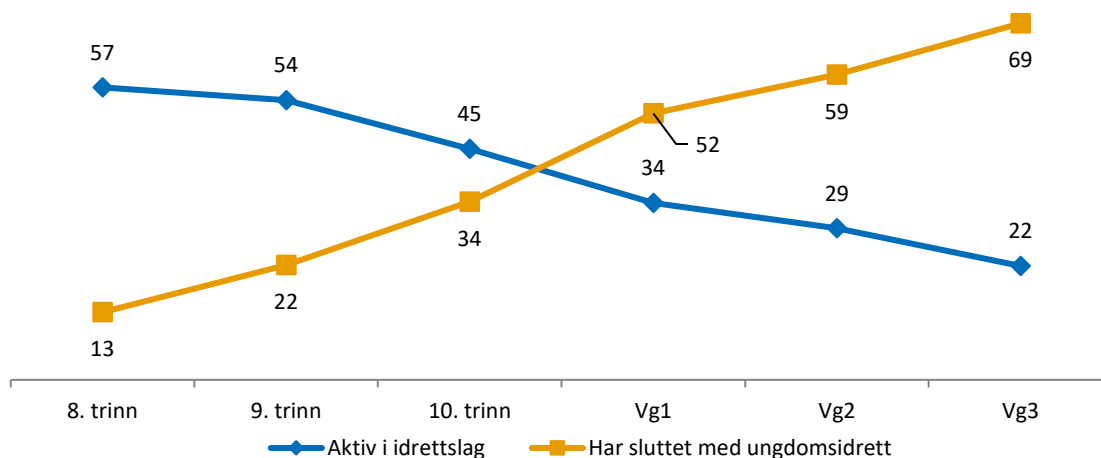
Figur 4-4. Prosentandeler i bydelen som er med på faste fritidsaktiviteter 5.–7. trinn. Ung i Oslo 2021. N=13913.

4.3 Idrettsdeltakelse blant ungdom

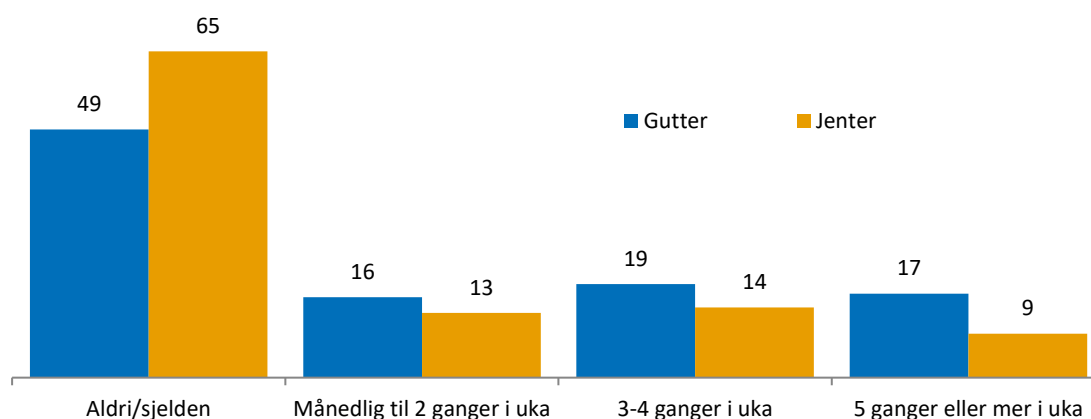
Ungdomsdelen av Ung i Oslo-undersøkelsen, som dekker ungdomstrinnet og videregående skole, inneholder spørsmål om deltakelse i idrettslag. Figur 4-5 viser utvikling i andelen som er aktive i et idrettslag og andelen som har sluttet etter at de begynte i ungdomsidretten utover i ungdomstiden. På begynnelsen av ungdomsskolen er over halvparten aktive i et idrettslag, mens denne andelen synker tydelig fra og med 10. trinn. Ved begynnelsen av videregående skole er en av tre aktive i et idrettslag og i Vg3 gjelder dette knapt en av fire. Motsatt øker andelen som oppgir at de har sluttet med ungdomsidrett tydelig. Andelen som har sluttet utgjør bare 13 prosent på 8. trinn, mot 69 prosent på Vg3. Felles for disse kurvene er imidlertid at de indikerer særlig stor bevegelse ut av idretten i overgangen fra ungdomstrinnet til videregående skole, og på slutten av videregående skole.

Figur 4-5 Andel aktive i idrettslag og andelen som har sluttet etter at de begynte med ungdomsidrett – etter klasstrinn. Ung i Oslo 2021. N=16111.

I Ung i Oslo-undersøkelsen i 2021 ble ungdommene også spurt hvor ofte de trente eller konkurrerte i et idrettslag. Svaralternativene var «aldri», «sjelden», «1–2 ganger i måneden», «1–2 ganger i uka», «3–4 ganger i uka» og «minst 5 ganger i uka». Figur 4-6 sammenligner treningsmengde blant gutter og jenter. Vi ser at jenter noe oftere enn gutter oppgir at de aldri eller sjelden trener. Guttene er derimot overrepresentert både blant de som trener opptil to ganger i uka, tre til fire ganger og fem ganger eller mer i uka. Forskjellen mellom jenter og gutter er imidlertid størst blant de som trener aller mest. Mens 17 prosent av guttene trener 5 ganger eller mer i løpet av en uke, er denne andelen nær halvparten så stor (9 prosent) blant jentene.

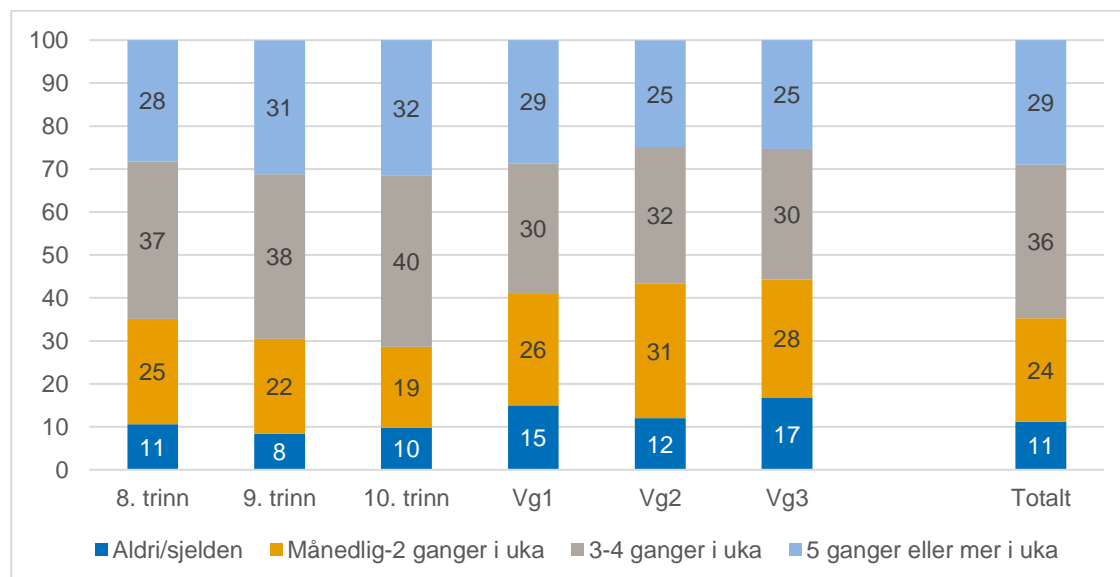
Figur 4-6 Hvor ofte ungdom trener eller konkurrerer i idrettslag etter kjønn.

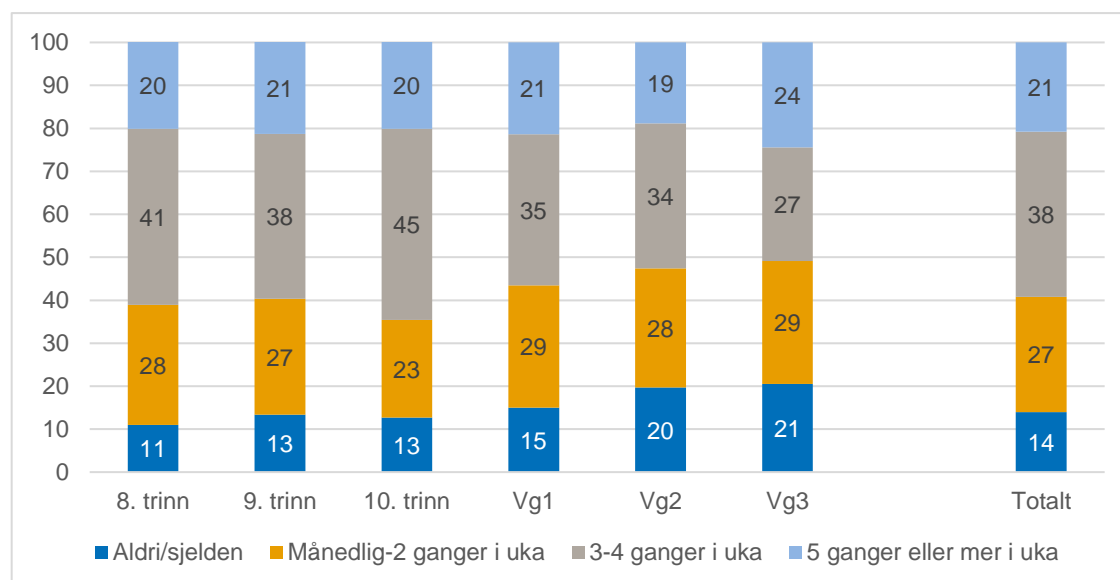
Note: Forskjellen etter kjønn er statistisk signifikant ($\chi^2=348,3$, $p<0,001$). $N_{gutter}=7703$. $N_{jenter}=8649$.

Vi har videre undersøkt hvordan treningsmengden utvikler seg i løpet av ungdomstiden blant de drøyt 7000 ungdommene som oppgir at de fortsatt er med i et idrettslag. Figur 4-7 og 4-8 viser andelene som enten trener aldri/sjelden, månedlig til to ganger i uka, tre til fire ganger i uka og fem ganger eller mer i uka. Resultatene er presentert separat for gutter og jenter.

Figur 4-7 Treningsmengde blant gutter som er med i idrettslag – etter klasstrinn. Ung i Oslo 2021. N=3732.

Figur 4-8 Treningsmengde blant jenter som er med i idrettslag – etter klasstrinn. Ung i Oslo 2021. N=3182.

Både totalt sett og for alle klasstrinn er det slik at gutter i idrettslag trener litt oftere enn jenter. Den generelle tendensen for begge kjønn er at treningsmengden holder seg relativt stabil på ungdomstrinnet, før den går litt ned i overgangen til Vg1 og videre gjennom videregående. For det første ser vi at andelen som oppgir at de aldri eller sjelden trener øker. Mens dette gjelder 11 prosent på 8. trinn for

begge kjønn, gjelder det samme henholdsvis 17 og 21 prosent av gutter og jenter som fortsatt er med i et idrettslag når de går siste året i videregående skole. Videre ligger andelen gutter som trener relativt ofte (3 ganger eller mer i uka) mellom 65 og 70 prosent på ungdomstrinnet, mens denne andelen har sunket til 55 prosent det siste året i videregående skole. Blant jentene er det rundt 60 prosent som trener 3 ganger i uka eller oftere på ungdomstrinnet, mot om lag 50 prosent av idrettsaktive jenter de siste årene i videregående skole. Blant de som trener 5 ganger i uka eller mer, er andelen ungdom relativt jevn gjennom ungdomsårene for begge kjønn. I snitt for ungdomstiden er det imidlertid flere gutter (29 prosent) enn jenter (21 prosent) med denne treningsmengden.

Kjønn og innvandrerbakgrunn

Tidligere undersøkelser har vist lavere deltakelse i organisert idrett blant ungdom med minoritetsbakgrunn, enn blant ungdom med majoritetsbakgrunn. Særlig gjelder dette blant jenter. Tabell 4-2 viser osloundoms deltakelse i organisert idrett i 2021 etter kjønn og innvandrerbakgrunn.

Tabell 4-2 Indikatorer på deltakelse i idrettslag etter kjønn og innvandrerbakgrunn. Elever i ungdomsskolen og videregående (13–19 år). Ung i Oslo 2021.

	Har noen gang vært med i et idrettslag	Har vært med i ungdomsidrett	Har sluttet med ungdomsidrett *	Er aktivt med i et idrettslag
Majoritetsgutter	96	83	34	51
Minoritetsgutter	88	69	40	42
Majoritetsjenter	95	80	43	42
Minoritetsjenter	74	49	57	21
Total	91	74	41	42
N=	16570	16570	12292	16284

Note: * Andelen som har sluttet med ungdomsidrett er beregnet med utgangspunkt i de som har deltatt i organisert idrett etter at de begynte på ungdomsskolen.

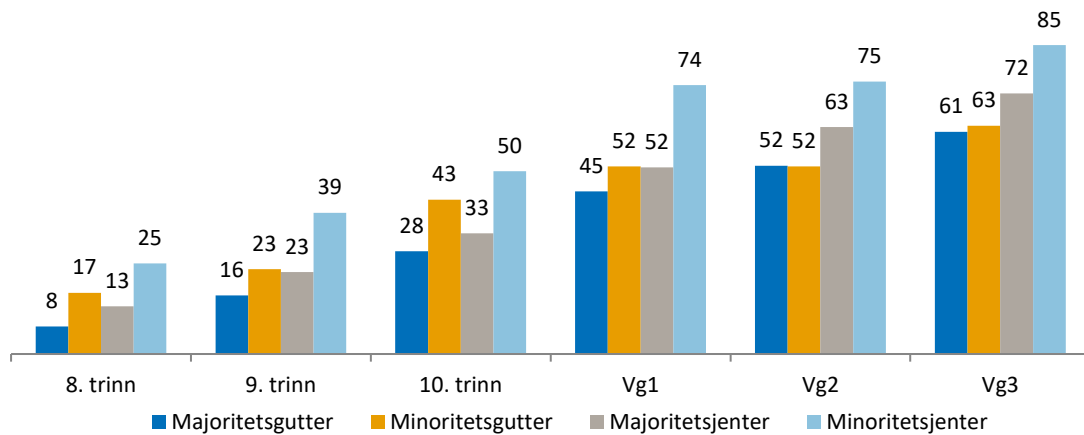
Ungdom med minoritetsbakgrunn er underrepresentert i idretten både når vi ser på andelen som noen gang har vært med i et idrettslag, andelen som har vært med i ungdomsidrett og hvis vi sammenligner andelen som er aktive i et idrettslag i dag. Mens henholdsvis 96 og 95 prosent av majoritetsguttene og -jentene har vært med i et idrettslag en eller annen gang i løpet av oppveksten, gjelder det samme 88 prosent av minoritetsguttene og 74 prosent av minoritetsjentene. Tilsvarende har rundt 80 prosent blant gutter og jenter med majoritetsbakgrunn vært med i ungdomsidretten. Det samme gjelder 49 prosent av minoritetsjenter og 69 prosent av gutter med minoritetsbakgrunn.

Vi ser videre et mønster der frafallet fra ungdomsidrett er større blant jenter enn gutter. Aller størst er frafallet blant jenter med minoritetsbakgrunn. I denne gruppa har hele 57 prosent blant de som har drevet med ungdomsidrett sluttet, mens det samme gjelder 43 prosent av majoritetsjentene. I siste kolonne i tabell 4-2 vises

andelen aktive på undersøkelsestidspunktet. Størst forskjell i idrettsdeltakelse finner vi mellom gutter med majoritetsbakgrunn (51 prosent) og jenter med minoritetsbakgrunn (21 prosent). Minoritetsgutter og majoritetsjenter befinner seg mellom disse, med 42 prosent som var aktive i idrett på undersøkelsestidspunktet. Dette mønsteret er nærmest identisk med forskjellene i idrettsdeltakelse etter kjønn og innvandrerbakgrunn som ble funnet i Ung i Oslo 2018 (Solstad og Bakken 2020). Andelen organiserte er imidlertid litt lavere i alle grupper i 2021.

Figur 4-9 gir et mer detaljert bilde av hvordan andelen som har sluttet med ungdomsidrett øker i ulike grupper etter hvert som ungdommene blir eldre.

Figur 4-9 Andel på ulike klassetrinn som har sluttet etter at de begynte med ungdomsidrett – etter kjønn og innvandrerbakgrunn. Ung i Oslo 2021. N=12246.

Figuren viser for det første at andelen ungdom som har sluttet er høyest blant minoritetsjentene på alle klassetrinn. Blant gutter er det imidlertid særlig på ungdomstrinnet at det å ha minoritetsbakgrunn gir økt sjanse for å ha sluttet i ungdomsidretten. Minoritetsgutter som fremdeles er med i idrett når de går på videregående ser ikke ut til å slutte i særlig større grad enn gutter med majoritetsbakgrunn.

Familiens sosioøkonomiske status

Det er vanlig å finne en tydelig sosial gradient i idrettsdeltakelse blant ungdom (Andersen og Bakken 2019; Jacobsen mfl. 2021; Strandbu mfl. 2017a; b). Tabell 4-3 viser hvordan idrettsdeltakelsen varierer med familiens sosioøkonomiske status.

Tabell 4-3 Indikatorer på deltakelse i idrettslag etter familiens sosioøkonomiske status (SØS). Elever i ungdomsskolen og videregående (13–19 år). Ung i Oslo 2021.

Familiens sosioøkonomiske status	Har noen gang vært med i et idrettslag	Har vært med i ungdomsidrett	Har sluttet med ungdomsidrett *	Er aktivt med i et idrettslag
Lav SØS	82	59	49	29
Middels SØS	93	74	40	43
Høy SØS	97	86	36	51
Total	90	74	40	41
N=	16908	16908	12506	16619

Note: * Andelen som har sluttet med ungdomsidrett er beregnet med utgangspunkt i de som har deltatt i organisert etter at de begynte på ungdomsskolen.

I likhet med tidligere undersøkelser viser også osloundersøkelsen fra 2021 en sammenheng mellom familiens sosioøkonomiske status og ungdommenes idrettsdeltakelse. Videre ser forskjellene etter sosioøkonomisk status ut til å være høyere i ungdomsidretten enn i barneidretten. Forskjellen mellom ungdom i familier med lav og høy sosioøkonomisk status utgjør 15 prosentpoeng når vi ser på andelen som noen gang har vært med i et idrettslag. Ser vi på andelen som var aktive i ungdomsidrett på undersøkelsestidspunktet er avstanden fra ungdom i familier med høy til ungdom i familier med lav sosioøkonomisk status 22 prosentpoeng. Dette ser både ut til å skyldes at færre unge i familier med lav sosioøkonomisk status er med i ungdomsidrett og at ungdom fra lavere sosiale lag, som er med i ungdomsidrett på et tidspunkt, i snitt slutter tidligere enn ungdom fra høyere sosiale lag.

Bydelsforskjeller

Ung i Oslo-undersøkelsen fra 2018 dokumenterte stor variasjon i idrettsdeltakelsen etter hvor i byen ungdommene bor. Deltakelsen var høyest i bydeler som økonomisk sett har den rikeste befolkningen. Dette gjaldt Vestre Aker, Nordre Aker, Ullern og Nordstrand. Tallene fra 2021-undersøkelsen viser et helt tilsvarende mønster, der disse bydelene ligger på topp i andelen aktive, mens bydelene Stovner og Alna, i tillegg til Sagene, har de laveste andelen som er aktive i et idrettslag (tabell 4-4).

Mens en av tre er aktive i ungdomsidrett i bydelene med lavest deltakelse, gjelder det samme halvparten av ungdommene i de fire bydelene med flest aktive. Bydelene som har færrest deltakere i ungdomsidretten har også de laveste andelen som noen gang har vært med i barne- og ungdomsidrett. Høyest andeler som har sluttet med ungdomsidrett finner vi i bydelene Stovner, Sagene, Alna, Søndre Nordstrand og Gamle Oslo.

Tabell 4-4 Indikatorer på deltakelse i idrettslag etter hvilken bydel ungdom bor i. Elever i ungdomsskolen og videregående (13–19 år). Ung i Oslo 2021.

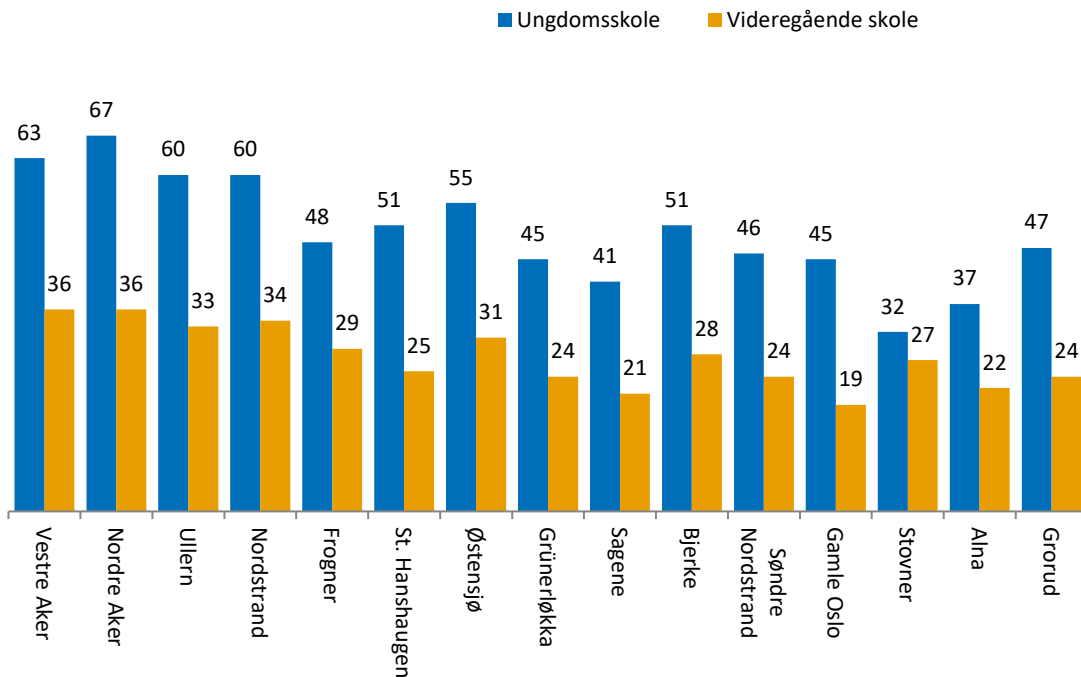
Bydel	Har noen gang vært med i et idrettslag	Har vært med i ungdomsidrett	Har sluttet med ungdomsidrett *	Er aktivt med i et idrettslag
Vestre Aker	97	85	36	51
Nordre Aker	97	86	34	52
Ullern	95	83	37	48
Nordstrand	94	81	36	48
Frogner	93	75	41	40
St. Hanshaugen	91	71	43	39
Østensjø	93	78	40	44
Grünerløkka	89	68	46	35
Sagene	89	70	50	31
Bjerke	88	72	43	40
Søndre Nordstrand	87	64	47	35
Gamle Oslo	88	67	47	33
Stovner	80	61	50	30
Alna	84	59	47	30
Grorud	88	66	41	37
Hele Oslo	91	74	41	41
N=	16432	16432	12188	16140

Note: * Andelen som har sluttet med ungdomsidrett er beregnet med utgangspunkt i de som har deltatt i organisert etter at de begynte på ungdomsskolen.

Figur 4-10 gir mer detaljert informasjon om andelen aktive i idrettslag på ungdomstrinnet og i videregående skole. Figuren viser at mønsteret i hvilke bydeler som

har de høyeste og laveste andelene organiserte er omtrent lik for de to skoleslagene. Unntaket er bydel Stovner hvor andelen organiserte på ungdomstrinnet er den laveste av alle bydelene, mens andelen organiserte i videregående skole ligger omtrent på snittet for Oslos bydeler.

Figur 4-10 Andel av elevene på ungdomsskolen og på videregående som er aktive i idrettslag – etter hvilken bydel de bor i. Ung i Oslo 2021. N=16140.

I tabell 4-5 vises andelene som er aktive i et idrettslag per bydel etter kjønn og innvandrerbakgrunn. Figuren viser at minoritetsjenter er de som sjeldnest er aktive i et idrettslag i alle bydeler. Ser vi på forskjellen mellom jenter med og uten minoritetsbakgrunn for seg, er denne lavest i bydelene Frogner, St. Hanshaugen og Alna. Her er avstanden på under 10 prosentpoeng. Forskjellen er størst i Gamle Oslo, Nordre Aker, Nordstrand og Østensjø, hvor forskjellen er på 20 prosentpoeng eller større. Blant guttene er situasjonen noe annerledes. I en del av bydelene er andelen aktive høyest blant de som har minoritetsbakgrunn. Dette gjelder bydelene Frogner, Sagene, Stovner og Grorud, mens forskjellen er 15 prosentpoeng eller mer i favør gutter med majoritetsbakgrunn i bydelene Vestre Aker, Nordre Aker, Nordstrand og Østensjø.

Tabell 4-5 Prosentandel som er aktive i idrettslag etter hvilken bydel ungdom bor i, kjønn og innvandrerbakgrunn. Elever i ungdomsskolen og videregående (13–19 år). Ung i Oslo 2021. N=21246.

Bydel	Majoritetsgutter	Minoritetsgutter	Majoritetsjenter	Minoritetsjenter
Vestre Aker	57	37	48	33
Nordre Aker	59	39	50	29
Ullern	56	52	44	25
Nordstrand	51	48	48	28
Frogner	48	51	34	26
St. Hanshaugen	51	36	33	25
Østensjø	50	44	44	24
Grünerløkka	47	36	32	22
Sagene	39	42	27	15
Bjerke	55	39	40	24
Søndre Nordstrand	43	38	37	23
Gamle Oslo	41	40	34	12
Stovner	39	45	27	15
Alna	46	39	23	18
Grorud	42	44	39	27
Total	51	42	42	21
N=	5227	2183	5866	2505

Note: N i hver celle varierer fra 29 til 837.

Analysen av Ung i Oslo-undersøkelsen fra 2018 viste størst forskjell i idrettsdeltakelse etter sosioøkonomisk status i bydelene Bjerke, Stovner, Søndre Nordstrand og Ullern. I alle disse bydelene var forskjellen over 20 prosentpoeng (jf. Solstad og Bakken 2020, s. 34). Tabell 4-6 nedenfor viser oppdaterte tall med andelen aktive i idrettslag i 2021 etter sosioøkonomisk status per bydel. Den siste kolonnen i tabellen viser differansen mellom ungdom i familier med lav og høy sosioøkonomisk status.

Tabell 4-6 Prosentandel som er aktive i idrettslag etter hvilken bydel de bor i og familiens sosioøkonomiske status. Elever i ungdomsskolen og videregående (13–19 år). Ung i Oslo 2021. N=16088.

Bydel	Lav SØS	Middels SØS	Høy SØS	Differanse mellom høy og lav
Vestre Aker	30	49	54	24
Nordre Aker	34	50	56	22
Ullern	30	47	51	21
Nordstrand	32	49	53	21
Frogner	34	36	45	12
St. Hanshaugen	26	39	46	20
Østensjø	32	46	51	19
Grünerløkka	26	40	40	14
Sagene	27	31	38	11
Bjerke	31	44	54	23
Søndre Nordstrand	29	38	46	17
Gamle Oslo	27	35	42	16
Stovner	27	34	39	12
Alna	27	36	33	6
Grorud	33	41	49	16
Total	29	43	51	21
N=	6777	6837	7773	

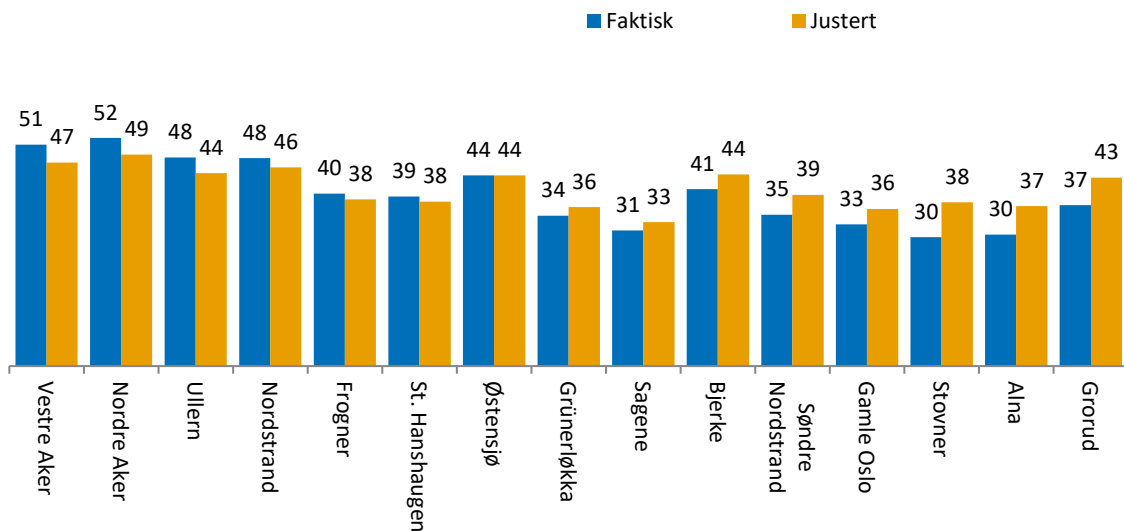
Note: N i hver celle varierer fra 83-1013.

I de aller fleste av bydelene i Oslo finner vi en tydelig sosial gradient i deltakelse. Det generelle mønsteret i tabellen er videre at bydeler som har et relativt høyt nivå av idrettsaktive blant ungdom i familier med høy sosioøkonomisk status også (sammenlignet med de andre bydelene) har et relativt høyt nivå av aktive blant ungdom med lav sosioøkonomisk status. Alna bydel skiller seg ut fra de øvrige i denne tabellen ved at andelen aktive i idrettslag er høyest blant ungdom i kategorien for middels sosioøkonomisk status. I denne bydelen er forskjellen i deltakelse mellom ungdom i familier med lav og høy sosioøkonomisk status dessuten kun 6 prosentpoeng. Det er imidlertid verdt å merke seg at resultatene fra Ung i Oslo-undersøkelsen i 2018, som ble presentert i den første rapporten fra forskningen om Idrett for alle, ikke viser at Alna skiller seg spesielt ut på dette punktet (jf. Solstad og Bakken 2020, s. 35). I og med at antall ungdom per bydel er relativt lavt, kan det være noe med utvalget av ungdom i 2021-undersøkelsen som gjør at Alna skiller seg ut. Bydeler som Ullern, Nordstrand og Bjerke kommer imidlertid ut med relativt store forskjeller i deltakelse etter sosioøkonomisk status på begge undersøkelsestidspunktene.

At vi finner bydelsforskjeller er ikke overraskende. Vi vet fra tidligere at det å delta i idrett i ungdomstiden henger sammen både med sosioøkonomisk status og

innvandrerbakgrunn. Samtidig er det stor variasjon mellom bydeler i Oslo både når det gjelder andelen med innvandrerbakgrunn og ungdommenes sosioøkonomiske bakgrunn (jf. Bakken og Osnes 2021a, s. 11). For å undersøke betydningen av bydel mer separat har vi derfor foretatt multivariate regresjonsanalyser der vi tar hensyn til variasjon i sosioøkonomisk status og innvandrerbakgrunn mellom bydelene. I figur 4-11 under vises både de faktiske deltakelsestallene og justerte tall per bydel.

Figur 4-11 Andel som er aktive i idrettslag – etter hvilken bydel de bor i. Faktiske tall og justert for sosioøkonomisk status og innvandrerbakgrunn. Ung i Oslo 2021. N=21397.

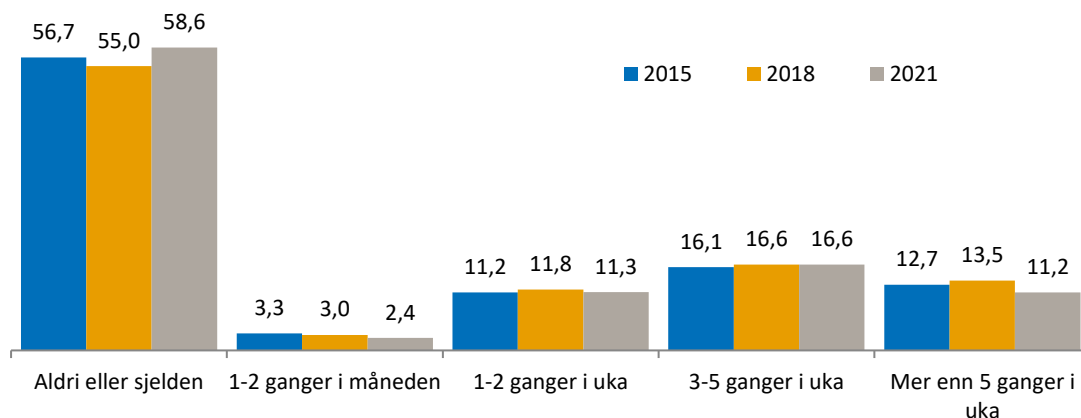

Forskjellen mellom bydelene er litt større når vi ser på de faktiske tallene, enn på tall fra de justerte analysene der vi tar høyde for ungdommenes bakgrunn. Generelt er det slik at andelen justeres litt ned i de vestlige bydelene i tillegg til Nordstrand, mens tallene for de østlige bydelene justeres litt opp. Tydeligst endring ser vi i bydelene Stovner, Alna og Grorud. Mens avstanden fra bydelen med flest til bydelen med færrest organiserte var 22 prosentpoeng i de ujusterte tallene, er den tilsvarende avstanden i de justerte tallene 16 prosentpoeng. Selv om forskjellene mellom bydelene som utgjør ytterpunktene er redusert, gjenstår det altså fremdeles en betydelig forskjell også når vi tar hensyn til variasjon i ungdommenes sosiale bakgrunn og andelen med innvandrerbakgrunn i bydelene.

Endringer fra 2015 til 2021

Fordi Ung i Oslo-undersøkelsen er gjennomført både i 2015, 2018 og 2021 har vi mulighet til å følge utviklingen i idrettsdeltakelse i Oslo over tid.

Figur 4-12 Hvor ofte ungdom trener eller konkurrerer i idrettslag. Elever på ungdomstrinnet og videregående. Ung i Oslo 2015, 2018 og 2021.

Note: Forskjellen mellom 2018 og 2021 er statistisk signifikant ($\chi^2=83,3$, $p<0,001$). N2015=20382. N2018=21396. N2021=16678.

Figur 4-12 viser først hvor ofte osloundgom på ungdomstrinnet og i videregående trener eller konkurrerer i idrettslag på tvers av undersøkelsestidspunkt. Det er relativt liten variasjon i treningsmengde mellom de tre tidspunktene (2015, 2018 og 2021). Andelen som oppgir at de aldri eller sjelden trener er høyest i 2021, med 58,6 prosent, mot 56,7 prosent i 2015 og 55 prosent i 2018. At andelen inaktive er noe høyere i 2021 er kanskje ikke uventet i og med at de fleste organiserte fritidsaktiviteter har vært helt eller delvis stengt i lengre perioder i 2020 og 2021. Da er det kanskje mer overraskende at vi ikke finner større utslag av restriksjoner i forbindelse med koronapandemien på disse tallene.

I tabell 4-7 ser vi nærmere på utviklingen i andelen aktive i idrettslag fra 2015 til 2021 – blant jenter og gutter, med og uten innvandrerbakgrunn, etter sosioøkonomisk status, bydel og klassetrinn. Kolonnen lengst til høyre i tabellen viser differansen mellom 2018- og 2021-tallene.

Tabell 4-7 Endringer i andelen som er aktive i idrettslag fra 2015 til 2021 – etter klasstrinn, kjønn og innvandrerbakgrunn, sosioøkonomisk status og bydel. Ung i Oslo 2015, 2018 og 2021.

	2015	2018	2021	Endring 2018–2021
Kjønn og innvandrerbakgrunn				
Majoritetsgutter	55,2	55,4	51,2	-4,2
Minoritetsgutter	48,1	46,7	41,6	-5,1
Majoritetsjenter	41,6	44,7	41,6	-3,1
Minoritetsjenter	19,5	23,5	21,0	-2,5
Sosioøkonomisk status				
Lav SØS	29,8	32,3	29,2	-3,1
Middels SØS	43,5	45,8	43,1	-2,7
Høy SØS	54,6	55,3	50,8	-4,5
Bydel				
Vestre Aker	50,9	51,0	50,8	-0,2
Nordre Aker	52,6	55,7	52,3	-3,4
Ullern	54,0	53,5	47,8	-5,7
Nordstrand	53,1	50,6	47,7	-2,9
Frogner	38,0	41,8	39,6	-2,2
St. Hanshaugen	36,9	37,8	38,9	1,1
Østensjø	46,6	49,9	43,8	-6,1
Grünerløkka	35,1	36,7	34,8	-1,9
Sagene	35,8	38,8	31,5	-7,3
Bjerke	40,9	43,2	40,5	-2,7
Søndre Nordstrand	38,1	37,9	34,7	-3,2
Gamle Oslo	34,9	36,3	32,6	-3,7
Stovner	35,8	37,8	29,8	-8
Alna	33,3	36,3	30,3	-6
Grorud	38,5	40,3	37,0	-3,3
Klasstrinn				
8. trinn	60,2	63,8	56,6	-7,2
9. trinn	55,1	57,5	54,1	-3,4
10. trinn	45,2	45,4	44,7	-0,7
Vg1	35,6	35,9	34,2	-1,7
Vg2	26,5	29,2	29,3	0,1
Vg3	22,8	23,6	22,0	-1,6
Total	43,3	45,0	41,4	-3,6

Note: Tallgrunnet er basert på en vektning av svarene slik at aldersfordelingen innen hver bydel er lik i hvert av de tre årene.

Ser vi perioden fra 2015 til 2021 under ett er det en svak nedgang i idrettsdeltakelse for omtrent alle grupper. Nedgangen gjelder imidlertid særlig perioden fra 2018 til 2021, og det er grunn til å tro at dette i stor grad har sammenheng med restriksjoner innført i forbindelse med koronapandemien. I prosentpoeng har nedgangen vært størst blant gutter (med og uten innvandrerbakgrunn), ungdom med høy sosioøkonomisk status, og blant ungdom bosatt i bydelene Ullern, Østensjø, Sagene, Stovner og Alna. I tillegg er nedgangen tydeligst blant de yngste ungdommene (8. trinn).

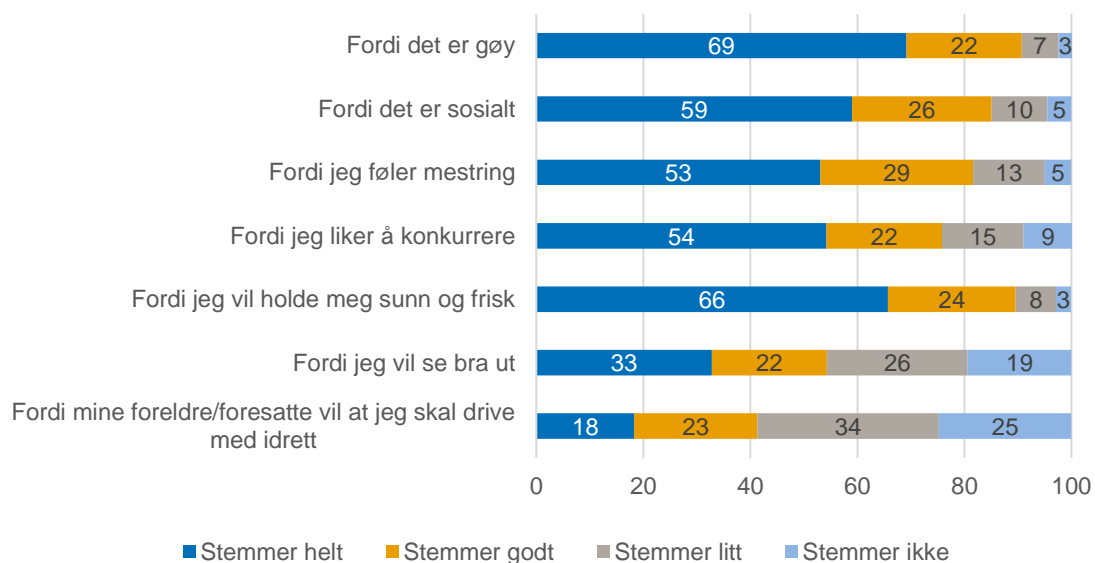
4.4 Trivsel og motivasjon

2021-utgaven av Ung i Oslo inkluderte en rekke spørsmål som handler om ungdommenes opplevelser i og oppfatninger om idretten. I denne delen får vi et mer utfyllende bilde av hvordan ungdom *har det* i idretten, hvor godt de trives, og om det er forskjeller i trivselsnivå mellom ulike grupper av ungdom. Vi får også en oversikt over ungdommenes grunner til å drive med idrett og forventning om å være med videre. Blant ungdom som har vært med i idrett tidligere, får vi en oversikt over grunner til at de har sluttet. Vi har også spurt ungdom som ikke er med i idrett, uavhengig av om de har vært med før eller ikke, om deres eventuelle ønsker om og hindringer for å bli med i idrett.

Grunner til å drive med idrett

Alle ungdommene som er aktive i et idrettslag har fått spørsmål om hvorfor de driver med idrett. Sju potensielle grunner til å drive med organisert idrett var listet opp i spørreskjemaet og ungdommene skulle svare på hvor godt hver enkelt av disse stemte for dem. Svaralternativene var «stemmer ikke», «stemmer litt», «stemmer godt» og «stemmer helt».

Figur 4-13 Andelen blant ungdom som er aktive i et idrettslag som mener ulike grunner til å drive med idrett stemmer/stemmer ikke for dem. Ung i Oslo 2021. Laveste N=6371.

Størst oppslutning er det om grunner som handler om selve aktiviteten og det som foregår i idrettslaget. Flest har krysset av for at de er med i idrett «fordi det er gøy». Totalt mener 69 prosent at dette stemmer helt for dem, mens 22 prosent mener det stemmer godt. Videre oppgir en betydelig andel (85 prosent) at det stemmer helt eller godt at de driver med idrett «fordi det er sosialt». Deretter er også mer enn to av tre blant de idrettsaktive enig i at de driver med idrett «fordi jeg føler mestring» (82 prosent) og «fordi jeg liker å konkurrere» (76 prosent). I listen over mulige årsaker var det også to mer instrumentelle grunner, «fordi jeg vil holde meg sunn og frisk» og «fordi jeg vil se bra ut». Den første av disse får høy oppslutning. Hele 90 prosent mener det stemmer helt at de trener for å holde seg sunn og frisk. Samtidig som idrett er gøy, en sosial arena og en arena for mestring, kan det altså se ut som mange ungdommer er opptatt av helseeffekten av å være aktiv i et idrettslag. Derimot er det færre som oppgir at de trener for å se bra ut. 33 prosent mener dette stemmer helt, mens ytterligere 22 prosent mener det stemmer godt. Lavest oppslutning totalt er det om grunnen «fordi mine foreldre/foresatte vil at jeg skal drive med idrett». Selv om dette gjelder et mindretall, er andelen på 41 prosent som har krysset av for dette på ingen måte ubetydelig. Totalt har to prosent av ungdommene *ikke* krysset av for at noen av grunnene stemmer (helt eller godt) for dem, mens 22 prosent krysset av for at *alle* de syv grunnene som var listet opp stemmer helt eller godt for dem.

I tabell 4-8 undersøker vi hvordan andelene som mener de ulike grunnene stemmer (helt eller godt) varierer etter kjønn, innvandrerbakgrunn, familiens sosioøkonomiske status og klasseserier. Jenter med minoritetsbakgrunn skiller seg ut ved at de jevnt over gir uttrykk for litt lavere oppslutning om de fleste av grunnene til å drive med idrett. Unntaket er det å «se bra ut» der andelen som mener dette er uavhengig av kjønn og innvandrerbakgrunn. Videre er det en tendens til at litt færre jenter enn gutter er enig i grunner som handler om mestring og konkurranse, mens ungdom med minoritetsbakgrunn i noe mindre grad enn ungdom med majoritetsbakgrunn er enig i grunner som omhandler sosialt utbytte og det å holde seg sunn og frisk.

Tabell 4-8 Andelen som mener de ulike grunnene til å drive med idrett stemmer helt eller godt for dem – etter klasstrinn, kjønn og innvandrerbakgrunn, sosioøkonomisk status. Ung i Oslo 2021.

	Gøy	Sosialt	Mestring	Konkurransen	Sunnhet	Se bra ut	Foreldre vil det
Kjønn og innvandrerbakgrunn	*	*	*	*	*		*
Majoritetsgutter	92	85	83	80	90	54	44
Minoritetsgutter	92	81	84	84	86	58	43
Majoritetsjenter	90	88	70	70	92	53	39
Minoritetsjenter	87	80	69	69	86	54	31
Sosioøkonomisk status	*	*		*	*	*	
Lav SØS	89	82	80	79	88	59	43
Middels SØS	90	84	81	77	89	54	42
Høy SØS	92	88	82	74	91	53	40
Klasstrinn	*	*	*	*	*	*	
8. trinn	91	83	81	75	88	48	43
9. trinn	89	82	78	73	88	53	47
10. trinn	91	87	82	78	91	57	39
Vg1	90	86	83	76	91	61	43
Vg2	93	89	85	78	91	54	33
Vg3	92	89	86	77	92	60	30
Total	91	85	82	76	90	54	41

Note: (*) statistisk signifikant forskjell ($p < 0,05$)

Laveste n: majoritetsgutter (n=2564), minoritetsgutter (n=811), majoritetsjenter (n=2404), minoritetsjenter (n=480), lav søs (n=1465), middels søs (n=2194), høy søs (n=2698), 8.trinn (n=1578), 9. trinn (n=1516), 10. trinn (n=1173), Vg1 (n=937), Vg2 (n=677), Vg3 (n=460).

Analysene viser videre at ungdom i stor grad svarer på samme måte uavhengig av sosioøkonomisk status. Det er likevel en tendens til at ungdom fra lavere sosiale lag noe oftere oppgir muligheten til å konkurrere og det å se bra ut som grunner til å delta i idrett. Ungdom fra høyere sosiale lag legger derimot noe oftere vekt på det sosiale aspektet ved idrettsdeltakelsen.

Til slutt har vi også sett på variasjonen på tvers av klasstrinn. Det er særlig tre grunner som ser ut til å øke noe i oppslutning med økende klasstrinn. Dette gjelder «fordi det er sosialt», «fordi jeg føler mestring» og «fordi jeg vil se bra ut». Tydeligst er dette for det å se bra ut. Det er en lavere andel blant de eldste enn blant de yngste ungdommene som mener de deltar i idrett fordi foreldrene deres vil det. Det er verdt å merke seg at andelen som er med i et idrettslag synker med alder, og at denne gruppen blir mer selektert. Som vist i tabell 1-6 utgjør de idrettsaktive bare 22 prosent av ungdommene på slutten av videregående skole, mens andelen idrettsaktive er hele 57 prosent på 8. trinn.

Tabell 4-9 viser videre at det stort sett er de samme motivene til å drive med idrett som går igjen i de ulike bydelene. I nesten samtlige bydeler er det grunnene som handler om at det er gøy, sosialt og sunt å drive med idrett som får størst oppslutning. I tillegg sorterer det å oppleve mestring høyt på tvers av sted.

Tabell 4-9 Andelen som mener de ulike grunnene til å drive med idrett stemmer helt eller godt for dem – etter bydel. Ung i Oslo 2021.

	Gøy	Sosialt	Mestring	Konkurransse	Sunnhet	Se bra ut	Foreldre vil det
	*	*	*	*	*	*	*
Vestre Aker	93	89	86	75	92	54	44
Nordre Aker	92	87	79	71	90	50	41
Ullern	89	86	76	72	89	54	46
Nordstrand	91	87	81	76	92	59	36
Frogner	88	83	78	71	92	64	50
St Hanshaugen	89	81	80	72	84	56	49
Østensjø	90	85	82	77	91	50	39
Grünerløkka	91	80	78	74	88	51	40
Sagene	88	81	76	70	85	42	42
Bjerke	89	86	82	83	90	60	42
Søndre Nordstrand	91	85	83	79	90	55	39
Gamle Oslo	91	85	81	79	86	55	41
Stovner	94	81	85	80	87	60	40
Alna	88	79	84	78	87	56	44
Grorud	87	85	80	79	88	51	41

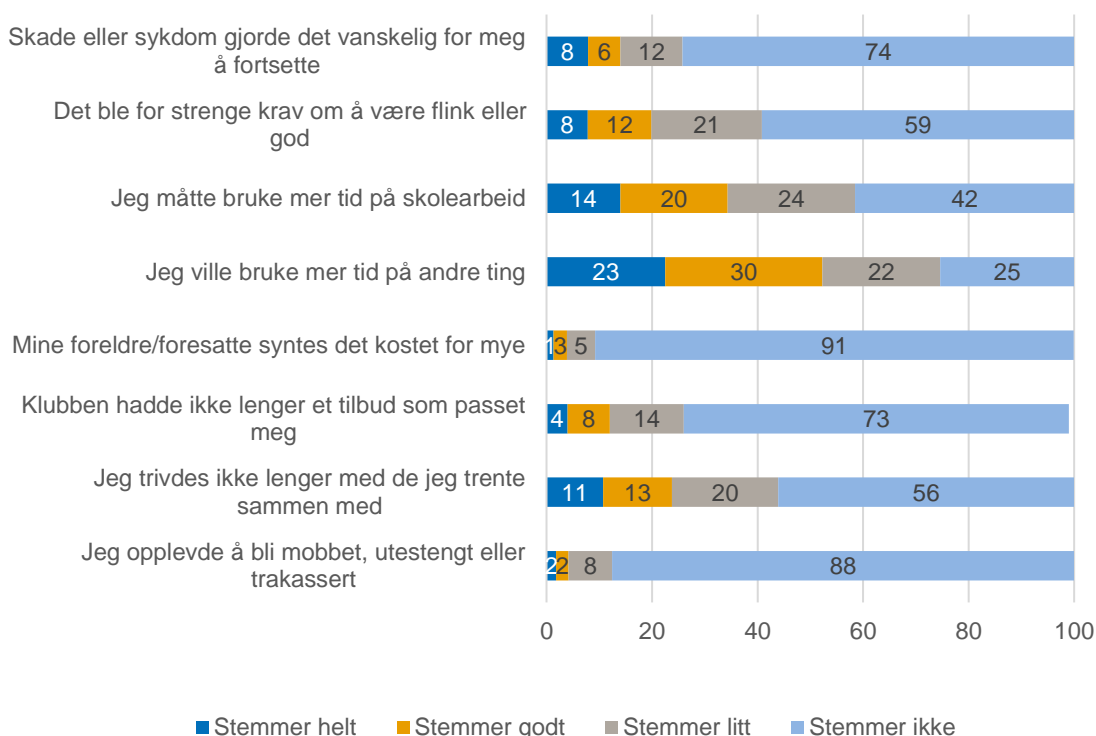
Note: (*) statistisk signifikant forskjell ($p < 0,05$)

Laveste n: Vestre Aker (n=810), Ullern (n=487), Frogner (n=283), Nordre Aker (n=853), St. Hanshaugen (n=149), Sagene (n=120), Grünerløkka (n=215), Gamle Oslo (n=205), Bjerke (n=346), Alna (n=323), Stovner (n=293), Grorud (n=280), Østensjø (n=646), Nordstrand (n=773), Søndre Nordstrand (n=376).

Grunner til å slutte med idrett

Det kan være ulike grunner til at barn og unge slutter med idrett. Totalt var det 8262 av ungdommene som deltok i Ung i Oslo 2021 som hadde vært med i et idrettslag tidligere, men som ikke var aktive på undersøkelsestidspunktet. Om lag en tredjedel av disse fikk et spørsmålsbatteri som handlet om hvorfor de hadde sluttet med idrett. Spørsmålsbatteriet inneholdt åtte mulige grunner til å slutte og ungdommene skulle krysse av for om disse stemte helt, stemte godt, stemte litt eller ikke stemte for dem.

Figur 4-14 Andelen blant ungdom som ikke lenger driver med idrett som mener ulike grunner til å slutte stemmer/stemmer ikke. Ung i Oslo 2021. Laveste N=2244.

Figuren viser at mange av grunnene som var listet opp i spørreskjemaet fikk relativt lav oppslutning. Det gjelder særlig grunner som «jeg opplevde å bli mobbet, utestengt eller trakassert», «mine foreldre/foresatte syntes det kostet for mye» og «skade eller sykdom gjorde det vanskelig for meg å fortsette». For begge de første grunnene er det 4 prosent som mener dette stemmer for dem, mens 14 prosent oppgir sykdom eller skade som grunn. Den grunnen som får størst oppslutning er derimot «jeg ville bruke mer tid på andre ting». Litt over halvparten mener dette stemmer, og gir slik uttrykk for at det å slutte i et idrettslag ikke trenger å ha en dramatisk årsak.

En av tre mener at grunner som handler om krav til skolearbeid eller at idretten setter for strenge krav til å være flink eller god passer for dem. Litt færre, men likevel en av fire, oppgir at de ikke lenger trivdes sammen med dem de trente med som årsak. Samlet sett har 20 prosent svart at tre eller flere av de oppgitte

grunnene stemmer helt eller godt for dem, mens 51 prosent kun mener at én av de opplistede grunnene passer. Det er også 22 prosent som ikke har krysset av for at noen av grunnene stemmer for dem, noe som indikerer at det blant ungdom også finnes en del andre grunner til å slutte i idrett enn de som var listet opp i spørreskjemaet.

Tabell 4-10 Andelen som mener ulike grunner til å slutte med idrett stemmer helt/godt for dem – etter klassetrinn, kjønn og innvandrerbakgrunn, sosioøkonomisk status. Ung i Oslo 2021.

	Skade/sykdom	Streng idrettskrav	Tid til skole	Tid til andre ting	Kostet for mye	Ikke tilbud	Sosial mistrivsel	Mobbing/trakassering
Kjønn og innvandrerbakgrunn	*	*	*	*	*	*	*	
Majoritetsgutter	10	21	23	55	2	12	24	4
Minoritetsgutter	12	14	31	46	7	7	16	3
Majoritetsjenter	18	24	38	55	2	16	26	5
Minoritetsjenter	14	13	46	47	8	10	20	4
Sosioøkonomisk status		*		*	*	*		
Lav SØS	14	16	36	44	8	11	22	5
Middels SØS	14	20	33	59	2	12	25	4
Høy SØS	14	24	34	55	1	15	25	3
Klassetrinn			*					
8. trinn	12	17	22	48	3	11	22	3
9. trinn	12	21	26	49	4	12	29	5
10. trinn	15	20	34	52	4	11	26	5
Vg1	13	21	29	51	5	14	25	3
Vg2	15	21	43	54	3	14	22	4
Vg3	16	18	43	56	3	12	20	5
Total	14	20	34	52	4	13	24	4

Note: (*) statistisk signifikant forskjell ($p < 0,05$)

Laveste n: majoritetsgutter (n=639), minoritetsgutter (n=273), majoritetsjenter (n=903), minoritetsjenter (n=377), lav søs (n=791), middels søs (n=750), høy søs (n=700), 8.trinn (n=239), 9. trinn (n=266), 10. trinn (n=344), Vg1 (N=482), Vg2 (n=453), Vg3 (n=449).

Jenter oppgir oftere enn gutter at grunner som gjelder sykdom/skade og tid til skolearbeid gjelder for dem. Særlig er det mange jenter med minoritetsbakgrunn som oppgir tid til skolearbeid som grunn til at de sluttet i et idrettslag. Ungdom med majoritetsbakgrunn (både gutter og jenter) har oftere enn ungdom med minoritetsbakgrunn oppgitt strenge krav til prestasjon i idretten og tidsbruk til andre aktiviteter som grunner til at de har sluttet med idrett. Ungdom med minoritetsbakgrunn har derimot i større grad oppgitt det at foreldrene syntes det kostet for mye. Dette gjelder 7–8 prosent.

Tilsvarende finner vi at unge med bakgrunn fra lavere sosiale lag klart oftere enn unge i gruppene for middels og høy sosioøkonomisk status mener kostnader i idretten er en grunn til å slutte som stemmer for dem. Ungdom i familier med høyere sosioøkonomisk status er derimot oftere enig i grunner som gjelder strenge krav til prestasjon i idretten og det å ville bruke mer tid på andre ting.

For de fleste av grunnene til å slutte er det lite systematikk i oppslutningen etter klasstrinn. Det er imidlertid en tydelig tendens til at flest blant de eldste har oppgitt det å måtte bruke mer tid på skolearbeid som grunn. Mobbing/trakassering som grunn til å slutte i idrettslag er relativt jevnt fordelt på tvers av kjønn, minoritetsbakgrunn, sosioøkonomisk status og klasstrinn.

Tabell 4-11 Andelen som er enig i ulike grunner til å slutte med idrett – etter bydel. Ung i Oslo 2021.

	Skade/ sykdom	Strenge idrettskrav	Tid til skole	Tid til andre ting	Kostet for mye	Ikke tilbud	Sosial mistrivsel	Mobbing/ trakassering
Bydel	*	*		*	*	*	*	
Vestre Aker	14	25	36	61	2	13	19	3
Nordre Aker	16	33	33	52	3	17	25	4
Ullern	15	30	37	54	2	16	24	6
Nordstrand	14	22	30	58	3	10	33	6
Frogner	15	17	37	58	4	17	24	5
St Hanshaugen	10	22	28	53	8	14	22	6
Østensjø	16	17	28	48	3	10	28	5
Grünerløkka	11	24	39	51	1	21	29	1
Sagene	12	18	37	59	3	11	26	6
Bjerke	10	14	35	59	5	10	28	6
Søndre Nordstrand	22	13	35	45	4	10	15	2
Gamle Oslo	19	26	40	51	4	8	22	3
Stovner	18	12	43	43	11	14	18	4
Alna	9	11	34	44	5	8	19	4
Grorud	6	14	35	55	6	14	23	4

Note: (*) statistisk signifikant forskjell ($p < 0,05$)

Laveste n: Vestre Aker (n=187), Ullern (n=144), Frogner (n=113), Nordre Aker (n=218), St. Hanshaugen (n=73), Sagene (n=69), Grünerløkka (n=114), Gamle Oslo (n=95), Bjerke (n=116), Alna (n=180), Stovner (n=146), Grorud (n=125), Østensjø (n=220), Nordstrand (n=212), Søndre Nordstrand (n=172).

Størst variasjon mellom bydelene er det i grunner som at det er for strenge krav i idretten. Det er en tendens til at flest i de vestlige bydelene oppgir dette. Derimot er andelen som oppgir økonomi som årsak (det koster for mye) størst i bydeler som Stovner og Grorud, i tillegg til St. Hanshaugen. Utover dette er det vanskelig å finne tydelige mønstre mellom bydelene i hvilke grunner til å slutte som får høy og lav oppslutning.

Opplevelser i idretten

Vi skal nå gå over til å se på ungdom som var aktive i et idrettslag på undersøkelsestidspunktet og deres opplevelser i idretten. Totalt var det 7156 av ungdommene som deltok i Ung i Oslo undersøkelsen som krysset av for at de var med i et idrettslag på undersøkelsestidspunktet. Blant disse fikk omtrent en tredjedel en rekke oppfølgingsspørsmål om hvordan de trives i idrettslaget. Spørsmålene handlet om treningsglede, mestring, sosial tilhørighet og autonomi (mulighet til medbestemmelse). I tillegg var det inkludert tre spørsmål om opplevelse av alvor i idretten.

Tabell 4-12 viser hvordan ungdom stilte seg til alle de utsagnene som inngår i hver av de fem dimensjonene; treningsglede, treningsmestring, sosial trivsel i idretten, treningsautonomi og alvor i idretten. Langt de fleste som trener i idrettslag er enig i at det er gøy, at de vanligvis liker øvelsene de har på trening og at tiden går fort. Mellom 88 og 85 prosent er helt eller litt enig i dette, mens omtrent 5 prosent er helt uenige.

Videre svarer mer enn tre av fire at de får til mye av det de prøver på, de synes de er gode i idretten de driver med, de er fornøyde med det de presterer, de føler at de som de trener sammen med setter pris på dem, hører på meningene deres og forstår dem. Også for disse seks utsagnene om mestring og sosial trivsel ligger andelene som er helt uenige rundt 5 prosent.

Når det gjelder utsagnene om treningsautonomi, er oppslutningen også høy, men likevel noe lavere. Rundt 60 prosent mener de kan være med å bestemme hva de vil jobbe med på trening, at de har mulighet til å velge hva de vil gjøre og at de kan gjøre en del ting slik de selv vil. For de to første av disse utsagnene oppgir en av ti at de er helt uenige, mens 5 prosent er helt uenig i at de kan gjøre en del ting slik de selv vil.

De fleste av ungdommene i idrettslag virker å være tilfredse med graden av alvor i sin idrett, slik vi har målt det her. Likevel er det verdt å merke seg at omkring 20 prosent opplever at de ofte gruer seg til å gå på trening, at det er for strenge krav om å være flink eller god i idretten eller at det er for mange treninger og konkurranser/kamper i den idretten de driver med.

Tabell 4-12 Oppslutning om utsagn som gjelder ungdoms opplevelser med treningsglede, mestring, sosial trivsel, autonomi og alvor i idretten. Ung i Oslo 2021. N=2074.

	Helt enig	Litt enig	Verken enig eller uenig	Litt uenig	Helt uenig
Treningsglede					
Det er gøy på trening (n=2087)	67	21	5	2	6
Jeg liker vanligvis øvelsene vi har på trening (n=2027)	55	33	6	3	3
Jeg synes at tiden går veldig fort på trening (n=2066)	53	27	10	4	5
Treningsmestring					
Jeg får til mye av det jeg prøver på (n=2012)	50	36	9	2	3
Jeg synes jeg er ganske god i idretten jeg driver med (n=2076)	47	33	10	5	5
Jeg er fornøyd med det jeg presterer i idretten (n=2060)	44	33	12	6	6
Sosial trivsel i idretten					
Jeg føler at de jeg trener sammen med setter pris på meg (n=2068)	50	30	10	5	6
Jeg føler at de jeg trener sammen med hører på meningene mine (n=2054)	44	31	14	6	5
Jeg føler at de jeg trener sammen med forstår meg (n=2001)	49	32	12	5	3
Treningsautonomi					
Jeg er med på å bestemme hva jeg skal jobbe med på trening (2067)	30	30	20	9	10
Jeg har mulighet til å velge hva jeg vil gjøre (n=2013)	24	29	24	13	10
Jeg føler at jeg kan gjøre en del ting slik jeg selv vil (n=1991)	35	30	20	9	5
Alvor i idretten					
Jeg gruer meg ofte til å gå på trening (n=2000)	8	9	9	21	53
Jeg synes det er for strenge krav om å være flink eller god i idretten (n=1991)	8	9	9	21	53
Det er for mange treninger og konkurranser/ kamper i den idretten jeg driver med (n=1982)	10	10	14	17	50

Videre har vi laget et samlemål som varierer fra 1 (lav trivsel) til 5 (høy trivsel) basert på de ni spørsmålene som måler underdimensjonene treningsglede, mestring og sosial tilhørighet. Basert på dette samlemålet har vi i tabell 4-13 delt ungdommene inn i fem grupper for høy, middels høy, middels, middels lav og lav trivsel. Totalt havner 18 prosent i gruppa for høy trivsel, 55 prosent i gruppa for middels høy trivsel og 18 prosent i gruppa for middels trivsel. Henholdsvis 6 og 3 prosent gir uttrykk for middels lav eller lav trivsel slik vi har delt disse gruppene inn her.

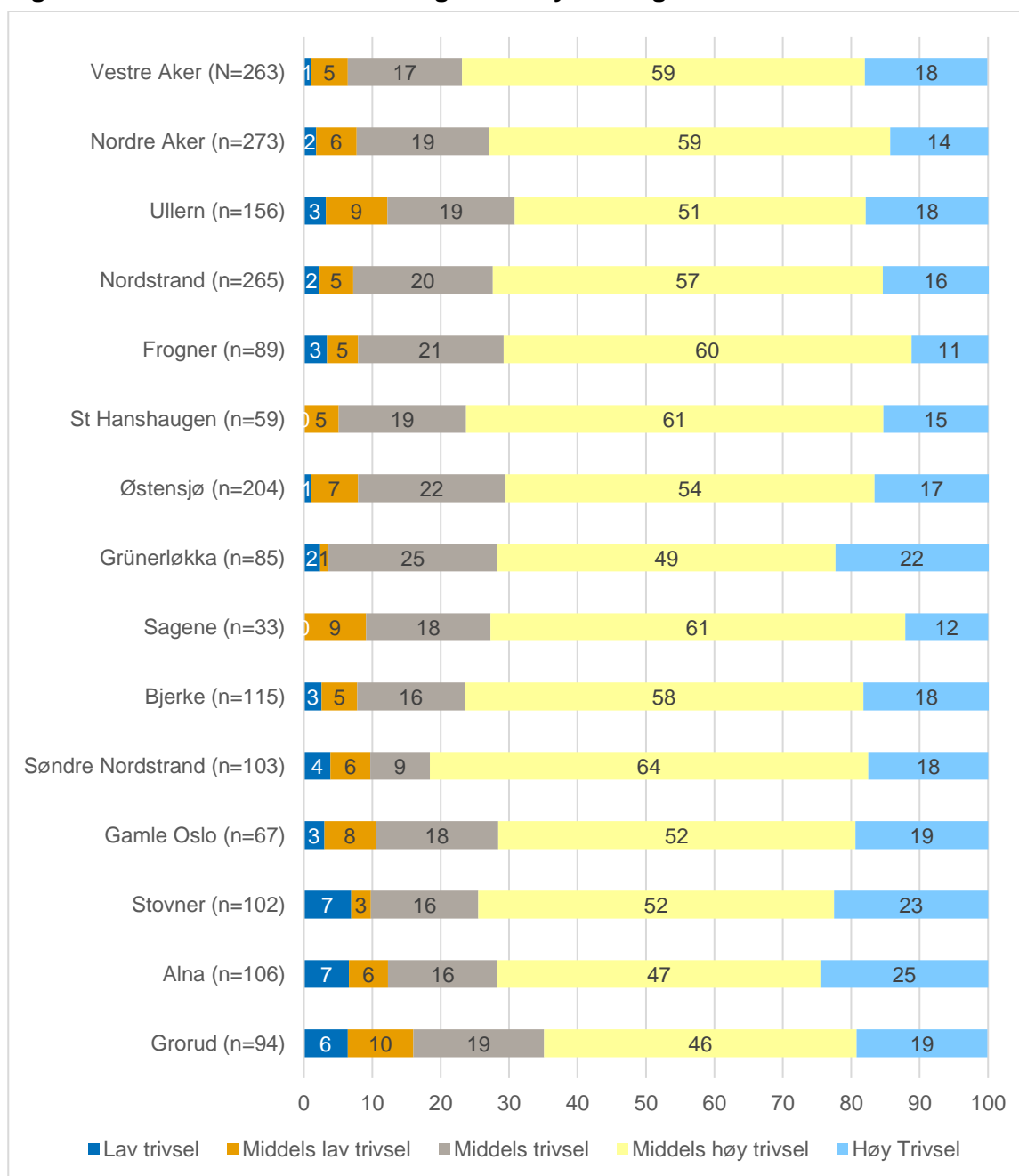
Tabell 4-13 Generell trivsel i idretten – etter klasstrinn, kjønn og innvandrerbakgrunn, sosioøkonomisk status. Ung i Oslo 2021.

	Høy trivsel	Middels høy trivsel	Middels trivsel	Middels lav trivsel	Lav trivsel
Kjønn og innvandrerbakgrunn*					
Majoritetsgutter (n=8279)	19	58	15	5	3
Minoritetsgutter (n=247)	27	45	16	6	6
Majoritetsjenter (n=805)	13	56	23	7	1
Minoritetsjenter (n=160)	19	57	13	6	5
Sosioøkonomisk status					
Lav SØS (n=458)	21	51	18	6	4
Middels SØS (n=747)	18	55	18	6	3
Høy SØS (n=865)	16	58	18	6	2
Klasstrinn*					
8. trinn (n=530)	18	55	19	6	2
9. trinn (n=508)	16	57	18	6	3
10. trinn (n=383)	20	52	19	6	3
Vg1 (n=270)	18	54	16	9	3
Vg2 (n=2199)	16	59	16	5	3
Vg3 (n=151)	17	60	18	2	4
Totalt (n=2074)	18	55	18	6	3

Note: (*) statistisk signifikant forskjell ($p < 0,05$)

Sammenligner vi gutter og jenter, med og uten innvandrerbakgrunn, er andelen med høy trivsel størst blant gutter med minoritetsbakgrunn. Blant disse er det også flest som sorterer i gruppa for lav trivsel. Motsatt finner vi de laveste andelenene med høy og lav trivsel blant jenter med majoritetsbakgrunn. Det generelle bildet er likevel at trivselen er høy for begge kjønn og blant ungdom med og uten minoritetsbakgrunn. Analysene viser heller ikke et tydelig trivselsmønster etter sosioøkonomisk status eller klasstrinn.

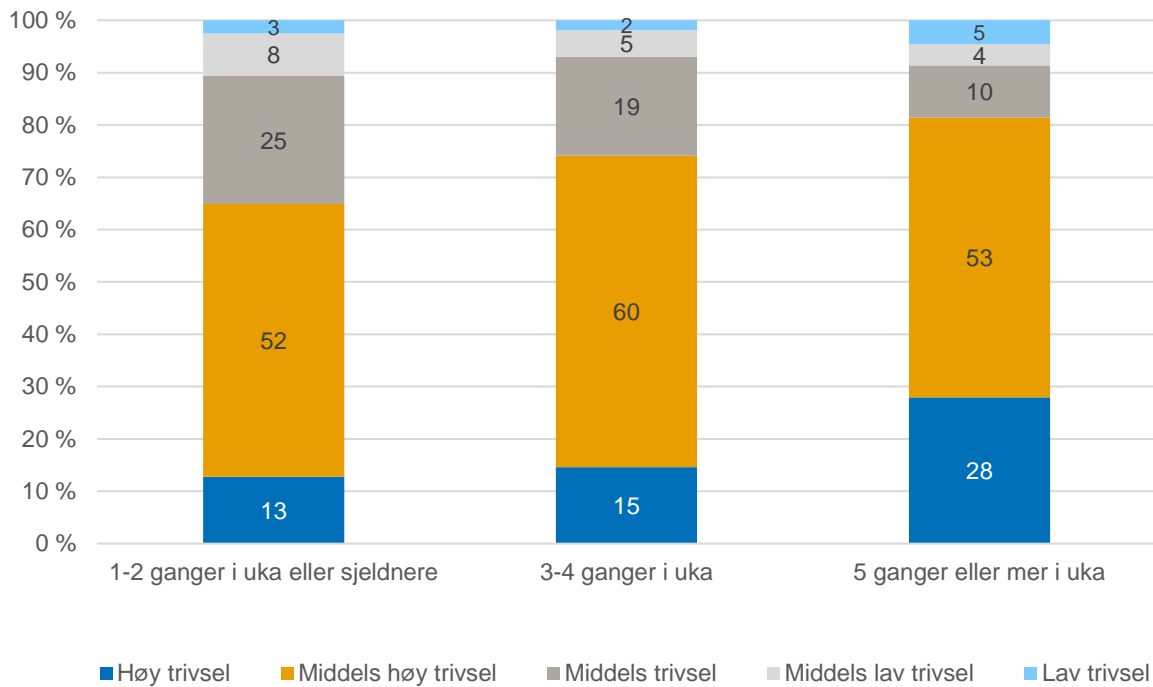
Figur 4-15 Generell trivsel i idrettslag – etter bydel. Ung i Oslo 2021.

Figur 4-15 viser andelen som havner i de ulike trivselskategoriene etter bydel. Trivselsnivået er generelt høyt på tvers av bydeler. Andelen med høy generell trivsel er størst i de østlige bydelene Alna og Stovner, og lavest i bydelene Frogner og Sagene. Slår vi de som trives best sammen med ungdom i kategorien for middels høy trivsel finner vi imidlertid de største gruppene med høy trivsel i bydelene Søndre Nordstrand, Vestre Aker, St. Hanshaugen og Bjerke. Fordi antall ungdommer i enkelte av bydelene er lav må disse forskjellene tolkes med forsiktighet. Dette gjelder særlig resultatene for bydelene Sagene, St.Hanshaugen, Gamle Oslo, Frogner og Grorud som har under 100 respondenter.

Vi har videre sett på sammenhengen mellom treningsmengde og trivsel blant ungdom i idrettslag. Figur 4-16 viser at ungdommene som trener mest også er de som er mest enig i de positive påstandene som gjelder treningsglede, treningsmestring og sosial tilhørighet. Det er særlig de som trener 5 ganger eller mer som skiller seg fra de øvrige, men også de som trener 3–4 ganger i uka gir uttrykk for litt høyere trivsel enn de som trener sjeldnere i idrettslag. Det er likevel verdt å merke seg at også de ungdommene som trener 1–2 ganger i uka gir uttrykk for relativt høy trivsel.

Figur 4-16 Generell trivsel i idrettslag – etter hvor ofte de trener i idrettslag. Ung i Oslo 2021. N=2074.

Fremtidig idrettsdeltakelse

Blant spørsmålene om opplevelser i idretten, var det også inkludert et spørsmål om forventning til fremtidig idrettsdeltakelse. Spørsmålet gikk til 30 prosent av ungdommene som var aktive i idrett på undersøkelsestidspunktet. Ungdommene skulle svare på om de var enig i følgende utsagn: «jeg tror at jeg også neste år kommer til å være aktiv i idrett».

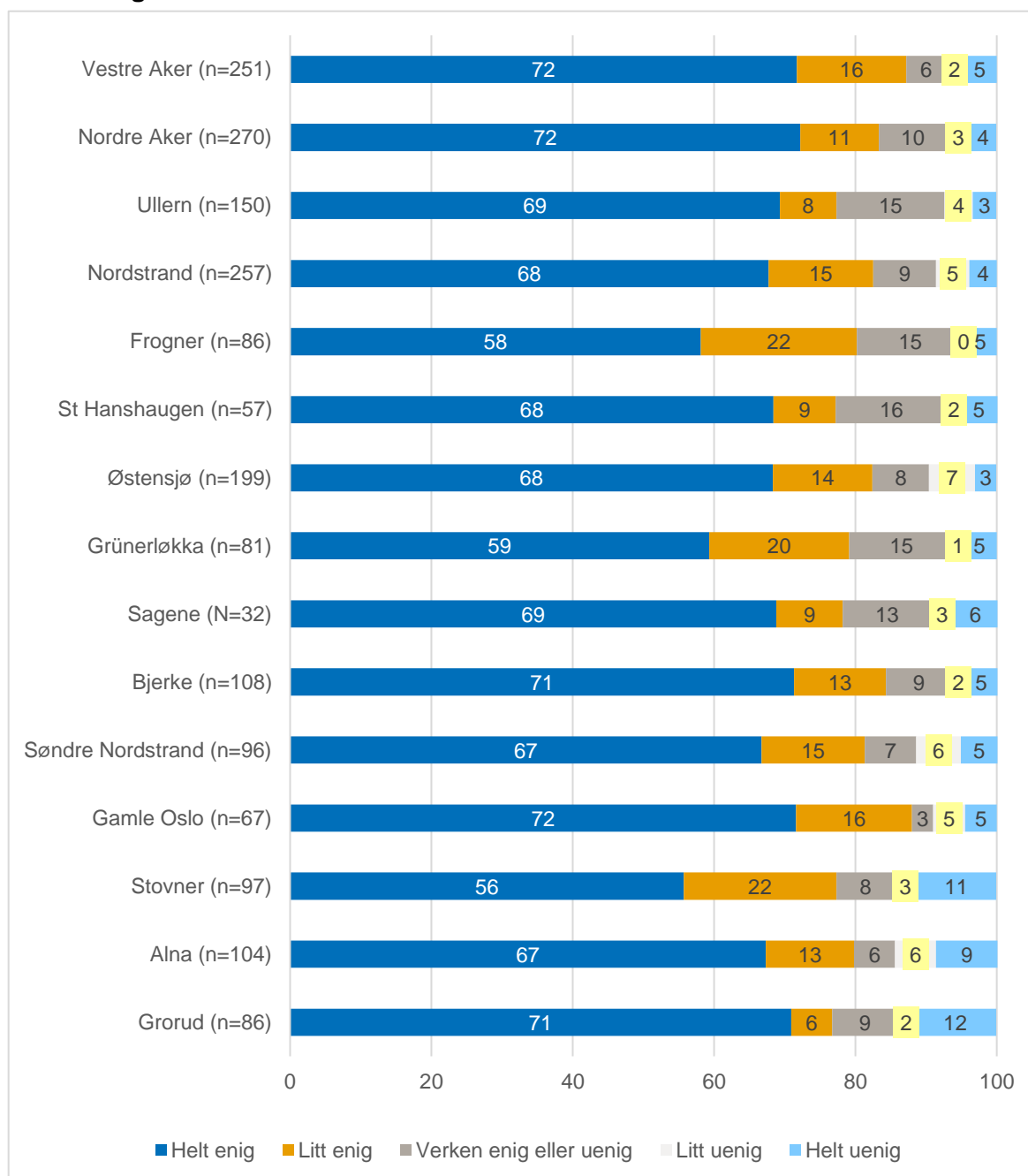
Tabell 4-14 Svar på utsagnet «Jeg tror at jeg også neste år kommer til å være aktiv i idrett» – etter klassetrinn, kjønn og innvandrerbakgrunn, sosioøkonomisk status. Ung i Oslo 2021.

	Helt enig	Litt enig	Verken enig eller uenig	Litt uenig	Helt uenig
Kjønn og innvandrerbakgrunn*					
Majoritetsgutter (n=800)	72	12	8	3	5
Minoritetsgutter (n=228)	65	15	7	3	11
Majoritetsjenter (n=780)	66	16	11	4	4
Minoritetsjenter (n=154)	65	14	10	5	7
Sosioøkonomisk status					
Lav SØS (n=432)	64	15	10	4	7
Middels SØS (n=716)	67	15	9	3	6
Høy SØS (n=843)	71	12	9	4	4
Klassetrinn*					
8. trinn (n=507)	79	10	7	2	3
9. trinn (n=487)	72	12	9	3	5
10. trinn (n=365)	63	16	10	4	7
Vg1 (n=263)	62	19	10	4	5
Vg2 (n=211)	65	18	11	3	4
Vg3 (n=152)	48	13	16	10	13
Total (n=1993)	68	14	9	4	5

Note: (*) statistisk signifikant forskjell ($p < 0,05$)

Andelene som er helt enig i at de kommer til å være aktive i idrett neste år er størst blant gutter med majoritetsbakgrunn. Her gjelder dette 72 prosent, mens det samme gjelder 65–66 prosent blant de øvrige. Motsatt er andelene som er litt eller helt uenig høyest blant ungdom med minoritetsbakgrunn. I denne gruppen tror 14 av guttene og 12 prosent av jentene at de ikke kommer til å være aktive neste år, mot 8 prosent blant gutter og jenter med majoritetsbakgrunn. Forskjellene etter sosioøkonomisk status er ikke signifikante på et 0,05-nivå. Derimot er variasjonen i svar etter klassetrinn tydeligere. Andelen som er helt enige i at de kommer til å fortsette med idrett synker med økende alder. Mens 79 prosent i 8. klasse er helt enig i påstanden om at de fortsatt kommer til å være aktive neste år, gjelder det samme 48 prosent blant ungdom i Vg3.

Figur 4-17 Andelen som er helt og litt enig i at de også neste år kommer til å være aktiv i idrett. Ung i Oslo 2021.

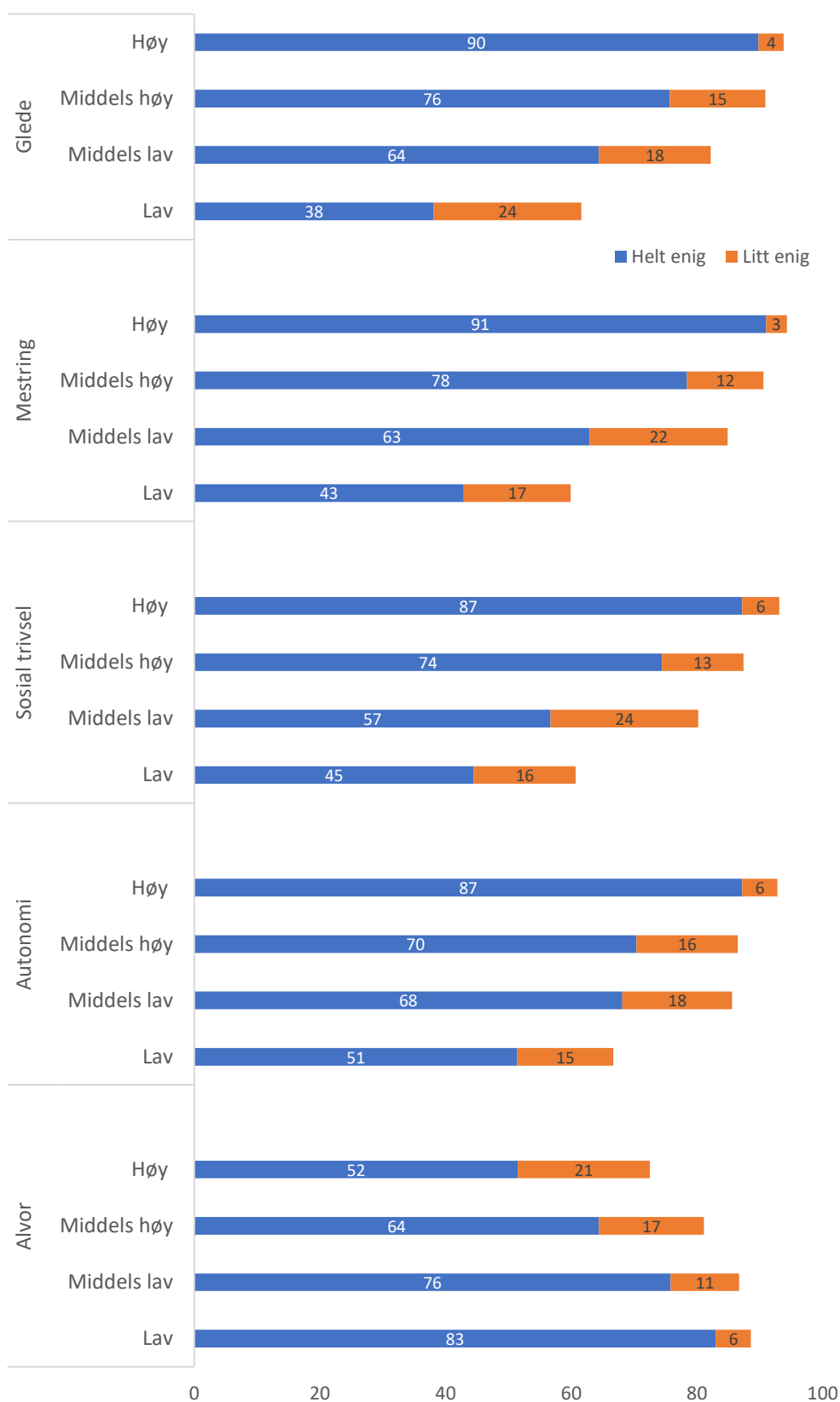

Figur 4-17 viser andelen i de ulike bydelene i Oslo som er helt og litt enig i at de kommer til å fortsette med idretten de driver med også neste år. Et hovedfunn er at det varierer relativt lite mellom bydelene hvordan ungdommene svarer på spørsmålet om å fortsette med idrett også neste år. Det er likevel en tendens til at ungdom i noen vestlige bydeler i tillegg til Nordstrand noe oftere enn de øvrige forventer at de kommer til å fortsette med idrett. Særlig gjelder dette Vestre og Nordre Aker. Også i Gamle Oslo, Bjerke og Østensjø er disse andelene imidlertid blant de høyeste. Lavest andeler som oppgir at de er helt enig i at de vil fortsette, finner vi derimot i Stovner i tillegg til sentrumsbydelene Frogner og Grünerløkka. Igjen må vi imidlertid ta høyde for at antallet ungdom som har svart er relativt lavt

i flere av bydelene, derfor får enkeltungdoms svar større betydning og det kan være at noen av forskjellene mellom bydelene framstår større enn de ville vært hvis antallet ungdommer per bydel var høyere.

Figur 4-18 viser sammenhengen mellom forventning om fremtidig idrettsdeltakelse og oppslutning om de fire trivselsdimensjonene (glede, mestring, sosial trivsel og autonomi) samt opplevelser av alvor. Her har vi for hver trivselsdimensjon og for opplevelser av alvor delt ungdommene inn i fire like store grupper som tilsvarer høy, middels høy, middels lav og lav verdi. Figuren viser andelene som er helt eller litt enig i at de kommer til å fortsette med idrett også neste år for disse fire nivåene innenfor hver av de fire trivselsdimensjonene og for alvor.

Figur 4-18 Andelene som er helt enig eller litt enig i at de kommer til å fortsette med idrett også neste år – etter grad av treningsglede, mestring, sosial tilhørighet, autonomi og opplevd alvor i idrettslag. Ung i Oslo 2021. N=2074.

Det generelle inntrykket er at oppslutningen om utsagnet om at de vil fortsette med idrett øker med grad av opplevd treningsglede, mestring, sosial trivsel og autonomi. For opplevd alvor i idretten er sammenhengen motsatt. De som i størst grad gruer seg til å gå på trening, mener det er for strenge krav til å være flink eller god i idrett og som mener det er for mange treninger og konkurranser/kamper i den idretten de driver med, er også de som oftest er uenig i at de kommer til å fortsette med idrett neste år.

Ungdom som ikke er med i idrettslag – forventninger og ønsker

Litt over ni tusen blant ungdommene i Ung i Oslo-undersøkelsen var ikke med i et idrettslag på undersøkelsestidspunktet. For å se på potensialet for fremtidig idrettsdeltakelse i denne gruppen inkluderte spørreskjemaet to spørsmål om forventninger og ønsker om å delta i idrett som gikk til en tilfeldig tredjedel.

Tabell 4-15 Svar på spørsmålet «Hvis du tenker ett år framover, tror du at du kommer til å være med i et idrettslag?» – etter klassetrinn, kjønn og innvandrerbakgrunn, sosioøkonomisk status. Ung i Oslo 2021. N=2703.

	Ja, ganske sikkert	Ja, kanskje	Nei, det tror jeg ikke	Nei, helt sikkert ikke
Kjønn og innvandrerbakgrunn*				
Majoritetsgutter (n=685)	6	16	39	39
Minoritetsgutter (n=350)	8	29	35	27
Majoritetsjenter (n=1027)	4	19	41	37
Minoritetsjenter (n=575)	8	24	39	29
Sosioøkonomisk status*				
Lav SØS (n=1070)	7	25	38	31
Middels SØS (n=880)	6	19	40	36
Høy SØS (n=745)	5	17	40	38
Klassetrinn*				
8. trinn (n=323)	11	35	29	26
9. trinn (n=339)	8	26	38	29
10. trinn (n=432)	5	21	43	31
Vg1 (n=566)	6	20	40	34
Vg2 (n=516)	4	16	40	40
Vg3 (n=516)	5	12	41	42
Total (n=2703)	6	21	39	34

Note: (*) statistisk signifikant forskjell ($p < 0,05$)

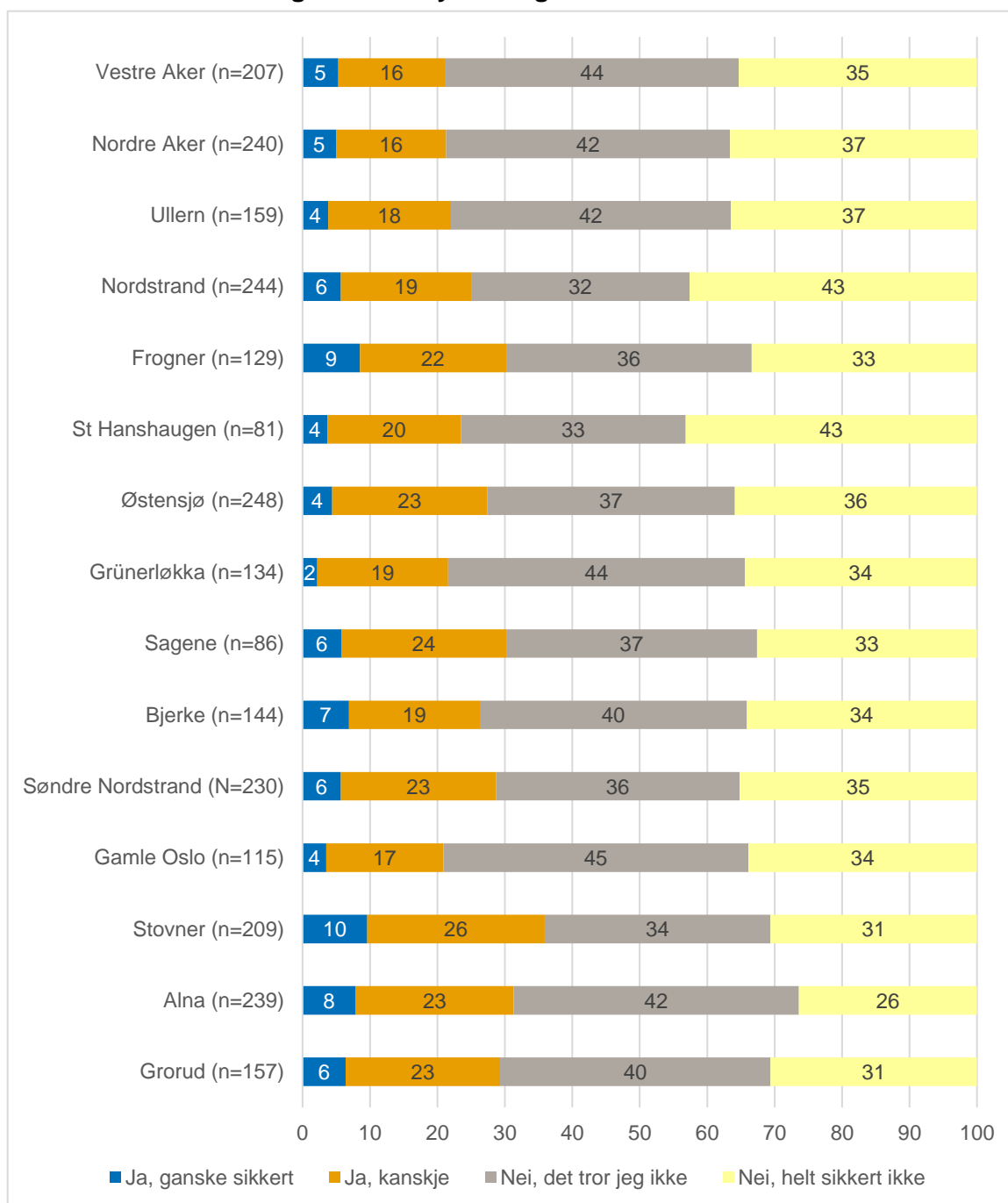
Forventing til fremtidig idrettsdeltakelse ble for det første undersøkt ved å be ungdommene om å tenke ett år framover tid og svare på om de trodde de kom til å være med i et idrettslag da. Totalt oppga 6 prosent at de var ganske sikre på at de kom til å være idrettsaktive om ett år, mens ytterligere 21 prosent mente de

kanskje kom til å være det. 39 prosent trodde de ikke ville være med i et idrettslag ett år fram i tid og 34 prosent var helt sikre på at de ikke kom til å være det.

Unge med minoritetsbakgrunn som ikke deltar i idrett tror noe oftere enn andre unge ikke-deltakere at de kommer til å være idrettsaktive ett år fram i tid. Dette gjelder både for jenter og gutter. Videre oppgir ungdom med lav sosioøkonomisk status oftere enn andre at de forventer å delta i idrett i fremtiden. Både blant unge med minoritetsbakgrunn og ungdom fra lavere sosiale lag er det imidlertid et klart flertall av ikke-deltakerne som *ikke* tror de kommer til å begynne med idrett i løpet av et år. Generelt er likhetene mellom jenter og gutter og mellom ungdom med ulik familiebakgrunn større enn forskjellene, når det gjelder svar på dette spørsmålet. Til slutt viser tabell 4-15 at forventninger om fremtidig idrettsdeltakelse synker med økende alder. Mens 46 prosent på 8. trinn helt sikkert eller kanskje tror de kommer til å være med i idrett om ett år, gjelder det samme bare 17 prosent blant ungdom som går siste året i videregående skole.

I figur 4-19 presenteres andelene som ganske sikkert og kanskje tror de kommer til å være med i et idrettslag når de tenker ett år fram i tid fordelt på de ulike bydelene i Oslo. Stovner er den bydelen der flest blant dem som ikke var aktive i et idrettslag på undersøkelsestidspunktet forventer at de kommer til å være idrettsaktive i fremtiden. I tillegg er det relativt mange i bydelene Alna, Sagene, Frogner og Grorud som tror de vil være idrettsaktive om et år. Lavest forventning om idrettsdeltakelse i fremtiden finner vi blant annet i de bydelene som i utgangspunktet har mange idrettsaktive ungdommer. Dette gjelder Vestre og Nordre Aker og Ullern. I tillegg er andelene blant ungdommene i bydelene Grünerløkka og Gamle Oslo som forventer dette relativt lave.

Figur 4-19 Svar på spørsmålet «Hvis du tenker ett år framover, tror du at du kommer til å være med i et idrettslag?» – etter bydel. Ung i Oslo 2021. N=2676.

Ungdommene som ikke var med i organisert idrett ble også spurt om de hadde lyst til å drive med idrett i et idrettslag nå. Totalt svarte 10 prosent «ja, veldig gjerne» på dette spørsmålet, mens 24 prosent svarte «ja, kanskje». Det at om lag en av tre er positive må tolkes som et relativt stort potensial for aktivitet. Tabell 4-16 viser imidlertid at dette potensialet varierer noe både med familiebakgrunn og klassetrinn. Ikke uventet er ønsket om å delta i idrett størst blant de yngste. Mens 44 prosent av 8. klassingene oppgir at de veldig gjerne eller kanskje har lyst til å drive med idrett i et idrettslag nå, gjelder det samme rundt 30 prosent av ungdommene som går på et av de to siste trinnene i videregående skole. Det er

videre slik at ønsket om å delta i idrett blant de som ikke deltar er noe mer utbredt blant ungdom med minoritetsbakgrunn og ungdom i familier med lav sosioøkonomisk status. I denne sammenheng er det verdt å huske på (tabell 4-2) at idrettsdeltakelsen i utgangspunktet er lavest blant unge med bakgrunn fra lavere sosiale lag og blant jenter med minoritetsbakgrunn, samt at deltakelsen blant gutter med minoritetsbakgrunn er lavere enn deltakelsen blant gutter med majoritetsbakgrunn.

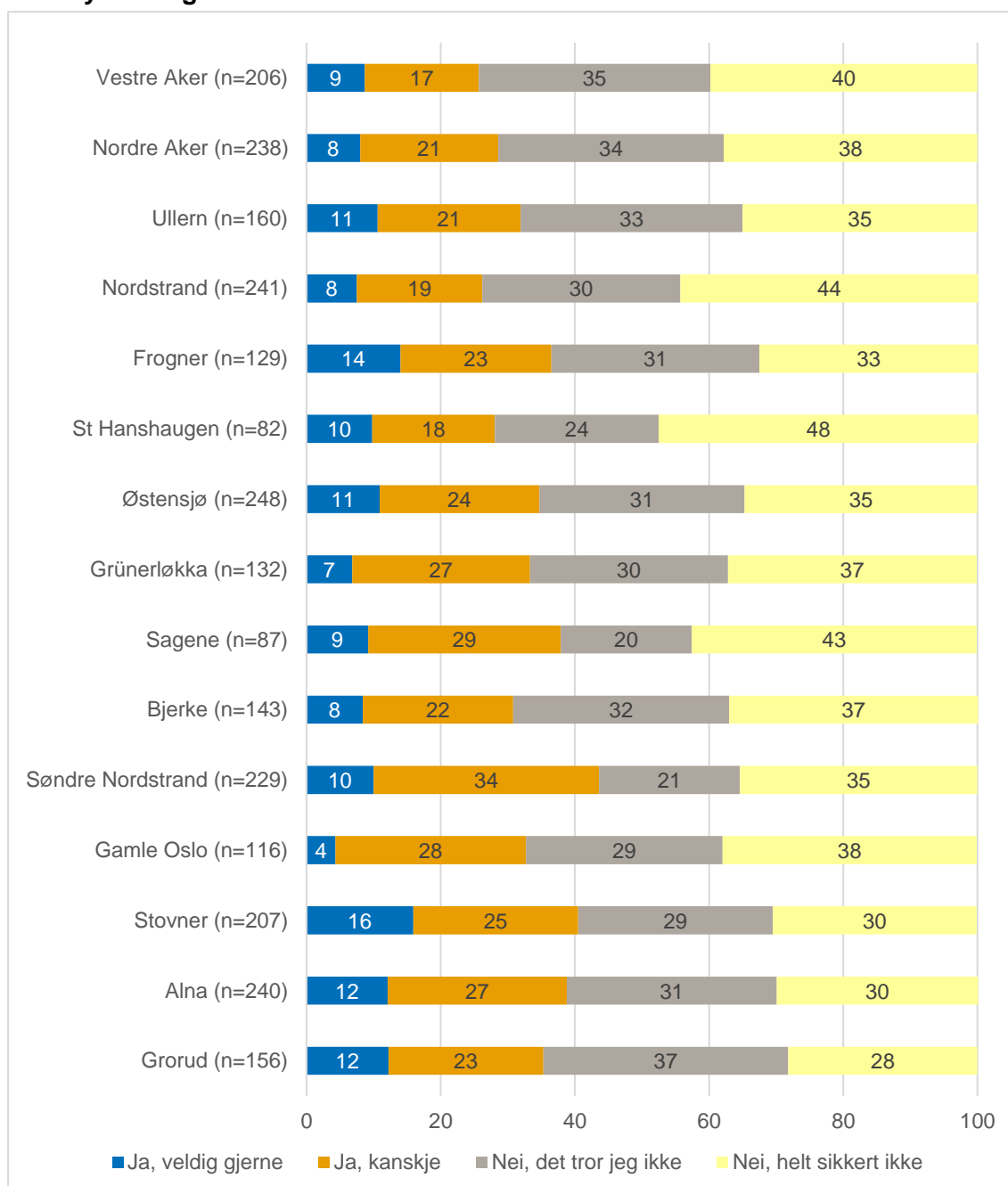
Tabell 4-16 Svar på spørsmålet «Har du lyst til å drive med idrett i et idrettslag eller en klubb nå?» – etter klassetrinn, kjønn og innvandrerbakgrunn, sosioøkonomisk status. Ung i Oslo 2021. N=2697.

	Ja, veldig gjerne	Ja, kanskje	Nei, det tror jeg ikke	Nei, helt sikkert ikke
Kjønn og innvandrerbakgrunn*				
Majoritetsgutter (n=684)	9	21	30	40
Minoritetsgutter (n=350)	12	27	32	29
Majoritetsjenter (n=1024)	9	22	30	39
Minoritetsjenter (n=575)	13	28	29	30
Sosioøkonomisk status*				
Lav SØS (n=1069)	11	28	29	33
Middels SØS (n=876)	11	22	29	38
Høy SØS (n=746)	8	20	33	39
Klassetrinn*				
8. trinn (n=323)	14	30	24	32
9. trinn (n=339)	14	22	35	30
10. trinn (n=431)	10	23	31	37
Vg1 (n=565)	10	26	31	33
Vg2 (n=515)	9	19	30	41
Vg3 (n=515)	6	25	29	40
Total (n=2697)	10	24	30	36

Note: (*) statistisk signifikant forskjell ($p < 0,05$)

I figur 4-20 ser vi ungdommens svar, etter bydel, på spørsmålet om de har lyst til å drive med idrett nå. Figuren viser andelen som har svart «ja, veldig gjerne» og «ja, kanskje» på spørsmålet. Vi ser en tendens til at andelen som ønsker å drive med idrett, selv om de ikke gjør det nå, er noe større i østlige enn i vestlige bydeler. Dette gjelder særlig for bydelene Søndre Nordstrand, Stovner, Alna og Sagene. Lavest er andelen i bydelene Vestre og Nordre Aker, Nordstrand og St. Hanshaugen.

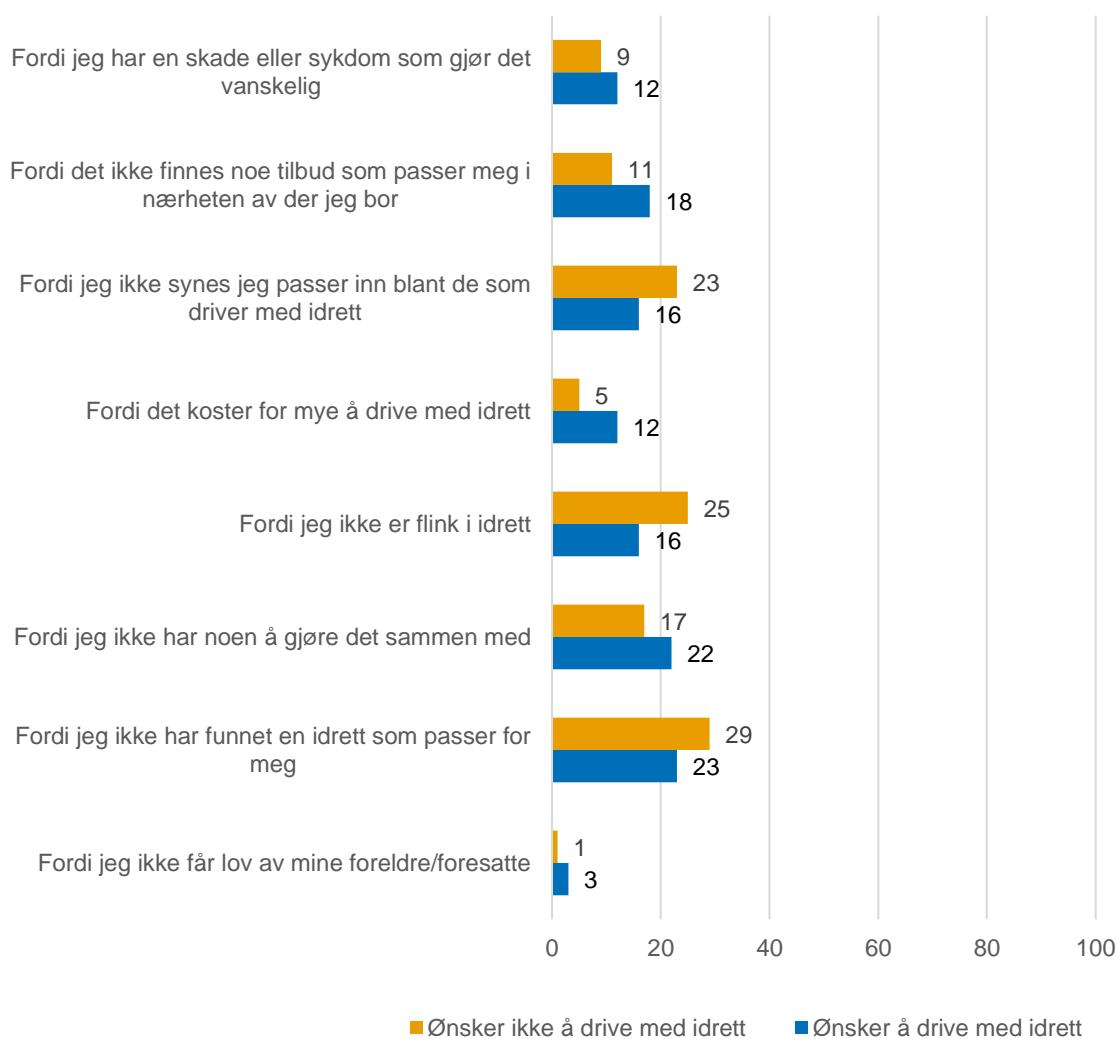
Figur 4-20 Andelen som har lyst til å drive med idrett i et idrettslag eller en klubb nå etter bydel. Ung i Oslo 2021. N=2064.

Grunner til å ikke delta i idrett og grunner til å ikke ønske å delta

Vi har sett at en av tre blant ungdommene som ikke er med i idrett egentlig har lyst til å være med. I denne gruppen er det altså et urealisert potensial for idrettsdeltakelse. For å kunne legge til rette for at flere av disse skal få mulighet til å delta i idrett kan det være nyttig å vite noe om grunnene til at de ikke deltar. Samtidig vil det være viktig å vite noe om årsakene til at ungdom ikke har lyst til å drive med idrett. I hvilken grad handler dette om kjennetegn ved idretten eller ungdommens livssituasjon? For å undersøke disse spørsmålene nærmere ble ungdommene som ikke deltok i et idrettslag på undersøkelsestidspunktet delt i to grupper. De som hadde svart at de ønsket å drive med idrett ble spurt hvorfor de ikke var med i et idrettslag, og de som ikke hadde lyst til å drive med idrett skulle svare på hvorfor de ikke hadde lyst til dette. Grunnene som var listet opp i spørreskjemaet og som ungdommene i de to gruppene skulle ta stilling til, var imidlertid identiske.

Figur 4-21 Andelene som mener ulike grunner «stemmer helt» eller «stemmer godt» etter om de ønsker å drive med idrett eller ikke. Ung i Oslo 2021.

Note: For grunner blant de som ønsker å drive med idrett er minste N lik 854, for grunner blant de som ikke ønsker å drive med idrett er minste N lik 1640.

I Figur 4-21 viser vi andelene som mente hver enkelt av de åtte grunnene stemte for dem blant ungdom som har lyst til å drive med idrett og ungdom som ikke har det. Ungdommenes svar viser for det første relativt lav oppslutning om de ulike grunnene både blant ungdom som ønsker å delta i idrett og ungdom ikke ønsker det. Blant *ungdommene som ønsker å drive med idrett* har hele 41 prosent ikke krysset av for at noen av de 8 grunnene stemmer for dem. For mange av ungdommene som ønsker å delta i idrett kan det dermed se ut til at manglende idrettsdeltakelse skyldes andre forhold enn tilbudet av aktiviteter, egen mestringsopplevelse, det sosiale, skade/sykdom, økonomi eller foreldrenes ønsker. Blant de foreslåtte grunnene er det imidlertid grunner som «fordi jeg ikke har funnet en idrett som passer for meg» og «fordi jeg ikke har noen å gjøre det sammen med» flest oppgir at stemmer for dem. Dette gjelder henholdsvis 23 og 22 prosent (de blå stolpene). I den andre enden av skalaen er det grunnen «fordi jeg ikke får lov av mine foreldre» som får lavest oppslutning. Det er videre verdt å merke seg at 12 prosent av de ungdommene som ønsker å drive med idrett, men som ikke gjør det på undersøkelsestidspunktet, oppgir det at det koster for mye å drive med idrett som grunn.

Stort sett er det de samme årsakene som har størst og minst betydning blant ungdom som oppgir at de ikke ønsker å drive med idrett (de gule stolpene). Færrest mener det stemmer at de ikke ønsker å drive med idrett på grunn av foreldrene, at det skyldes skade/sykdom eller det at idretten koster for mye. Motsatt er flest enige i utsagn som «fordi jeg ikke har funnet en idrett som passer for meg», «fordi jeg ikke er flink i idrett» og «fordi jeg ikke synes jeg passer inn blant de som driver med idrett». Relativt sett forekommer alle disse tre siste grunnene likevel oftere som forklaring til at en ungdom ikke ønsker å delta i idrett, enn til at ungdom som ønsker å delta i idrett ikke gjør det. Vi får dermed et inntrykk av at det å ikke ønske å delta i idrett i noe større grad handler om å ikke oppleve at man mestrer eller passer inn i idretten. Derimot svarer ungdom som ønsker å delta i idrett relativt sett oftere (enn ungdom som ikke ønsker det) bekreftende på grunner som at det ikke finnes et passende tilbud i nærheten av der de bor eller at det koster for mye å drive med idrett. Det kan dermed se ut som ytre begrensninger for deltakelsen er noe mer utbredt som årsak blant de som egentlig ønsker å delta i idrett. I tillegg svarer ungdom som ønsker å delta i idrett noe oftere bekreftende på grunner som gjelder skade/sykdom og det å ikke ha noen å gjøre det sammen med.

4.5 Oppsummering

I dette kapitlet har vi gitt et overblikk over hvordan det står til med inkludering av barn og unge i osloidretten i 2021. Overordnet finner vi at kjønn, sosioøkonomisk status og foreldrenes fødested har relativt stor betydning for idrettsdeltakelse, og at ungdom stort sett trives veldig godt. Det har ikke skjedd særlige endringer i hvem det er som deltar og hvem som slutter med ungdomsidrett fra 2018 til 2021. For å danne et bakteppe til å forstå endringer i idretten med alder, vil vi her belyse noen hovedtrekk for alderstrendene i treningsmengde og deltakelsesmønstre.

Tallene fra Ung i Oslo-undersøkelsene viser at treningsmengde målt i antall treninger per uke for begge kjønn øker i overgangen fra barne- til ungdomsidrett, holder seg relativt stabil på ungdomstrinnet og synker noe i overgangen til videregående skole. Andelen som trener mest (5 ganger eller mer i uka) er imidlertid relativt stabil gjennom hele ungdomstiden. Også på mellomtrinnet er det en god del som trener minst fem ganger i uka. Dette gjelder langt flere gutter enn jenter. Utover i ungdomsidretten er det fremdeles en høyere andel av idrettsaktive gutter enn idrettsaktive jenter som trener ofte, men forskjellen blir noe mindre. På starten av videregående skole trener cirka én av tre idrettsaktive gutter minst fem ganger i uka, mens andelen for idrettsaktive jenter er én av fem. Analysene viser også at de ungdommene som trener mest også er de som rapporterer om høyest trivsel i idretten. For de som fortsetter med idrett inn i ungdomsårene, og særlig for de som bruker mye tid på denne aktiviteten, ser idrett altså ut til å være et tydelig positivt innslag i hverdagen.

Idrettsdeltakelsen er relativt jevn gjennom hele mellomtrinnet, der rundt 70 prosent av guttene og drøyt 60 prosent av jentene er med. Deretter begynner deltakelsen å falle – først hos jentene, i overgangen til ungdomsidretten, og et par år senere også blant guttene. Ved slutten av ungdomsskolen er annenhver ungdom aktiv i idrett, og ved utgangen av videregående skole har andelen falt videre til en av fem. Gapet i deltakelse mellom jenter og gutter er tilnærmet lik ved slutten av ungdomsidretten som ved inngangen, men betydelig større i ungdomsidretten enn i slutten av barneidretten.

Resultatene fra Ung i Oslo-undersøkelsene viser at det er sosiale forskjeller i deltakelse på mellomtrinnet, og at forskjellene øker utover i ungdomsidretten. Høy sosioøkonomisk status og majoritetsbakgrunn forbindes med høy idrettsdeltakelse. Sammenhengen synes å bli sterkere med alder. Færre unge i familier med lav sosioøkonomisk er med i starten av ungdomsidretten, og de som fortsetter slutter tidligere sammenlignet med ungdom fra høyere sosioøkonomiske lag. På samme måte ser vi at ungdom med minoritetsbakgrunn i mindre grad blir med i ungdomsidrett, og slutter tidligere. Minoritetsjenter er klart underrepresentert i ungdomsidretten. Sammen tyder dette på at familiens økonomi og bakgrunn har større betydning for deltakelse i ungdomsidretten enn i barneidretten.

På lignende måte viser Ung i Oslo 2021 at idrettsdeltakelsen varierer stort med bosted. De geografiske forskjellene i idrettsdeltakelse synes å følge sosioøkonomiske skillelinjer. Idrettslag i bydeler med en velstående befolkning virker å lykkes

best med å få med mange barn og unge, mens idrettslag i bydeler preget av større sosioøkonomiske utfordringer er lengre fra å lykkes godt med dette. Vi gjenfinner dette bildet både for ungdomsidretten og for slutten av barneidretten. Blant barn på mellomtrinnet er det imidlertid særlig to av bydelene i Oslo som skiller seg ut med lavdeltakelse, mens det er flere bydeler som befinner seg i en gruppe med relativt lav deltagelse blant ungdom. I ungdomsidretten er det dermed en større «opphopning» av bydeler med relativt lav idrettsdeltakelse blant ungdom. Tallene tyder på at det i utpreget grad er krevende for idrettslag i bydelene på Oslo øst og i indre by å lykkes med inkludering av *ungdom*. Sammenstiller vi de sosiale og geografiske forskjellene, kan det se ut til at idrettsdeltakelsen etter hvert blir mer betinget av tilgang på sosiale og økonomiske ressurser – både i familien og i lokalmiljøet.

5 Idrettsaktiviteter i endring

Dette kapitlet gir et innblikk i hvordan deltakelse og trivsel i osloidretten kan fortone seg i praksis. Hensikten er å få en bedre forståelse av hvordan idrettsaktivitet kan endre seg med alder, hvilke prosesser som driver endringene, og hva dette kan ha å si for inkludering gjennom barne- og ungdomsidretten. Kapitlet er basert på observasjoner av aktiviteter i oppstarten av barneidretten og i overgangen mellom barne- og ungdomsidrett. Vi har fulgt fem fotball- og håndballag i fire idrettslag som er involvert i Idrett for alle i Oslo.

I overordnede trekk tjener de fem feltstudiene som eksempler på ulike stadier i en barne- og ungdomsidrett som i starten er tilgjengelig for de fleste barn, men etter hvert omfatter en mer selektert gruppe ungdommer. For å få tak på hva disse forskjellene består i, og hvilken betydning de har for idrettslagenes inkluderingspraksis, ser vi nærmere på de to dimensjonene ved inkluderingsbegrepet: Deltakelse og trivsel.

I del 5.1. beskriver vi hvordan aktivitetene i oppstarten synes å være åpne for et bredt spekter av deltakere, mens aktivitetene i overgangen til ungdomsidrett fremstår som mer lukkede: Deltakerne er en mer selektert gruppe som det kan virke vanskeligere å tre inn i. I del 5.2. gir vi eksempler på at trivsel i idrett, akkurat som deltakelse, kan bli mindre tilgjengelig med alder. Det blir færre måter å trives på: Idrettens *trivselsrammer* blir trangere og strengere definert.

5.1 Deltakelse i åpne og lukkede idrettsfellesskap

Åpen oppstart

I oppstarten av barneidretten observerte vi håndball- og fotballaktiviteter i to idrettslag. De første par treningene i begge aktivitetene fremsto som åpne og tilgjengelige for de fleste barn i skolestartalder. Det er viktig å understreke at aktivitetene nok ikke ville blitt oppfattet som åpne av *alle* barn (eller av foreldrene til alle barn). Særlig var barn med synlige funksjonsnedsettelse en fraværende gruppe. En kan tenke seg at det ville ha krevdes mye tilpasning for at en del barn

med funksjonsnedsettelse skulle kunne ha deltatt. For noen ville det ha vært vanskelig å delta i det hele tatt⁷.

Med dette forbeholdet kan aktivitetene altså beskrives som åpne. I begge lagene var treningene gratis i starten og det var ingen krav til utstyr som fotballsko eller hallsko. Gruppene trente én time eller mindre én gang i uken, slik at kravene til tidsbruk syntes overkommelige for de aller fleste familier og barn – også de som ville prøve ut flere idretter samtidig. På samme måte var aktiviteten i seg selv – det som foregikk ute på banen – «lavterskel». Deltakelse var ikke betinget av kunnskap om eller ferdigheter i idretten. Selv om det tidlig ble tydelig at barna hadde ulike fysiske og motoriske forutsetninger for å beherske ulike øvelser, skilte en seg ikke nevneverdig ut dersom en ikke greide å sprette en håndball eller føre en fotball på de første treningene.

I begynnelsen av den aller første treningen i én av klubbene samlet trenerne barna i en ring og ønsket dem velkommen. For mange av barna var nok denne situasjonen det aller første møte med denne idretten. Barna fikk utdelt hver sin ball før de etter tur ble bedt om å fortelle om sine erfaringer med idretten de nå hadde begynt på:

Én sier at han trener med broren i hagen og er ganske god. En annen forteller at han ikke er så vant med å spille. Trener sier at det er greit, at det sikkert er mange andre her som heller ikke har spilt før. Ett av barna spør hva de skal gjøre dersom de må spise underveis i økta. Trener svarer at «på trening spiser vi ikke, men vi tar drikkepauser».

Observasjonsnotater fra den første treningen i én av klubbene.

Denne seansen forteller to ting. For det første formidlet treneren til barna at det er helt greit å begynne med en idrett selv om en ikke har prøvd den før. For det andre forteller den at det ikke bare var aktiviteten som var ny for barna, men det å være på trening i det hele tatt, å drive med idrett, å forstå treningen som format med egne normer og regler for oppførsel. Dette er viktig. Vi tror ikke at aktivitetenes åpenhet i starten hovedsakelig skyldtes at trenerne og valget av øvelser la til rette for et bredt spekter av ferdighetsnivåer, selv om det også var tilfelle. Den viktigste grunnen var nok heller at det å være på håndball- eller fotballtrening var noe helt nytt for de fleste barna. På de aller første treningene kom dette til uttrykk ved at

⁷ Undersøkelser viser at norske idrettslag møter utfordringer med å inkludere barn, unge og voksne med funksjonsnedsettelse på ulike måter og i svært varierende grad (Elnan 2010; Oslo Economics 2020). Vi nevner det her som det tydeligste eksemplet på at selv om det skjer en utvikling fra en svært åpen barneidrett til en mer lukket ungdomsidrett, starter ikke denne utviklingen fra et nullpunkt der idretten er fri for forskjeller og åpen for alle. Enkelte inngangsterskler ekskluderer noen grupper fra begynnelsen av. Terskelen for en del barn med funksjonsnedsettelse handler om fysiske forutsetninger, men også om barnas og foreldrenes opplevelser av idretten som en tilgjengelig eller utilgjengelig arena (Elnan 2010).

aktiviteten fremstod for oss, og for trenerne vi snakket med i etterkant, som ganske kaotisk:

Kaos. Alle forsøk på å organisere, stille opp, strukturere, ser ut til å være en skikkelig jobb. Vanskelig å både få og holde på oppmerksomheten til barna. Flere er «i sin egen verden», leker for seg selv på bakken, snakker med hverandre, og så videre. Det å gjøre øvelser på denne måten ser ut til å være uvant og lite lystbetont for mange av dem. Jeg sitter igjen med et inntrykk av at barna har mest lyst til å gjøre noe annet enn det de blir bedt om.

Observasjonsnotater fra en fotballtrening.

Kaoset på de første treningene ga rom for mange ferdighetsnivåer og uttrykksformer. Barna kunne gjøre litt som de ville og de fleste fant dermed sin plass. Dermed var det heller ingen tydelige krav til barnas innstilling til aktiviteten. Noen tok treningen og de ulike øvelsene på alvor, mens andre var mer opptatt av andre ting.

Barna hadde ulike forutsetninger, men de fleste var sammen om én ting: At de hadde mye å lære og oppdage om hva det vil si å være på trening – hva som forventes, hva som er greit, hva som ikke er greit og, ikke minst, hva det er som kan være så gøy med dette.

Aktiviteten syntes også å være åpen i en sosial forstand. Noen av barna gikk i samme klasse eller kjente hverandre fra før av, men en sosial tilknytning til andre barn eller til *gruppen* var ikke nødvendig. Ikke minst ble dette synlig gjennom foreldrenes rolle i og rundt aktiviteten. De fleste barna ble kjørt eller fulgt til trening av egne foreldre, som sto på sidelinjen og så på underveis. Noen foreldre kom i par og noen hadde med andre barn i tillegg⁸. På de første treningene er inntrykket vårt at barna som hadde med foreldrene sine var der *sammen med* foreldrene: ikke bare kom og gikk de sammen, men barna og foreldrene kommuniserte underveis og barna søkte til foreldrene i pausene, og for omsorg og trøst hvis de fikk vondt eller ble lei seg for noe som skjedde på banen.

I én av klubbene, der foreldrene sto et godt stykke unna aktiviteten, skapte det en del frustrasjon blant trenerne da flere av barna trosset gjentatte beskjeder om å ta med seg drikkeflaskene til sidelinjen og heller lot den stå hos foreldrene. Slik fikk barna en grunn til å løpe til foreldrene i pausene, som dermed ofte trakk ut i tid.

⁸ Det hendte at eldre søstre og brødre av deltakerne ble invitert med i aktiviteten av trenerne. Dette så vi mindre av utover året i oppstartsaktivitetene og ikke i det hele tatt i overgangen til ungdomsidretten. Observasjonen forsterker inntrykket av at aktivitetene er på sitt mest åpne helt i oppstarten, og at dette er noe som endrer seg utover i barne- og ungdomsidretten.

På mange måter fremsto familien som en viktigere sosial enhet i aktiviteten, enn hva deltakergruppen gjorde.

Aktiviteten lukker seg

Aktivitetenes åpenhet i starten senket tersklene for å bli med for nye barn, selv om de ikke var med fra den aller første treningen. I intervjuer og møter omtalte ledere og frivillige denne åpenheten som viktig for selve hensikten med oppstartsaktivitetene: Det skulle være mulig for barna å «komme og gå», «se om [idretten] er noe som passer» og «prøve litt forskjellig» før de bestemte seg for å delta på ordentlig.

Dette endret seg utover høsten. Gjennom deltakelse på foreldremøter, betaling av medlemskontingent og treningsavgift og, for noen, ved å ta på seg verv i klubben, sørget foreldre for at barna fikk en avklart status som medlemmer – medlemmer av klubben, men også av laget eller lagene som var i ferd med å formes i aktiviteten. I foreldremøter, men også på trening, kommuniserte trenere og ledere at medlemskapet og gruppetilhørigheten krevde en viss forpliktelse. Oppmøte gikk fra å være en mulighet barnet og familien sto fritt til å benytte seg av, til å bli en forventning.

Lagdannelsen kan slik forstås som en tydelig markør for når aktiviteten begynner å lukke seg for nye deltakere⁹. På noen måter kan denne lukkingen skje fort og fremstå som absolutt. Et eksempel på dette så vi i én av oppstartsaktivitetene vi observerte. Her nådde en etter hvert et tak for antall deltakere. Interesserte som ikke allerede hadde begynt, ble plassert på venteliste. Å ikke ha vært med fra tidlig av ble en absolutt barriere for deltakelse – i hvert fall for en stund.

Venteliste er et organisatorisk fenomen som må sees i sammenheng med ressursbegrensninger: Antall trenere, treningstid og -plass. Lukkingen drives også av lærings- og sosialiseringprosesser i selve aktiviteten. Treningene endret tidlig karakter. Fokuset flyttet seg fra å få med barn i aktivitetene, til å tilrettelegge for trivsel blant de som allerede var med. Opplegget ble mer strukturert. Det var ikke kaos – i hvert fall ikke like mye og ikke hele tiden. Barna lærte seg hva det betydde når treneren blåste i fløyta. De fleste lyttet når treneren snakket og fulgte de instruksjonene som ble gitt. Trenerne på sin side fikk mer kontroll og bedre oversikt, og tilpasset aktivitetene utfra sine vurderinger av hva som fungerte og

⁹ Det er primært slik vi bruker begrepet lukking. Aktiviteten lukker seg etter hvert som det å ikke ha vært med fra tidlig av inntreer som en barriere for deltakelse. I et scenario der det er helt umulig å bli med for utenforstående uten erfaring, er aktiviteten helt lukket i denne betydningen. Der det er litt vanskeligere for utenforstående å bli med enn det er for dem innenfor å fortsette, er lukkingen av aktiviteten bare kommet et lite stykke på vei. Men lukking har også en annen betydning som handler om at det blir mindre sannsynlig at de som er med slutter – i hvert fall av fri vilje og av grunner som har med idretten å gjøre. Deltakernes økende ferdigheter, identitetsmessige tilknytning og sosiale tilhørighet i idretten blir i økende grad grunner for videre deltakelse.

hva som ikke fungerte. Barna kjente igjen øvelsene fra gang til gang, og trengte ikke like mange og detaljerte beskjeder. I én av klubbene trente jenter og gutter i utgangspunktet sammen, men etter hvert delte man opp i egne jentegrupper og guttegrupper – delvis utfra en tanke om at jevnbyrdighet ville skape bedre forutsetninger for trivsel.

Etter hvert som aktivitetene «satte seg» på denne måten, fikk tre sosialiseringsprosesser en mer fremtredende rolle i aktiviteten: Sosialisering til å være opptatt av ferdighetsforbedring, til fremtidsorientert idrettsalvor, og inn i idrettssosiale fellesskap. Trenerne var opptatt av læring av ferdigheter og snakket om utfordringer med å tilrettelegge for dette. Lekpregede øvelser som «hauk og due» ga gjerne mer bevegelse, høyere lydnivå og flere tegn til moro og mestring, enn øvelser med ball. Samtidig mente trenerne at lek uten ball ikke kunne utgjøre en stor del av treningene. Det var viktig for trenerne i begge klubbene at aktiviteten i hovedsak var mer «idrettslig», først og fremst for at barna kunne lære grunnleggende ferdigheter og regler i idretten, men også som forberedelse for fremtidige konkurranseaktiviteter. At barna etter hvert skulle begynne å spille kamper fremsto som et viktig bakteppe.

Men jeg tenker at målsetningen når du begynner på en aktivitet må jo være at du kan mestre det å spille en kamp. Sånn at du skal, altså det er, må være noen elementer – at man skal være i bevegelse og ta imot ballen for eksempel. Du kan ikke spille [idretten] og stå [stille] og ta imot ballen. For da funker det ikke. Også prøver jeg, jeg vet ikke hvor godt jeg får det til, men jeg prøver å stadig vekk minne om reglene i [idretten], da.

Sitat fra intervju med en trener.

Etter hvert fikk de mer idrettslige øvelsene mer tid på treningene. Trenerne tilrettela for mestring gjennom å tilpasse øvelsene etter erfaringer med hva som fungerte godt og mindre godt. Samtidig kom forventninger om at barna tok øvelsene på alvor tydeligere til uttrykk. «*Dere er på trening. Dette er fotballtrening. Da øver vi på fotball.*» Foreldre kunne også kommunisere et fremtidsorientert idrettsalvor, som da en far motiverte sønnen til å dra på fotballtrening i regnvær ved å ramme inn trening i regnvær som god forberedelse til spill i Premier League.

For å forstå den siste prosessen, dannelse av sosiale fellesskap, er det igjen nyttig å se på foreldrenes rolle i aktiviteten. I starten oppfattet vi, som nevnt, at mange av barna var på trening *sammen med* foreldrene sine. Senere på høsten begrenset interaksjonen mellom foreldre og barn seg i større grad til før og etter treningen. At dette skjedde relativt hurtig i de to aktivitetene kan nok delvis forklares av innstrammede koronarestriksjoner (som gjorde at det både var færre foreldre til stede og at de foreldrene som var der i større grad utøvde sosial distanse). Delvis kan det tolkes som at barna tidlig ble tryggere på å være på trening, fikk mer tillitt til trenerne som ansvarlige voksenpersoner, og at deltakergruppen – og etter hvert *laget* – vokste frem som en sosial enhet av barn som kjente hverandre bedre, som begynte å bli venner, og som var sammen om å være medlemmer av samme aktivitet.

I de to oppstartsaktivitetene vi har observert var dreiningen mot ferdighetsforbedring, idrettsalvor og dannelsen av sosiale fellesskap prosesser i emning. I aktivitetene i overgangen mellom barne- og ungdomsidrett, var prosessene naturligvis kommet mye lengre. De hadde endret karakter på viktige måter og satte sitt tydelige preg på aktivitetene, riktignok i varierende grad. Vi har ikke observert aktiviteter mellom oppstart og overgangen til ungdomsidrett. Dermed kan vi ikke gi detaljerte eksempler på hvordan disse prosessene kan forløpe, eller hvordan de bidrar til å lukke aktiviteten for nye deltakere, gjennom barneidretten. I intervjuer med trenere og ledere, var det først og fremst ferdighetsutvikling som ble trukket frem som hovedgrunn til at det «lønner seg» å være med fra starten av.

Jeg har hatt eksempler på det at de har kommet inn og ikke har spilt fotball før og begynner som 10åringer, for eksempel, og det er jo ekstra vanskelig. Det fungerer veldig dårlig. [...] Mens mange spiller jo på løkka. Sånn at de er jo ikke fremmed for fotball. Så vi har hatt noen eksempler [...] på at det er en god del som har startet i 10–11-årsalderen, altså. Faktisk.

Sitat fra intervju med en trener.

Med økte ferdigheter blant deltakerne oppstår det fort krav til nybegynnerne. De som har spilt en del uorganisert kan ha gode forutsetninger, mens de som ikke har erfaring med idretten kan få det vanskelig. At idrettsalvoret og dannelsen av sosiale fellesskap i aktiviteten også kan øke kravene til mulige nybegynnere gjennom barneidretten, virker rimelig. Alvoret i trening og konkurranse er sannsynligvis enklere å bli kjent med og ta til seg gradvis og sammen med andre, enn å tre inn i alene, med blanke ark. På samme måte kan det være vanskeligere å komme alene inn et etablert fellesskap.

Lukkede aktiviteter i overgangen mellom barne- og ungdomsidrett

I overgangen mellom barne- og ungdomsidretten fulgte vi tre fotballag der de aller fleste spillerne hadde én ting til felles: At de hadde drevet med fotball i flere år – mange siden skolestart. Én måte å se det på er at sosialiseringssprosessene som kan bidra til å øke kravene til deltakelse og på den måten lukke aktiviteten, hadde pågått i mange år allerede. Samtidig møtte vi tre ganske ulike lag. Ferdighetsforbedring, idrettsalvor og at lagene var etablerte idrettssosiale fellesskap preget aktivitetene, men på ulike måter og i ulik grad.

Et av lagene var et «førstelag» for gutter som deltok i et redusert seriespill på grunn av koronarestriksjoner, samtidig som de forberedte seg for neste sesongs kamper på større bane og med flere spillere. Det samlede inntrykket var av en ivrig og dedikert gjeng. Laget trente eller spilte kamp fire eller fem ganger i uka, i tillegg

til ekstratreninger og et par ettermiddager på akademi for flere av spillerne. Ferdighetsnivået var jevnt over høyt – i hvert fall sett fra vårt ståsted¹⁰.

Ferdighetsutvikling handlet ikke her om å lære grunnleggende fotballferdigheter, men om å bli *gode* – som enkeltspillere og som lag. Guttene ga inntrykk av å ta ansvar for sportslig fremgang, å ta fotballen på alvor og av at de jobbet for å bli bedre både i et kortsiktig (med blick for neste kamp, årets sesong, osv.) og et langsiktig perspektiv (med blick for den mulige fotball*karrieren*). Selv om det kunne være mye tøys og utenomsporslig prat rett før og rett etter treningene, var selve aktiviteten for det meste preget av konsentrasjon, fokus og innsats.

Alvor og sportslig fokus kommer til uttrykk på flere måter i dag. Ikke minst at treningen foregår i helgen med nesten fullt lag. Trenerne formidler alvor på flere måter. Sportslig og taktisk fokus kommuniseres gjennom innretning av øvelser, og i kommentarer og to oppsummeringsprater underveis. De veksler mellom en engasjert og konsentrert tone, og en streng, kanskje sint, tone i tilbakemeldingene. Videre er de opptatt av disiplin. Noterer «forseelser» underveis (for sent-komming, snakke i munnen på trener, osv.). Deler ut push-ups både til de som taper i spilleøvelser og de som ikke har god nok innsats. Alvor kommer også til uttrykk gjennom at flesteparten av spillerne, i hvert fall i første halvdel, tar dette svært seriøst. Full innsats og konsentrasjon.

Observasjonsnotater fra en fotballtrening.

I oppstartsaktivitetene handlet det gryende Alvoret om at barna skulle lære forskjellen mellom trening og lek, og at noen grunnleggende ferdigheter og regler var helt nødvendige for å kunne drive med aktiviteten. Blant guttene på dette førstelaget var det ikke bare *mer* alvor, men Alvoret hadde en annen karakter, knyttet til et prestasjons-, men kanskje først og fremst *utviklings*rasjonale. Det spillerne tok på alvor – og det de ble oppfordret av trenerne til å ta på alvor – var først og fremst deres egen og lagets sportslige utvikling.

Når laget spilte kamper, fikk Alvoret en forsterket intensitet. Konsentrasjonen og innsatsen ble høyere. Hvis det buttet resultatmessig, kunne både kjeft, drittsslenging, gråt og reale sinneutbrudd forekomme. Guttene kunne bli sinte på hverandre, motspillere eller dommeren, men de kunne også bli sinte på seg selv. Det var ingen bagatell å tape i fotball. Snarere så det ut som at svært mye sto på spill.

¹⁰Vi hadde sett for oss at det kunne bli aktuelt å tre inn i aktiviteten på treningene, for eksempel dersom det manglet en spiller for å lage jevne lag. For én av oss ble det slik, mens den andre tidlig innså at ferdighetsnivået blant ungdommene rett og slett var for høyt. Fra et forskerståsted var dette en betydningsfull erkjennelse som bidro til forståelsen av aktiviteten som lukket.

Trenerne fortalte om et lag bestående av flere «klikker» der noen var bedre venner enn andre, noen «tøffe», «kule» og «stygge i kjeften til tider» og andre mer beskjedne. For oss var klikkene mulig å få øye på før og etter trening og i enkelte pauser, men i liten grad i aktivitet. I kamp var de så godt som fraværende. Jo mer situasjonen dreide seg om det guttene hadde til felles – sportslig fremgang og prestasjon – jo mer fremsto de som en samlet gruppe.

Denne observasjonen får frem en viktig betydning ved begrepet idrettssosiale fellesskap. Disse fellesskapene kretser rundt idretten som en samlende aktivitet – også i den forstand at den kan samle ungdommer på tvers av grupperinger og vennskapsbånd som gjelder på andre arenaer. En klubbansatt knyttet dette inntrykket av idrettslige fellesskap på banen til ungdommenes stedstilhørighet:

[...] hvis noen på et annet lag er frekke mot dem da hjelper de hverandre med én gang. Er det noen som takler en lagspiller som du ikke liker så takler du han tilbake for å vise at «ja, jeg liker deg ikke, men ingen rører deg utenom meg, jeg er din bølge, ingen andre» liksom [ler]. Utrolig merkelig sånn identitet der. Men det er liksom den der «vi er fra [sted], vi er fra vårt område, vi hjelper hverandre der, men ikke se på meg, ikke rør meg». Det er litt sånn der, litt tøffhet der, da.

Sitat fra intervju med en idrettslagsansatt.

Vi fulgte også et jentelag som var så vidt i gang med første sesong med større bane og flere spillere, etter utsettelse på grunn av korona. Laget fremsto i hovedsak som en vennegjeng der alle snakket, spøkte og lo med alle, med unntak av noen spillere som var ett år yngre, nye på laget og som holdt seg litt mer for seg selv. Trenerens tilnærming til aktiviteten og selve treningsopplegget var påfallende likt som hos guttelaget, bortsett fra når det gjelder omfang: Der guttene hadde minst fire aktiviteter med laget i uka, samt ekstratreninger og akademi for de fleste spillerne, trente jentene to ganger i uka i tillegg til én eller to kamper. Her var ikke ekstratreninger og akademi vanlig.

Treningene til jentelaget var strukturert på samme måte, med liknende øvelser. Trenerne vektla mye av det samme i sine instruksjoner og tilbakemeldinger, med et tilsvarende engasjement og alvor. Sportslig framgang var et nøkkelord også her. Trenerne formidlet til spillerne at de var på trening for å utvikle seg som fotballspillere og som lag og at de, som middel til dette, måtte oppføre seg, følge med, konsentrere seg og yte en innsats.

Trener plukker opp at stemningen blant spillerne er slapp, sliten og giddelaus og gjør innsats og konsentrasjon til hovedmål for økta. De er slitne etter kamp i går og det er varmt og klamt i lufta. Treneren ser dette som en mulighet til å terpe på å trene med fokus og innsats med slitne kropper under krevende forhold. Treneren gir dette en toppidretts-innramming (sier «Sånn som i Frankrike!» om varmen, og «dette må fotballspillere håndtere!» om det å trene dagen etter kamp). Oppfordringene har tilsynelatende liten effekt. Spillerne blir ikke mer fokuserte,

men forblir slappe og giddelause. I tillegg legger jeg merke til en del mishagsyttringer, blant annet når den beste spilleren på laget sier «Jeg orker ikke fotball mer ass!» i frustrasjon over en øvelse hun synes er kjedelig.

Observasjonsnotater fra en fotballtrening.

Som det kommer frem av dette utdraget, var både det generelle alvoret og orienteringen mot sportslig utvikling gjenstand for en viss opposisjon blant spillerne. Når trenerne ga beskjeder, var det relativt vanlig at de fleste ikke fulgte så godt med, men pratet med hverandre og så i andre retninger. I begynnelsen av øvelser som hadde blitt forklart av trenerne, var det ikke uvanlig at spillerne spurte hverandre om hva de skulle gjøre eller gjorde øvelsen på feil måte inntil en trener grep inn. I øvelsene var det en viss variasjon i ferdigheter, men en mye større variasjon i innsats. Flere spillere fremsto i lengre perioder som uengasjerte og lite aktive. Både kroppslige og verbale uttrykk for oppgitthet eller kjedsomhet forekom ganske ofte som i sitatet over der én av spillerne utbrøt at hun «*orker ikke fotball mer ass*». Av de mer engasjerte og aktive var det et par jenter som innimellom forsøkte å oppmuntre og «dra med seg» andre, men for oss så det ut som at disse forsøkene hadde liten effekt.

Likevel dukket de fleste opp på trening hver gang og så ut til å ha det morsomt både før, etter og i deler av aktiviteten. Det blir ikke riktig å si at disse jentene tok fotballen mindre alvorlig enn trenerne sine eller guttene på laget vi har skrevet om over. Det er mer presist å si at alvoret var av en annen karakter og at det langt på vei var forbeholdt den delen av treningene som gikk med til *spill*¹¹.

Vi observerte ikke dette laget i kamper, men da vi spurte spillerne etter en trening om hva de likte best med fotball så var svaret bemerkelsesverdig unisont: «*Å spille kamper!*». På trening et par dager etter sesongens første kamp dukket det opp en jente vi ikke hadde sett før. Etter å ha orientert henne om forskningsprosjektet spurte vi om hvorfor hun ikke hadde vært på de tidligere treningene: «*Jeg hadde egentlig sluttet, men så ble jeg sjalu da jeg fant ut at de spilte kamper igjen*». I lys av jentenes begeistring for å spille, fremstår den lille andelen spill på trening som litt rar. Kampenes appell kan nok delvis tolkes som at det er gøy å spille mot andre

¹¹ Her skiller vi mellom «øvelser» og «spill». Vi mener at det gir mening å beskrive en todeling av aktiviteten som gikk igjen i de tre fotballagene. Etter oppvarming gikk lagene i gang med én eller flere varianter av det vi kaller øvelser. Øvelsene er kjennetegnet av at flere sentrale aspekter ved fotballspillet slik det praktiseres i kamp er fraværende (for eksempel at det ikke foregår på en bane med to mål eller med kun én ball), mens et eller flere aspekter er rendyrket (pasning, innlegg og skudd; hurtig omstilling fra angrep til forsvar ved balltap; sideforskyvning i forsvar). Noen øvelser minner mer om spill enn andre. På en vanlig trening i alle tre lagene tok oppvarming og øvelser cirka to tredjedeler av treningstiden til sammen, mens den siste tredjedelen gikk med til spill. Med spill mener vi aktiviteter som er helt eller svært lik fotballspillet slik det praktiseres i kamp – med avgrenset bane, to lag, to mål og kjente regler.

lag og spennende med serier og turneringer, men kanskje handler det også om at det er det eneste stedet de får ordentlig utløp for det de har mest lyst til med fotball, nemlig å spille fotball.

Under spill på treningene, som vanligvis var forbeholdt den siste tredjedelen av øktene, var det lite som minnet om kjedsomhet, lavt engasjement og opposisjon mot alvor. Nå liknet jentene mer på guttelaget vi beskriver over: Konsentrerte, «påskrudde» og opptatt av å vinne. De som presterte best i øvelsene var ikke lengre alene om å spille fotball med høy fart, harde skudd og pasninger, presisjon og smarte taktiske valg. Ferdighetsnivået var jevnt over høyt. I begge jentelagene observerte vi én trening som helt og holdent var satt av til spill og hvor aktivitetsnivået for det meste var høyt gjennom hele økta. Trenerne var imidlertid tydelige overfor spillerne og overfor oss på at dette var et unntak fra den vanlige treningshverdagen.

Utenom spill fikk vi inntrykk av at de mest vanlige måtene å ha det morsomt på var ved å vitse og kommentere om andre ting enn fotball, ved å ironisere over hverandres tafatte tilnærming til aktiviteten, eller ved å «tulle til» aktiviteten. Et typiskeksempel er da ballen kom rullende mot en spiller som fungerte som målvakt i en øvelse og hvis oppgave når hun fikk tak i ballen var å trille den tilbake til én av utespillerne som sto cirka ti meter unna. Et stort smil bredte seg i ansiktet hennes i det hun løp mot ballen, hylte og sparket den så langt hun kunne, ut av banen.

I spill var det generelle inntrykket at jentene i langt større grad hadde det morsomt *med* fotball. De jublet høyløyt sammen for skåringer, roste og oppmuntret hverandre (både innad i og på tvers av lagene) og levde seg inn i konkurransen. Der guttelaget over kom sammen i en felles orientering mot sportslig fremgang og fotball som fremtidsmulighet, var det heller i den nåtidsorienterte konkurransen – *i spillet på trening, her og nå* – at jentenes idrettssosiale fellesskap kom klarest til syne. Her ble det tydeligere at idrettsaktiviteten var mer enn et samlingspunkt, men betydningsfull for samvær, vennskap og felles bevegelsesglede.

I både jente- og guttelaget bar aktiviteten preg av at trenerne ønsket å forberede spillerne til et nytt konkurranseformat med større bane og flere spillere. Betydningen av denne strukturelle endringen fra barnefotball til ungdomsfotball kom imidlertid tydeligst til uttrykk i det tredje laget vi fulgte. Dette var et jentelag som i observasjonsperioden fullførte en redusert sesong samtidig som de forberedte seg til kamper i et nytt format sesongen etter. Ifølge trenerne og lederes fortellinger hadde det sosiale aspektet ved fotballen vært tillagt mye vekt gjennom barneidretten, mens ferdigheter og sportslig fremgang ikke hadde stått særlig sentralt. Voksenpersoner rundt tegnet et bilde av et lag som hadde det mye gøy sammen. Ifølge en av trenerne, var fotball en prioritet for jentene på laget («*de møter opp på alt av kamper og treninger!*»).

I observasjonene våre var dette bildet i noen henseende svært gjenkjennelig. Laget fremsto som en tett sammensveiset gjeng. De fleste hadde spilt sammen

som ett lag i flere år og mange gikk på samme skole. Jentene var ikke bare medspillere, men venner. Fotball var et kjent og nært sosialt fellesskap av ungdommer som delte en felles historie og lokal tilknytning, og som hadde utviklet seg over tid. At fotballen var betydningsfull for jentene kom til uttrykk på flere måter. Et eksempel var da spilling med stor innlevelse ble blåst av ved treningens slutt. En av jentene stoppet brått opp, «Hæ? *Er vi ferdig?*». En annen: «*Jeg vil spille mer!*». Slik satte de ord på at fotball kan oppleves oppslukende og gi en følelse av at tiden flyr.

Noen nye var kommet til underveis. I intervju fortalte en trener at et par av jentene på laget hadde startet med fotball bare noen år tidligere, men funnet sin plass på laget. At det var mulig, tilskrev han ferdighetsnivået blant jentene på det tidspunktet.

Forsker: Tenker du at ferdighetsnivået ellers kunne utgjort en terskel eller gjort det vanskelig å integrert en ny spiller i gruppa?

Trener: Nå kunne det nok kanskje det, men for en to–tre år siden var ikke det noe problem. Nå hadde nok det vært litt vanskeligere.»

Utdrag fra intervju med en trener.

At jentene hadde bedret seg ferdighetsmessig over de siste par årene, ble også bemerket av andre foreldre («*Jentene har blitt flinke!*»). På trening var det stor variasjon i ferdigheter så vel som i innsats. I likhet med i det andre jentelaget bar øvelsene tidvis preg av at jentene fant andre ting, som å stå på hendene, slå hjul, vise fram nye dansebevegelser, viktigere og mer interessant enn terping på ferdigheter¹².

Samtidig var ferdighetsutvikling sentralt i trenernes tilnærming og i treningsopplegget. Også her så vi en aktivitet som var ganske lik aktiviteten i de to andre lagene. Treningene var stort sett delt i tre med oppvarming, øvelser og spill. Trenerne formidlet taktisk og teknisk kunnskap, blant annet ved å trekke på observasjoner de hadde gjort seg når laget hadde spilt kamp («*sånn som Ida gjorde i går, som gjorde at vi vant ballen og fikk flere målsjanser!*» eller «*for å vinne kamper så må vi begynne å forhindre mål. Vi slipper inn for mange mål!*»).

Under øvelser manet trenerne til innsats og konsentrasjon, men også prestasjon: «*dere må spille skikkelige pasninger!*» og «*pre-si-sjon!*». Trenerne og andre voksenpersoner rundt laget antydte at overgangen til nytt konkurranseformat

¹² For den som ikke engasjerer seg fullt og helt kan øvelser innebære en del dødtid (noen øvelser innebærer en stor andel dødtid selv for de mest engasjerte). Noen bruker dødtiden til andre ting. Prat og tøysing med hverandre er vanligst. Prat med venner og bekjente på og rundt banen som ikke er en del av laget, forekommer også. Men ungdommene kan også gjøre andre ting helt på egenhånd. I dette laget slo én av spillerne hjul mens hun ventet på at ballen skulle komme tilbake til henne i en pasningsøvelse.

nødvendigjorde en dreining i fokuset på treninger. Større bane med flere spillere ville komme til å kreve mer av jentene både fysisk og strategisk. For at de skulle håndtere denne overgangen, og ikke gi seg med fotball, ble det viktig for trenerne å legge opp treningene slik at jentene skulle bli bedre forberedt. Ferdighetsnivået måtte løftes opp på et nivå der de klarte å henge med videre.

Ferdighetsnivået er ikke veldig høyt. [...] Men man ser i hvert fall en jevn utvikling, som... Forhåpentligvis er de på et sånt minimumsnivå at de... At det har noe for seg at de fortsetter. Ikke sant? Det er jo det som er... Er målet, egentlig.

Sitat fra intervju med en trener.

For klubben fremsto overgangen fra 7-er til 9-er og deretter fra 9-er til 11-er som en norm i fotballsystemet som er vanskelig og kanskje ikke ønskelig å komme utenom. Dette ble tydelig når frivillige i klubben diskuterte tematikken i ulike møter.

Bjarne sier at det er flere på laget han trener som vil slite fysisk med å gå over til 11-er. Han nevner blant annet løpssteg og evne til å henge med når man skal løpe lengre distanser, og at en del av spillerne på laget ikke er like sterke fysisk og gode til å løpe som andre. Ulrik sier at «da kunne vi meldt på 7-er isteden, da» med et lett ironisk tonefall. Jeg oppfatter det ikke som et reelt forslag. Bjarne svarer med at «vi blir fucked om halve laget går til 11-er og halve laget går til 7-er».

Observasjonsnotater fra fotballmøte. Sitater etter hukommelse.

Verken to forskjellige løp eller å *bare* melde på et 7-erlag ble omtalt som reelle muligheter for klubben. Å konsentrere seg om det normale løpet med først 9-er og deretter 11-erfotball fremsto som et naturlig valg. Å gjøre mer for å forberede spillerne til det som møtte på «neste trinn» var den foretrukne løsningen.

I dette jentelaget så vi tegn til at spillerne møtte dreiningen i aktiviteten mot sportslig utvikling på to måter. Trenerne fortalte om en parallell dreining i noen spilleres tilnærming til aktiviteten:

[For] noen er det mest for det sosiale. Andre er det delvis for det sosiale, men også fordi de synes det er veldig gøy å få til ting. Og man merker jo det, kanskje, nå, det siste halvåret, så... Tidligere ble jo ingen oppgitt hvis noen andre gjorde feil, men nå er det noen, *litt*, en gang i blant som blir litt oppgitt når noen annen gjør noe gærent. Det har vært en endring i år, vil jeg si.

Sitat fra intervju med en trener.

Ifølge denne treneren var det flere av spillerne nå enn før som ga uttrykk for å bry seg om både individuelle og kollektive prestasjoner og sportslig fremgang. Det å «få til ting», å mestre, fremheves som en del av gleden jentene opplever med fotball - og dermed også en grunn for at trenerne tilrettelegger treninger med tanke på progresjon. På treninger, men særlig i kamper så vi at et par av jentene

instruerte, oppmuntret og korrigerende de andre, og syntes å være mer opptatt av strategiske og taktiske aspekter ved spillet. Likevel var det en iøynefallende avstand mellom idrettsalvoret i treningsopplegget og majoriteten av spillernes tilnærming. Her fra en kamp:

Det er sjeldent stille fra trenerne. Mye fotballteknisk prat, seg imellom og til spillerne. De gir instruksjoner, som «dere må stå høyere opp i banen!», «der må du presse!», «ta kastet kjapt, kom igjen, kom igjen», «du må kaste oppover! Den andre vegen!», «den skal du ha, Nora», «jobb! Jobb hjemover!», «bra!», «godt forsøk!», «kjempebra, det ble nesten mål!». Flere av kommentarene går på hvor spillerne skal stå på banen, gjerne i forhold til hverandre, f.eks. når to–tre jenter befinner seg på samme sted. Spillerne ser ut til å høre beskjedene og prøve å gjøre som trenerne sier, for så å fort gå tilbake til å «spille fritt» igjen. Jeg tenker at de ofte ikke helt henger med på hva trenerne egentlig vil eller hvorfor.

Innbytterne spør flere ganger undervegs om stillingen. Dette kan tolkes som uttrykk for at de bryr seg om resultat, men jeg ser det også som et tegn på at de ikke følger så veldig godt med. Jeg vil anslå at de cirka 10 % av tiden følger med på det som skjer på banen. I en situasjon der laget har frispark, noen meter inn på motstandernes banehalvdel, roper flere av innbytterne «Straffespark er mål! Straffespark er mål!»

Observasjonsnotater fra en fotballkamp.

Flere av spillernes innstilling til fotball markerer en kontrast til trenernes fokus på å forberede jentene til en mer krevende fotballfremtid¹³. For oss ser det ut som at jentene deltok i fotball med stor innlevelse og glede uten avanserte fotballkunnskaper. De var til stede i aktiviteten på en annen, kanskje mindre alvorlig måte enn den måten trenerne ga uttrykk for at kreves videre i ungdomsfotballen. Som vi også observerte i andre sammenhenger, fremsto både dette jentelaget og det andre som mest opptatt av å spille og være sammen om aktiviteten her og nå, uten særlig tanke for hva som ventet dem senere.

I denne kontrasten kan vi ane trenernes bekymring for at jentene ikke har forutsetningene som skal til for å delta videre i en mer krevende ungdomsfotball. Trenerrollen innebærer et ansvar om å forberede spillerne til det som venter. Slik legger de strukturelle endringene i overgangen til ungdomsfotballen også føringer for trenernes tilnærminger til aktiviteten.

Vi har ikke fulgt dette laget videre inn i ungdomsfotballen. Vi vet ikke hvordan de håndterte overgangen rent sportslig, og vi vet ikke om avstanden mellom opplegg og spillernes tilnærming vedvarte eller om det ene beveget seg i retning av det

¹³ Jentenes tilnærming kan også ses i kontrast til idrettsalvoret i guttelaget vi observerte, som i langt større grad samlet seg om en mer fremtidsrettet og alvorspreget innstilling til fotball.

andre. Det mer teoretiske poenget som vi vil trekke ut av feltarbeidet i dette laget, er at strukturelle endringer mellom barne- og ungdomsfotball på mange måter legger opp til at deltakernes innstilling til aktiviteten endrer seg – at spillerne skal bli mer dedikerte og ambisiøse. Mer avanserte formater stiller også høyere krav til ferdigheter og kunnskap om idrett. Spillet krever mer og dermed krever deltakelse mer.

5.2 Trivselsrammer i endring

Gjennom ferdighetsforbedring, sosialisering til fremtidsrettet idrettsalvor, og dannelse av idrettssosiale fellesskap kan idrettsaktiviteten lukke seg rundt en mer selektert gruppe deltakere. Trivseldataene fra Ung i Oslo antyder at ungdom som er med i ungdomsidretten og trener mye, trives godt. Vi kan ikke si noe om hvor godt dette passer for alle spillerne på de lagene vi har fulgt. Trivsel – eller mistrivsel – som mangefasetterte opplevelser lar seg vanskelig observere. I den grad en kan se moro eller kjedsomhet, sosial tilhørighet eller utenforskap, mestring eller feiling, så trakk observasjonene våre naturlig nok i begge retninger. I stedet for å «lete etter trivsel» på denne måten, dreide vi fokuset bort fra deltakernes subjektive opplevelser og mot forutsetningene for trivsel som kan sies å ligge implisitt i idrettsaktivitetenes mange sosiale situasjoner.

For å forstå forutsetninger for trivsel som en del av sosiale situasjonsdefinisjoner, tar vi utgangspunkt i begrepet *rammer* som vi bruker i tråd med sosiologen Erving Goffman (1974). For Goffman er rammer situasjonsdefinisjoner som gjør seg gjeldende i situasjoner der mennesker møtes, som i stor grad deles av deltakerne i situasjonen, og som legger føringer for hva som er forventet og akseptabelt å si og gjøre. Begrepet *trivselsrammer* er vårt eget. Med dette ønsker vi å få frem at forventede og akseptable måter å trives på – måter å ha det gøy, måter å oppleve mestring, sosial tilhørighet og selvbestemmelse – er en viktig del av idrettens situasjonsdefinisjoner¹⁴.

¹⁴ Goffmans rammesosiologi fører med seg et par språklige utfordringer. Slik vi skriver om rammer og trivselsrammer, kan det fremstå som at mennesker – også små barn – er til stede i sosiale situasjoner på en bevisst, analytisk og nesten kalkulerende måte der de fortløpende tolker andres ytringer og kroppsspråk for å skaffe seg en oversikt over situasjonen, samtidig som de er fullt bevisst hvordan egne ytringer og kroppsspråk påvirker andres tolkninger av situasjonen. Slik er det ikke. Rammer blir til, formidles, mottas og forhandles for det meste på implisitte måter, oftest uten at en tenker over det. Blant barn er disse prosessene trolig enda mindre bevisste enn blant voksne. Et andre problem handler om at både «ramme» og «situasjonsdefinisjon» som begreper signaliserer noe konkret og strengt definert som alle deltakerne i en situasjon bør være i stand til å få tak på og forstå på samme måte. Slik er det heller ikke. Rammer kan være uklare, og de er det kanskje oftere for barn enn for voksne. At rammer «deles av» eller er «etablert blant» deltakerne i en situasjon, betyr heller ikke at alle deltakerne definerer situasjonen på helt samme måte. Det dreier seg heller om en grad av samsvar mellom deltakernes rammer som i det minste er tilstrekkelig for meningsfull samhandling.

Tidlige trivselsrammer

I feltarbeidet fikk vi et innblikk i hvordan aktivitetens rammer og mer spesifikt trivselsrammer ble formet i møte mellom aktiviteten, trenerne og barna. En naturlig tolkning av kaoset på de første treningene i oppstarten er at barna manglet rammer de kunne tolke aktiviteten inn i, forstå hva som skjedde og vite hva som var forventet av dem. Så også for forventede og aksepterte måter å trives på. Her var det nemlig mange. I pausene løp noen barn tilsynelatende formålsløst på og rundt banen, noen hoppet paradiset, andre satt på en benk eller tjukkas og pratet og lo, noen holdt seg mest med foreldrene på sidelinjen. I aktiviteten lyttet noen oppmerksomt til trenernes instruksjoner, noen drev med andre ballaktiviteter på eget initiativ, noen vekslet mellom å gjøre det de skulle og å gjøre andre ting, mens noen igjen søkte til foreldrene. Moro og mestring med selve idretten var bare én vei til trivsel på linje med andre (og fraværet av idrettsmoro og -mestring var bare én av flere veier til mistrivsel).

Etter hvert som treningene ble mer strukturerte og øvelsene fikk mer plass og oppmerksomhet på bekostning av fri aktivitet, var det naturlig at mestring og moro med selve idrettsaktiviteten i større grad ble forutsetninger for trivsel. Treningens situasjonsdefinisjoner ble tydeligere ved at trenerne fikk mer ro til å kommunisere håndball- eller fotballtreningens uttalte og uttalte normer og regler til barna, og ved at barna tok disse til seg.

Særlig var det to måter å være til stede i aktiviteten på som ikke skilte seg nevneverdig ut på de første par treningene, men som fikk en tydeligere innramming som avvik eller problem utover høsten. Den ene måten involverte «utagerende» barn (primært gutter) som bråkte og herjet, ignorerte trenernes instruksjoner, sparket håndballen eller tok fotballen i hendene. Med tilsnakk og irettesettelser (fra trenere, men også foreldre) ble det kommunisert til barna at de ikke opptrådte i tråd med rammen. I den grad de hadde det gøy, opplevde mestring eller sosial tilhørighet, gjorde de det på feil måte, utenfor aktivitetens trivselsramme.

Den andre avvikende eller problematiske måten å være til stede på, involverte en gruppe (primært jenter) som kunne oppfattes som noe passive, beskjedne og til tider helt inaktive. I utdraget under beskriver vi forskjellen mellom beskjedne jenter og andre barn (her representert ved «guttene») under en øvelse der to lag a tre-fire barn sto vendt mot hverandre på hver sin linje, med fire-fem kjepler på linje imellom. Like mange baller som barn var i omløp og fra bak hver sin linje skulle lagene kaste eller trille ballen mot midten. Målet var å velte kjeplene. Når barna hadde kastet én ball, kunne de plukke opp hvilken som helst annen ball og kaste på nytt.

De to jentene er bemerkelsesverdig stasjonære. De står side ved side på samme sted under hele øvelsen, kaster hver eneste ball fra omtrent samme sted og mot samme kjeple, helt til den kjepla er rast ned. Da fortsetter de å kaste fra samme sted, men sikter på en ny kjeple, helt til den også er nede. Jentene beveger seg veldig lite, går/løper så kort som

mulig for å hente ball, forsikrer seg om at ingen andre er på vei mot den samme ballen før de begynner å løpe, tenker seg om før de kaster, blir stående og se på ballen til lenge etter at de kan se om den treffer kjegla eller ikke, ser seg om etter en ny ball å hente før de beveger seg for å hente den.

Alle guttene er alt annet enn stasjonære. Løper rundt, tar hvilken ball som helst, kaster på forskjellige kjegler, kravler rundt på gulvet, legger seg ned for å sikte, bråker. De bruker kort tid på å ta beslutninger [...] dersom ballen de er ute etter blir tatt rett foran nesa deres, er guttene mye raskere på å omstille seg og løpe mot en annen ball.

Observasjonsnotater fra en tidlig trening i håndball.

Jentene i dette eksemplet tok lite plass i aktiviteten. Det viktige i observasjonen er ikke at guttene presterte bedre enn jentene. Det er heller ikke sikkert at det er sant, i hvert fall ikke hvis en kun ser på resultater: Jentenes tålmodige tilnærming til å velte først én kjegle og så den neste, betalte seg i form av flere poeng. At et par av disse poengene ikke ble lagt merke til eller «talt med» av trenere eller med- og motspillere, ligger derimot nærmere det viktigere i observasjonen.

Det viktige i observasjonen er at de forsiktige jentene fikk lite oppmerksomhet av trenere og av andre barn. De ivrige og aktive barna (som også kunne være jenter) påkalte seg i langt større grad anerkjennende applaus og tilrop («bra!», «herlig!», «sånn, ja!»), men også veiledende kommentarer og instruksjoner («ta deg tid til å sikte!», «nå kan du prøve på overarmskast!»). De beskjedne jentene fikk ikke som de utagerende guttene tilsnakk eller andre eksplisitte signaler om at de var utenfor trivselsrammen, men de fikk heller ikke den bekreftelsen som andre fikk på at deres måte å være til stede i aktiviteten på var innenfor.

Rammene rakk ikke å bli etablert i løpet av vårt feltarbeid i oppstartsaktivitetene. Langt ifra. Aktivitetene fikk fort et mer strukturert og idrettslig preg, men ikke uten unntak, og det var ikke slik at de som var til stede og trivdes med å være til stede på mindre idrettslige måter fikk signaler om det hele tiden. Gjemsel i området rundt banen eller turning på tjukkasen forble blant barnas foretrukne aktiviteter om ikke under aktivitet, så i pausene eller rett etterpå. Barnas tilstedeværelse i aktiviteten var heller ikke statisk: De som var utenfor i én sekvens kunne være trygt innenfor to minutter etter. De beskjedne jentene i eksemplet over var blant de mest aktive og høylytte i en helt annen øvelse, noen uker senere.

Sportslig fremgang som ramme for trivsel

I overgangen mellom barne- og ungdomsfotball møtte vi tre lag der aktivitetenes situasjonsdefinisjoner og rammer for trivsel var mer satt og det var færre måter å trives på. Spesielt én form for trivsel var fremtredende og fremsnakket: Den som handlet om sportslig fremgang og ferdighetsforbedring. At aktiviteten skulle handle om ferdighetsforbedring individuelt og som lag ble kommunisert av trenere og gjennom treningsopplegget, men også av spillerne selv. I ett av lagene hilste

trenerne knoke mot knoke og utvekslet et par ord med hver og én av ungdommene etter hvert som de ankom trening. I et annet lag ble hver trening innledet med at spillerne gjorde enkle oppvarmingsøvelser i sirkel, mens én av trenerne gikk fra spiller til spiller og slo av en kort prat. Slik var det nærmest et rituelt preg over overgangen fra den mindre forpliktende rammen som måtte gjelde på vei til trening, til den som gjaldt på trening og som forpliktet til konsentrasjon og innsats.

Fra og med hilseritualene, når treningene var i gang, forventet trenerne å være senter for ungdommenes oppmerksomhet. Dette innebar å lytte til beskjeder, følge instruksjoner og være lydhør for kommentarer underveis. Der barna i oppstarten kunne få tilsnakk for å bryte med normer og regler for oppførsel, ble ungdommene også korrigert for å bryte med ferdighetsnormer.

Slik ble det formidlet at trivsel i idrettsaktiviteten er eller snart vil komme til å bli betinget av både et ønske om og ferdigheter til å henge med i lagets sportslige utvikling. Å trives med idrett handlet i stor grad om å trives med sportslig fremgang. For noen av lagene, særlig det ene jentelaget, fremsto dette som ganske nytt – en nylig dreining i aktiviteten, som beskrevet i forrige del, og som ifølge voksenpersonene rundt berodde på at jentene hadde en vei å gå før de kunne stille godt forberedt til neste sesongs kamper på større bane og med flere spillere.

På ulike måter fremsnakket trenerne i alle lagene idrettsalvor og et ønske om at ungdommenes trivsel i aktiviteten i hvert fall delvis skulle springe ut av dedikasjon til individuell og kollektiv sportslig fremgang. I guttelaget som trente fire til fem ganger i uken, ble trivselsrammen som vektla sportslig fremgang også formidlet av de fleste, om ikke alle, spillerne, gjennom kroppsspråk, ansiktsuttrykk, kommentarer og snakk. Stort sett fulgte spillerne konsentrert med når trenerne ga beskjeder. Trenerne kunne stille spillerne spørsmål, særlig om fotballtaktikk. For eksempel kunne de holde opp en liten tavle med 9 eller 11 magneter plassert i fotballformasjon, bevege litt på magnetene og spørre «*Hvis motstanderen gjør sånn, hva er det lurt av oss å gjøre da?*». I slike tilfeller rakk flere spillere opp hånda som i en skoletime, og den som fikk svare gjorde det gjerne klokt og i tråd med trenernes fotballfaglige oppfatning. Måten spillerne ble involvert i sportslige diskusjoner og beslutninger kan tolkes som eksempel på at de både hadde og tok ansvar for lagets prestasjoner og fremgang.

Under øvelser var de fleste spillerne engasjerte, aktive og fokuserte og kommuniserte kontinuerlig med hverandre (mye instruksjoner, en del ros, litt kjeft). I spill ble konsentrasjonen og engasjementet gjerne skrudd til enda et hakk. De aller ivrigste spillerne kommuniserte også noe mer enn tilslutning til trivselsrammen med sportslig fremgang i sentrum. Gjennom ytringer, fakta og ikke minst tekniske og taktiske detaljer på fotballbanen fortalte de at de «er» fotballspillere, at forpliktelsen til sportslig fremgang ikke bare var noe de sluttet seg til, men en del av deres identitet som unge og «satsende» fotballspillere. Ved å stille guttene spørsmål og inngå i taktiske diskusjoner med dem, signaliserte trenerne anerkjennelse av guttenes fotballkunnskap og fotballerfaringer. Slik ble deres identitet som fotballspillere og tilhørighet til fotballfelleskapet også bekreftet av andre.

Dette betyr ikke at trivselsrammen som vektla sportslig fremgang ikke var gjenstand for forhandling i det hele tatt. I kamper og i de mest intense spillsekvensene på trening, hendte det at spillere ga inntrykk av å være mer opptatt av prestasjoner og resultater her og nå enn av langsiktig utvikling. I en sterkere nåtidsorientering ble seier og egne og andres prestasjoner forutsetninger for å trives. Innenfor denne rammen kunne spillere avvike fra lagets taktikk (for eksempel dribble, skyte fra langt hold eller slå en langpasning fra forsvar mot spiss, i stedet for å spille hurtige pasninger langs bakken) eller, som vi var inne på over, uttrykke frustrasjon og sinne.

Trenerne var på vakt for slike hendelser. Når de skjedde, tok de rollen som forhandler og forsøkte å overbevise spillerne om at aktiviteten dreide seg om utvikling og at både seier og tap og gode og dårlige prestasjoner har en plass innenfor denne rammen. Som oftest foregikk dette eksplisitte rammearbeidet i samtaler med hele laget, for eksempel på trening dagen etter en kamp. Noen ganger brukte trenerne mye tid på samtaler med enkeltspillere. Ifølge dem handlet begge disse samtaleformene om å «*flytte spillernes fokus*» fra nåtid – opplevelser i kampen – til fremtid – hva de kunne lære av kampen og ta med seg i det videre arbeidet for å bli bedre fotballspillere og bedre fotballag.

I begge jentelagene var det færre eksempler på at spillere kommuniserte tilslutning til sportslig fremgang som trivselsramme. I begge lagene var det noen få spillere som syntes å ha en mer ivrig og seriøs tilnærming til fotball enn de øvrige, men i motsetning til guttene som kunne være ivrige og seriøse en hel trening, vekslet disse jentene mellom ulike tilnærminger. Spilleren som i ett øyeblikk engasjerte seg fullt og helt i en øvelse, kunne i det neste øyeblikket eller i den neste øvelsen være opptatt med «latterkrampe» – eller være like engasjert i utenomsportslig prat. Forventningen om å trives med sportslig fremgang var i større grad enn blant guttene målbåret av trenere og noe som lå i strukturene: I måten treningene var lagt opp; i maktforholdet trener/spiller (som gir trener mer definisjonsmakt over situasjonen); og i behovet for å tilpasse aktiviteten til forestående endringer i konkurranseformatet.

Jentene forhandlet om trivselsrammer på mange måter, men spesielt ved å kommunisere at treningene ikke bare var en arena for sportslig forbedring, men også et sted der de møtte venner for å ha det gøy, prate og tulle sammen. Treningene kunne også handle vel så mye om aktivitetsglede og vennskapelig konkurranse her og nå. Den sportslig fremgangsorienterte trivselsrammen og rammer som handlet mer om uhøytidelig, sosialt samvær i og rundt aktiviteten kunne opptre samtidig. Den ene utelukket ikke den andre. Det var mulig å tøyse og tulle samtidig som en fokuserer på å terpe på tekniske ferdigheter eller taktiske samhandlingsmønstre. Særlig i spill så det ofte ut som at mange av jentene fikk til begge deler på én gang. Alvoret i fotballkampene (både de «offisielle» og de på treningene) var ikke like høytidelig og kontinuerlig som hos guttene, men uhøytidelig og blandet med latter, spøk og interne vitser.

Imidlertid var det mer vanlig at ulike rammer for trivsel konkurrerte om oppmerksomhet. Særlig når trenerne skulle gi beskjeder, kunne det skape dårlig stemning at spillerne hadde det moro med andre ting – og ikke fulgte med.

Trener blir oppgitt når spillerne ikke følger med. De får en del tilsnakk for det i dag, at de kaster bort tiden på «tull». Én får beskjed om at hun vil bli forvist til sidelinjen om hun ikke følger med når trener snakker: «jeg har jo sagt ifra fem ganger nå, at dere skal hente ballen deres og komme bort hit».

Observasjonsnotater fra en fotballtrening.

Slike situasjoner gikk igjen ofte i begge jentelagene. Trenerne brukte mye tid på å tilkalle spillernes oppmerksomhet og å forklare hvorfor det var viktig at de fulgte med. Budskapet var at en grad av konsentrasjon og disiplin var en forutsetning for å oppnå et viktig hensyn ved trenings- eller kampsituasjonen: At den skulle fremme sportslig forbedring. Noen ganger fungerte spillernes uhøytidelige rammer for aktiviteten som et mer abrupt brudd med den sportslig forbedringsorienterte trivselsrammen. Eksemplet med spilleren som for moro skyld hylte og skjøt ballen så langt ut av banen hun kunne, er beskrivende. Aktiviteten opphørte for et lite øyeblikk. De andre jentene lo, treneren syntes å «gi opp» (for en liten stund) og spillerne tok pause på eget initiativ.

Sportslig fremgang som ramme for trivsel trenger ikke å bety at andre rammer fortrenses helt. Likevel kommuniserer statusen til denne formen for trivsel noe om hva som er viktig i idretten og hva som kreves av deltakerne for at de skal passe inn – nå og videre utover i ungdomsidretten. Forhandlingen i jentelagene om hvilke rammer som skulle gjelde tjener som eksempel på at lukkingen av aktiviteten i ungdomsidretten ikke bare handler om at det blir færre deltakere, men også at det blir færre måter å trives på. Vektleggingen av sportslig forbedring kan synes å fordre en relativt tydelig og avgrenset situasjonsdefinisjon, som gir lite rom for andre former for trivsel enn den som springer ut av dedikasjon til individuell og kollektiv utvikling.

5.3 Oppsummering

Dette kapitlet har tatt for seg det andre spørsmålssettet vi presenterte i rapportens innledning: Hvilke prosesser driver endringer i idrettsaktivitet med alder? På hvilke måter blir idretten mer krevende, mer alvorlig og tar mer tid og oppmerksomhet etter hvert som barnet blir eldre? Hvordan fortøner dette seg i ulike idrettslag og på ulike stadier av barne- og ungdomsidretten? Spørsmålene er belyst gjennom feltarbeid i fire idrettslag og to idretter, og må tolkes i lys av begrensninger når det gjelder overførbarhet til andre idrettslag og idretter.

Aktivitetene vi har observert i oppstartsfasen og i overgangen mellom barne- og ungdomsidrett gir eksempler på hvordan normen om eskalering kan prege idrettsaktivitet med alder. Økte treningsmengder og øvrig tid og oppmerksomhet deltakerne bruker på idrett, kan beskrives som *appropriasjon*. Men endringene med alder handler vel så tydelig om *aktivering*: At deltakerne gjennom sosialisering gjøres ansvarlig for idrettens eskalering, for prestasjonsforbedring og for sportslig fremgang. Observasjonene synliggjør tre slike sosialiseringprosesser.

- 1) Ferdighetsutvikling går fra å handle om innlæring av grunnleggende ferdigheter og regler til å orientere seg mer mot *forbedring* og utvikling av stadig mer avanserte og komplekse ferdigheter: fra «å lære» til «å bli bedre». Dreiningen mot **ferdighetsforbedring** har sammenheng med at idrettsaktiviteten i større grad settes inn i et voksende og mer og mer tilspisset konkurransesystem, der innsats og prestasjon i dag får konsekvenser i form av muligheter i morgen. Én tolkning som gir mye mening i møte med flere av lagene vi har fulgt, både i oppstart og overgang, er at toppidrett figurerer som et bakteppe og en ønsket endestasjon for de som lykkes. At mange jobber for sportslig fremgang er viktig for at noen skal utvikle seg til å bli toppidrettsutøvere. En annen tolkning er den mer generelle, kulturelle forestillingen om at meningen i mange sosiale praksiser – inkludert idrett – er tett knyttet til fremgang, forbedring, utvikling og personlig vekst.
- 2) Deltakernes innstilling og forhold til idretten endrer seg eller forventes å endre seg i takt med endringene i treningsinnhold og -format. Deltakelse blir i større grad betinget av fokus, seriøsitet, dedikasjon og ansvar for individuell og kollektiv ferdighetsforbedring. Barn og unge sosialiseres til et **fremtidsrettet idrettsalvor**. Idrett kan være alvorlig fra starten av, akkurat som den oppslukende barneleken gjerne er preget av et dypt alvor. Etter hvert synes imidlertid Alvoret som er orientert mot utvikling og *fremtidige* idrettsprestasjoner å være høyt verdsatt. Prestasjoner og tilstedeværelse her og nå blir i stor grad instrumentelle for fremtidige mål. Også her er nærliggende tolkninger at toppidrett og generelle ideer om utvikling og personlig vekst figurerer som bakteppe, og toppidrett som en ideell endestasjon.
- 3) Det sosiale fellesskapet i idretten endrer karakter, fra å være en løs sammenslutning av barn med bosted og alder til felles, til å bli et tett

sammensveiset interesse- og aktivitetsfellesskap: Det vi har kalt et **idretts-sosialt fellesskap**. I overgangen til ungdoms fotballen møter vi lag med en felles fotballhistorie, en felles lokal tilknytning og felles aktivitetsglede som binder og forener dem. Et viktig poeng er at det idrettsosiale fellesskapet er definert i møtet mellom aktiviteten og de deltakerne som til enhver tid mestrer aktivitetens krav og forventninger. I en idrett som dreies mot ferdighetsforbedring og fremtidsrettet alvor, blir det idrettsosiale fellesskapet gjerne mer orientert mot forbedring og fremtidige idrettsmuligheter over tid.

Vi forstår de tre prosessene som viktige drivere for at organiserte idrettsaktiviteter med alder kan eskalere, «lukke seg» for nye deltakere og i økende grad bli arenaer for de med ferdigheter, tid, ressurser og «riktig» innstilling til idretten. Lukkingen har positive sider. De idrettsosiale fellesskapene kan være dypt meningsfulle for deltakerne. Det samme kan det fremtidsrettede idrettsprosjektet.

Samtidig skaper lukkingen utfordringer for inkludering. I noen tilfeller blir ferdighetsnivået etter hvert for høyt for de fleste som ikke allerede er med. Vektleggingen av kontinuerlig forbedring gjør forskjeller i ferdigheter – både blant deltakere og mellom de som deltar og de på utsiden – til et problem som vanskeliggjør inkludering. I noen tilfeller krever aktiviteten dedikasjon og iver som kan virke fremmed for dem som ikke er sosialisert inn i idrettsalvoret fra tidlig av, eller som opplever at alvoret støter mot økende krav og økende alvor på andre arenaer, som skole. Kanskje er fellesskapene så sammensveiset og ensartede at de kan fremstå som utfordrende å komme inn i for utenforstående, og krevende å forbli i for noen av de på innsiden. Også appropriasjon bidrar til lukking av aktiviteten. I noen lag eller treningsgrupper er treningsmengdene så store at de fleste vil måtte rydde kalenderen for å være med.

Eksemplene fra feltarbeidet viser at prosessene ikke ser like ut og ikke er like sterke i alle lagene. Observasjonene i de tre ungdomslagene antyder en kjønnsforskjell som er gjenkjennelig fra tidligere forskning om kjønn og ungdomsfotball (Persson mfl. 2020). Eskaleringsprosessene har gått fortere og kommet lengre i guttelaget enn i de to jentelagene. Samtidig er spillerne i større grad *med* på eskaleringen som aktiverte, «satsende» fotballspillere som trives godt med sportslig utvikling, mens prosessene i jentelagene i større grad drives av strukturelle endringer fra barne- til ungdomsidrett og av aktiverte voksenpersoner rundt. Fordi eskaleringsprosessene har gått saktere og kommet kortere blant jentene, fremstår også aktiviteten som noe mindre lukket enn blant guttene.

Et viktig poeng er at eskaleringsprosessene ikke nødvendigvis innebærer en dreining i deltakernes innstilling til konkurransen eller til selve spillet slik det utøves i spillsekvenser på trening eller i kamp. Spill og konkurranse syntes å verdsettes høyt av de fleste spillerne i alle lagene vi fulgte. Skillet i trivselsrammer som vi har skissert gikk ikke mellom å trives med konkurranse og å ikke trives med konkurranse. Konkurranse hadde en sentral plass innenfor både den fremtidsorienterte og den nåtidsorienterte trivselsrammen.

6 Tilnærminger til inkludering

I dette kapitlet undersøker vi tilnærminger til inkludering i barne- og ungdomsidretten. En hensikt er å forstå hvordan inkluderingsarbeid i idrettslag kan preges av endringer i idrettsaktivitet med alder. Gjennom feltarbeidet har vi fått innblikk i tre måter idrettslag innen Idrett for alle i Oslo jobber med inkludering: Å «få med» deltakere i ordinære, aldersbestemte idrettsløp fra starten av; å «holde på» deltakerne i overgangen til og videre utover i ungdomsidretten; og å få med eldre barn og ungdom i alternative aktiviteter utenom ordinære, aldersbestemte idrettsløp.

Idrettslagenes tilnærminger til inkludering befant seg på ulike steder i spennet mellom tidsavgrensede *tiltak* og ordinær *praksis*. De fire idrettslagene hadde alle inkludering som en del av sin visjon. At de var involvert i Idrett for alle i Oslo kunne i noen av klubbene forstås som et resultat av at inkludering allerede var i kjernen av virksomheten, med verv eller stillinger viet til temaet og med mye erfaring om hva som virker og ikke virker. For andre klubber var involveringen i idrettssatsingen et skritt på veien til å etablere inkludering som et varig innsatsområde.

Klubbenes inkluderingsarbeid er både målrettet og ikke-målrettet. I intervjuer med ledere og trenere i alle klubbene møtte vi en holdning om at inkludering ikke er noe en bare jobber med «på siden» av ordinær praksis gjennom isolerte tiltak. Snarere var visjoner og målsetninger om å skape inkluderende idrettsaktivitet noe en ønsket at frivillige og ansatte skulle ha i bevisstheten hele tiden. I en slik forståelse er gjøremåter som inngår i ordinær praksis – som måten en trener organiserer fotballaktivitet for etablerte lag – å forstå som tilnærminger til inkludering. Samtidig er isolerte inkluderings tiltak – som oppretting av en ny aktivitet for å nå ut til en bestemt gruppe barn eller unge – å forstå som en naturlig del av ordinær praksis.

I tråd med dette skriver vi om tilnærminger til inkludering bredt. Vi skiller ikke skarpt mellom tidsavgrensede tiltak og ordinær praksis. Når vi skriver om idrettslagenes tilnærminger til å få med små barn fra start, få med litt eldre deltakere, og holde på ungdommer, er vi opptatt av at disse tilnærmingene formes på ulike nivåer, fra ledernes strategi- og planlegging til trenernes iverksetting, og i møtet mellom etablerte gjøremåter og nye idéer, initiativ og tiltak.

6.1 Å få med fra start

«Rekruttering er inkludering»

Å få med så mange barn som mulig i de organiserte særidrettens oppstartsfasen kan betegnes som en hovedtilnærming til inkludering i idrettslagene vi har fulgt. *«Rekruttering er inkludering»* og *«inkludering er rekruttering»* var utsagn vi hørte

flere ganger i idrettslagsmøter, og som fanget opp betydningen av rekruttering av barn for lagenes målsetninger om inkludering¹⁵.

Rekrutteringsarbeidet kunne imidlertid starte før skolestartalder. For eksempel organiserte én av klubbene *allidrett* for barn ned i to års alder. En idrettslagsleder fortalte at «*allidrett er det viktigste rekrutteringsgrunnlaget vi har*». Allidrett kan altså skape et grunnlag for rekruttering til organiserte særidretter, ifølge denne lederen. Deltakelse her kan gi både barn og foreldre «en fot innenfor» og senke terskler for å bli med i andre aktiviteter senere. Likevel var det overfor skolestarterne at den store rekrutteringsinnsatsen ble satt inn for alvor, oppfattet vi. Nå skulle *alle* barn – både de som hadde vært med på allidrett og de som var helt nye, få en mulighet til å delta i idrett.

I idrettslagsmøter ble det brukt mye tid på å diskutere, planlegge og tilrettelegge for rekruttering – og, etter hvert, å evaluere hvor godt en hadde lyktes og hvordan en eventuelt kunne gjøre det (enda) bedre året etter. Å rekruttere bredt blant skolestarterne framsto som utpreget viktig uansett, men kanskje enda viktigere enn vanlig i kjølvannet av koronanedstengninger.

Til høsten da, for mange idretter, så er årets rekruttering, av nye førsteklassinger... Hvis vi går glipp av den et helt år? Det må planlegges. Det må vi begynne å planlegge nå. Med flyers og snakking med skolen og hvilke møter vi skal gjøre med skolene og plakathenging og disse [...] gratis... Disse inkluderingstiltakene som vi har. Alt dette må jo planlegges. Må finnes anleggstid, det må søkes. Og det er vi jo livredde for å [...] For det så vi, at det ville bli katastrofe, hvis ikke vi får med oss rekrutteringsrunden som vanlig, da.

Sitat fra intervju med en idrettslagsleder.

Snakk om konsekvensene av pandemien for rekruttering av de yngste vekslet mellom økonomiske bekymringer på vegne av idrettslaget, bekymringer om at laget ikke ville nå inkluderingsmål, og bekymringer på vegne av barn som kanskje

¹⁵ Ikke-målrettet inkludering handler om å gi alle mulighet til å delta, og i dette ligger at målrettet inkludering av bestemte, underrepresenterte grupper blir ekstra presserende. Med utsagn som «*rekruttering er inkludering*» oppfatter vi at å nå ut til mange ble forstått delvis som et inkluderingsmål i seg selv og delvis som et verktøy til å få med barn fra grupper som historisk har vært vanskeligere å inkludere. Et godt rekrutteringsarbeid når også ut til underrepresenterte grupper og bidrar således til å jevne ut skjevheter i deltakelse.

ikke ville få et like godt idrettstilbud¹⁶. Fra vårt ståsted bidro koronasituasjonen til å fremheve viktigheten av rekruttering. Viktigheten er nok like stor i normalår, men ble aksentuert av en forventning om at det ville være vanskeligere og kreve mer innsats dette året.

Særlig i et av idrettslagene vi fulgte i oppstarten framsto forholdet til klubber i omlandet som et relevant hensyn i inkluderingsarbeidet. Klubbledere snakket om en viss konkurransedynamikk. Å rekruttere til *egen klubb* var delvis en forsikring om at barna ikke forsvant til naboklubben. Konkurranselogikken hadde en tydelig inkluderingsdimensjon, begrunnet i at klubben så seg selv som «*gode på barneidrett*»: Mer enn i naboklubben ble barna skjermet for tidlig prestasjons- og resultatfokus og idrettsrelatert press og stress, ifølge lederne. For de fleste barna i lokalmiljøet, mente de, ville det være best å komme til dem.

Rekrutteringen i skolestartalder var altså viktig. Dette var reflektert i ambisjoner om å organisere de første treningene på en gjennomtenkt og formålstjenlig måte. Fra klubbledelsens side ble dette formidlet gjennom oppfordringer til trenerne. En idrettslagsleder hadde ringt rundt til trenere i oppstartsaktivitetene og bedt dem om å «*organisere den beste treningen 'ever'!*». Ønsket om *kvalitet* i aktivitetene gjorde i denne klubben trenerkompetanse til et nøkkelspørsmål for inkludering. Selv om klubben ønsket foreldretrenere etter hvert og stilte lave krav til disse, var de opptatt av at trenere og instruktører med erfaring og aller helst med de rette kursene, tok seg av de første treningene.

Å inkludere foreldre

Tilnærminger til å få med barna i skolestartalder kretset rundt to oppgaver: Å etablere gode aktiviteter og å senke barrierene for å delta i disse aktivitetene. I forrige kapittel beskrev vi aktivitetene i oppstarten som åpne og tilgjengelige for de barna som møtte opp. Imidlertid var ikke hva som møtte barna i aktiviteten nødvendigvis det viktigste for å få med mange fra starten av. Trenere og ledere i klubbene snakket om barnas foreldre som den *egentlige* målgruppen.

For at et barn skal begynne i en organisert idrettsaktivitet er det ofte slik at foreldre eller foresatte må få informasjon om at aktiviteten finnes, de må selv ha lyst til at

¹⁶ I én av klubbene kunne en i evalueringen av koronaåret 2020 konkludere med at de mest bekymringsverdige konsekvensene av pandemien foreløpig ikke hadde materialisert seg. Økonomisk hadde klubben hatt et godt år med gunstige støtteordninger. Pandemien hadde trigget ulike prosjekter og alternative aktiviteter og mye talte for at dette hadde slått positivt ut på rekrutteringen i ordinær aktivitet. Statistikken over betalende medlemmer viste at klubben, slik en leder formulerte det, i større grad hadde «blitt den klubben vi vil være»: Med en høyere andel barn og unge (med høy jenteandel) og en lavere andel seniorer (med høy andel menn). Pandemien slo ulikt ut i klubbene vi observerte, og ingen hadde opparbeidet seg en full oversikt over konsekvenser i den perioden vi var til stede. Denne klubbens optimistiske evaluering må forstås som et øyeblikksbilde ved utgangen av 2020, som kan komme til å endre seg.

barnet skal delta, og de må helst ha mulighet til å ledsage barnet til trening én gang i uken. For at oppstartsaktivitetene etter hvert skal gi grunnlaget for å danne lag, må flere foreldre melde seg som trenere og lagledere. At aktiviteten stilte lave krav til barna ble speilet i at det ikke ble stilt eksplisitte krav til foreldrene som tok på seg slike roller – snarere tvert imot. «*Du trenger ikke å kunne spille fotball engang!*» eller «*Du trenger ingen håndballerfaring!*» var typiske utsagn fra ledere og frivillige som til tider strevde med å rekruttere flere foreldre til verv.

Likevel var det slik at flertallet av foreldrene som tok på seg trenerverv i gruppene vi fulgte hadde lang og bred erfaringsbakgrunn fra idrett, både som trenere og utøvere. Foreldrene som ble *foreldretrenere* kunne omtale det at nettopp de, med deres idrettsbakgrunn, skulle bidra i barnas idrettsaktivitet som noe selvfølgelig:

Du må jo ta initiativ! For å få til noe. Og, i og med at jeg er litt interessert i fotball og har trent lag før, så tenkte jeg at da kan jeg like gjerne gjøre det denne gangen òg. Det er i hvert fall noe jeg kan bidra med her [i området]. Jeg vet jo at det er ikke... Det står ikke folk i kø for å trene andres unger, så det blir jo oftest sånn at det er foreldre som må trå til uansett.

Sitat fra intervju med en trener.

Uten foreldre, ingen aktivitet. Dette ble aktualisert i en tredje aktivitet vi skulle følge, men som ikke ble noe av. Klubben ønsket å etablere et fotballag for jenter i skolestartsalder, men ettersom det var svært få foreldre som meldte interesse, ble ikke laget noe av.

For jevnaldrende gutter i den samme klubben hadde en forelder tatt initiativ tidlig på sommeren. Ved hjelp av jungeltelegrafene hadde en god gjeng med barn og interesserte foreldre funnet sammen allerede før den klubborganiserte aktiviteten kom i gang på sensommeren. Idrettslaget støttet opp under initiativet, ga dem plass på idrettsanlegget og tilgang til utstyr, og lot den klubborganiserte aktiviteten på sensommeren springe ut av det foreldrene allerede hadde satt i gang.

Etter at aktiviteten ble etablert for disse skolestarterguttene, kunne det se ut som at videre rekruttering gikk mer eller mindre av seg selv – uten at trenere eller klubb trengte å jobbe aktivt for det. Aktiviteten snakket for seg. Barna fortsatte å strømme til. Fotballen i seg selv og fortellingene som ble spredt om den i skole og uformelle nettverk tiltrakk seg andre barn og voksne i lokalmiljøet. I løpet av et knippe treningsøkter, meldte ytterligere to foreldre seg, som siden var sammen om treneransvaret gjennom året. Det å ha fått i gang laget – å ha et operativt tilbud for guttene på dette alderstrinnet – viste seg slik som et godt grunnlag for videre rekruttering.

Eksemplet belyser at det kan være viktig å ha foreldre med idrettsbakgrunn i lokalområdet som kan dra i gang og bære aktiviteten i oppstarten. I dette idrettslaget trengtes de for å få det hele i gang. Det vil si at foreldre med tid, lyst og mulighet til å påta seg verv kan være en sentral betingelse for å i det hele tatt skape en aktivitet som barn kan inkluderes inn i.

At egne foreldre har idrettserfaring kan også fremstå som en sikker veg inn i idrett for barna.

De snakker også om begrensninger i voksengruppa rundt laget. Spør seg om hva det har å si om de deler laget i to – om de da vil ha behov for to lagledere? De snakker om at de har nok trenere, men at det er litt mangler på det administrative. Treneren vender seg mot pappaen til den nye gutten, og sier: «Hvis du vil være oppmann, da er det rett inn [på laget]!».

Observasjonsnotater fra en fotballtrening.

Om de ikke blir trenere eller påtar seg andre verv, kan foreldre likevel være viktige for at deres eget barn blir introdusert for og begynner med idrett. Flere foreldre «på sidelinjen» fortalte oss at de hadde ivret for å få barnet sitt til å begynne med idrett, ofte fordi de mente at barnet hadde behov for mer fysisk aktivitet og bevegelse («*hun trenger noe fysisk*» sa en far til en annen). Initiativet lå ofte hos foreldrene. Her har vi spurt en foreldretrener om hun tror at mange av barna i aktiviteten har spurt foreldrene om å få være med:

Nei, det tror jeg [skjer] i veldig liten grad, i ganske mange år oppover i barneskolen. Men det er jo ofte sånn at foreldre tar initiativet, og så får barna se om det er noe som passer for de, tenker jeg. Så hvis barna ikke synes det er noe gøy, så melder de heller av igjen. Men jeg tror ikke det er veldig mange barn som kommer og sier «kan jeg begynne å spille innebandy?». Og [...] det ender vel ofte opp med at barna, barn av [...] lagspillere ender med en eller annen lagsport og barna av en med individuell idrett, de ender med et eller annet individuelt. Også er det sikkert, sikkert nivåforskjeller innenfor det, men jeg tenker at barn i så lav alder i veldig stor grad blir prega av det foreldrene er interessert i, da.

Sitat fra intervju med foreldretrener.

Når aktivitetene var etablert og barna hadde begynt, fungerte mange foreldre som fasilitator. Rollen kan sies å tilhøre familien mer enn idrettslaget. På de første treningene vi observerte, var de aller fleste barna blitt kjørt eller fulgt av sine egne foreldre, som sto på sidelinjen og så på underveis. Noen kom i par og noen med andre barn i tillegg.

For noen foreldre kan muligheten til å «stille opp» være en forutsetning for at barna kan delta i det hele tatt. En mor var inne på dette da vi spurte henne om hva hun trodde at var viktigst for om barnet hennes ville ønske å fortsette med aktiviteten: «*Logistikk er viktig! At jeg får det til å gå opp i hverdagen.*» Spørsmålet handlet om barnets ønske om å fortsette, men i morens svar fremstår dette som mindre viktig enn hennes egen mulighet til å stille opp også i fortsettelsen. Litt senere bemerket hun at barnet hennes hadde det veldig gøy på banen. Det kan tenkes at hun anså barnets ønske om å fortsette som noe selvfølgelig. Like fullt mener vi at den spontane vektleggingen av hverdagslogistikken fortalte noe viktig om foreldres rolle i barnas første møter med organisert idrett: For veldig mange, er foreldrene en viktig del av disse møtene.

I tråd med foreldrenes sentralitet kretset idrettslagenes tilnærminger til å få med barn i oppstarten rundt foreldrene. Det første foreldremøtet spilte en viktig rolle i begge oppstartsaktivitetene vi fulgte. I det ene tilfellet ble foreldremøtet holdt i forbindelse med en av de aller første treningene i regi av idrettslaget. I det andre ble foreldremøtet holdt senere på året, etter at barna (og foreldrene) hadde fått god anledning til å bestemme seg om hvorvidt de ønsket å fortsette med aktiviteten.

Foreldremøtenes uttalte hovedmål var i begge tilfeller å gi foreldre nødvendig informasjon om aktivitetene barna deres var i ferd med å bli med i. Men møtene fylte også en annen funksjon: Å rekruttere foreldre til verv. Foreldremøtet var viktig. Vi hørte snakk om det i uformelle samtaler mellom ledere og trenere, i formelle idrettslagsmøter og i våre egne feltsamtaler og intervjuer. Lederne og trenerne som skulle lede møtet planla det godt, og forberedte gjennomtenkte PowerPoint-presentasjoner¹⁷.

Barrierer for deltakelse: Et foreldrefenomen

Oppstartsfasen dreier seg altså mye om foreldre. Da trenere og ledere snakket om barrierer for deltakelse, snakket de oftest om ting som først og fremst har med foreldre å gjøre, ikke med barna selv. Praten om barrierer handlet for det meste om økonomi, språk og kultur. I tråd med denne forståelsen hadde idrettslagene tiltak som skulle gjøre det billigere, enklere og mer attraktivt for foresatte å introdusere barna til idretten.

Selv om aktivitetene den første høsten var gratis en stund og relativt rimelige ut året, var foreldre som ikke hadde råd eller var bekymret for utgifter som ville komme etter hvert et mye omtalt tema. Klubbene hadde betalingsstøtteordninger, men ledere fortalte om utfordringer knyttet til stigma og til å nå ut med informasjon om løsningene til dem det gjelder. Dette kunne være vanskelig nok med tanke på foreldre til barn som allerede var medlemmer, men ble enda vanskeligere i møte med nye, mulige medlemmer.

Nå har vi ganske god oversikt over de [som deltar]. Vet hvem det er. Det er de vi... Som ikke er medlem, i den målgruppa, vi er mest opptatt av nå. Det er de som er vanskelig. De som er innafor, de klarer vi å håndtere.

Sitat fra intervju med en idrettslagsleder.

¹⁷ I én av klubbene var det mye snakk om hvorvidt en leder kunne finne på noe i en digital møteplattform som matchet et litt artig og vanligvis vellykket grep for å rekruttere foreldre på fysiske foreldremøter. Problemstillingen ble tatt opp flere måneder i forveien. Det var åpenbart en løsning folk syntes det var morsomt å prate om. Samtidig var det utvilsomt viktig å finne en god tilnærming til utfordringen med å rekruttere foreldre. Den pinlige stillheten ble den digitale løsningen. Gjennom stillhet skapte lederen en situasjon der den eneste sosialt smidige utvei var at noen tok ordet. Litt etter litt, med et minutt eller to mellom hver gang, gjorde foreldre nettopp det: Skrudde på mikrofonen eller skrev i møteplattformens meldingstjeneste, og påtok seg verv.

Foreldres språkferdigheter ble omtalt som en barriere for informasjon om betalingsstøtte, men også for informasjon om idrettsaktivitetene i det hele tatt. Ledere i begge klubbene fortalte om utfordringer med å nå ut med informasjon til foreldre som ikke behersker norsk eller engelsk.

Språk ble gjerne knyttet sammen med kultur. Særlig var flere opptatt av hvilken posisjon og betydning idretten og barns idrettsdeltakelse har i ulike innvandrergrupper. Spesielt utfordrende kunne det være å få med barn fra familier og miljøer med liten kjennskap til idrett og barneidrett, og der idrettsdeltakelse i langt mindre grad enn i majoritetsbefolkningen anses som en sentral eller viktig del av barndom og oppvekst. I møte med barn og foreldre med ulik bakgrunn, kunne idrettslagene tilpasse tilnærmingene sine til ulike grupper:

Da har vi brukt eksempelvis Mahammad, som igjen er en ildsjel i bydelen, til å gå innom disse [høyblokkene] der vi vet det er en del familier som bor tett i tett og heller skulle ha vært ute. Men som på grunn av kanskje kultur, ikke bare kultur som i språk, men kultur som i at man ikke er vant med «nå skal vi ut og gå på ski i helgen eller dra på hytta». Så hjelper det med at for eksempel Kaaha og Mahammad, i dette tilfellet, som dro innom sine respektive borettslag, da, og pratet med barna og foreldrene. Og hadde følgegrupper inn til [idrettsaktiviteten]. Og det var jo kjempepopulært. Og det som var interessant var at Mahammad var innom det somaliske miljøet. [...] Og der hadde han jo gått rundt og fortalt foreldrene og barna om vårt fantastiske tilbud [...]. Så var det noen foreldre som sa sånn «vi har ikke betalt den ene fotballregninga, så vi synes det er litt dumt å dra dit».

Sitat fra intervju med en idrettslagsansatt.

I dette tilfellet gjaldt det ikke bare å rekruttere barn i skolestartalder til idrettsaktivitet, men å informere om et for mange etterlengtet fritidstilbud for barn i ulike aldre under en sommer med koronapandemi. Sitatet viser uansett frem et viktig poeng om barrierene som ligger hos foreldre og kravene disse stiller til klubbens tilnærminger: Selv om barrierer kan opptre hver for seg så er det gjerne slik at de opptrer samtidig. Et barn som er vanskelig å få med, er det gjerne av flere grunner.

6.2 Å få med nye deltakere når aktivitetene lukker seg

Tall fra Ung i Oslo viser at en god del ungdom som ikke er med i organisert idrett oppgir at de veldig gjerne eller kanskje kunne tenkt seg å delta. Andelen syker gjennom ungdomsidretten, fra 44 prosent i 8. trinn til 30 prosent på Vg2 og Vg3. Vi har ikke tilsvarende tall for barn.

I feltarbeidet så vi at idrettslagenes tilnærminger til å få med ikke-deltakere varierer med alder. Å inkludere disse inn i ordinære, aldersbestemte idrettsløp fremstår som vanskeligere og mer ressurskrevende med alder, inntil det etter hvert blir mer eller mindre urealistisk og usannsynlig. Her kan vi snakke om et tidsvindu for rekruttering inn i de ordinære aktivitetene. Når tidsvinduet lukker seg, blir det mer aktuelt for idrettslagene å opprette nye aktiviteter for nye deltakere.

Et tidsvindu for rekruttering

I lagene der vi observerte oppstartsaktiviteter, snakket trenere og ledere om et tidsvindu for å starte med organisert idrett på en friksjonsfri og grei måte. Når aktiviteten lukker seg, slik vi skrev om i kapittel 5.1, lukker tidsvinduet seg og det blir vanskeligere å starte. «10 år er på grensen. Du bør ha startet med fotball før 10 år. Fordi det er så mange som starter når de er seksåringer. Og da har du dratt med så mye.» Ifølge denne idrettslagslederen blir avstanden mellom de innenfor og de utenfor raskt for stor.

For trenere og ledere blir det vanskeligere å forestille seg at et eldre barn eller en ungdom skal komme inn i og trives på et lag, i et konkurransefelleskap og et konkurransesystem bestående av dyktige og dedikerte deltakere.

Trener: Jeg har hatt eksempler på det at de har kommet inn og ikke har spilt fotball før og begynner som 10åringer, for eksempel, og det er jo ekstra vanskelig. Det fungerer veldig dårlig. Samtidig så er det jo slik at de aller fleste, altså, sånn, du ser kanskje ikke de da, som er av det kaliberet der da, for de vil jo terskelen være for stor for. Mens mange spiller jo på løkka. Sånn at de er jo ikke fremmed for fotball. Så vi har hatt noen eksempler, egentlig ganske mange eksempler, på at det er en god del som har startet i 10–11-årsalderen, altså. Faktisk.

Forsker: Ja nettopp. Men da har de litt grunnlag ifra løkkespill og sånn?

Trener: Noen. *ler* [Den treneren] er jo ekstrem på inkludering, da. Og strekker seg langt for å legge til rette. [Men] du må stille noen krav også, mener jeg da. Det er en del av verdisettet. Sånn at det... Men det er... Ja, vi har noen av de som startet som 10- og 11åringer som har vært, hadde veldig svake ferdigheter, da, og som fortsatt henger med i tre år etterpå, og som nå begynner å bli allreite, liksom.

Utdrag fra intervju med en trener.

Tvetydigheten i sitatet går igjen i måten flere trenere og ledere i begge klubbene snakker om det å starte senere enn andre. De slår fast at det er vanskelig, men peker også på eksempler på at det går an. De forteller at det er eller bør være en målsetning, men er samtidig bevisste på utfordringene det skaper i aktiviteten.

I sitatet fortalte treneren om en annen trener i klubben som jobbet aktivt for å få med litt eldre barn. Denne formen for inkludering var ikke en etablert tilnærming, men fremsto som mer personavhengig. I et annet lag var oppstartsaktiviteten åpen for barn fra seks til tolv år, slik at litt eldre barn skulle få en mulighet til å prøve en ny idrett på linje med barna i skolestartalder. I stedet for å kaste seg med på treninger med jevnaldrende som hadde drevet med idretten i flere år allerede, kunne barna starte med blanke ark, lære seg idretten og sånn sett stille bedre forberedt før de eventuelt tok steget inn i den ordinære, aldersbestemte aktiviteten.

Slik kunne klubbene eller trenere på eget initiativ ta aktive grep for å holde tidsvinduet åpent lengre for flere. Med tilrettelegging og innsats er det ikke umulig

å inkludere barn som kommer senere til idretten. Samtidig etterlater disse tilnærmingene et forsterket inntrykket av at det blir mer krevende, for alle involverte parter, jo mer på etterskudd en ny deltaker er i forhold til gruppen de skal inn i.

Nye barn til nye aktiviteter

Som vi beskrev i kapittel 5.1, avtok fokuset på å få med nye barn raskt i løpet av det første halvåret fra oppstarten for skolestarterne. Aktivitetene ble etablert, informasjon var gått ut til barn i den aktuelle årgangen og man kunne anta at de fleste som var interessert i å delta (eller i at barna deres skulle delta) hadde dukket opp. Plassbegrensninger medførte ventelister. Treningsgruppene orienterte seg i større grad innover slik at de grunnleggende læringsprosessene i aktiviteten fikk spillerom. Inkludering gikk fra å handle om rekruttering til å handle om å tilrettelegge for trivsel for de som allerede var rekruttert.

I de tre lagene i overgangen til ungdomsidretten framsto inkludering av nye barn, og i alle fall nybegynnere, som en fjern og irrelevant problemstilling. Dersom lagene ønsket nye spillere, handlet det om å ha nok spillere til å holde laget i gang, behov for spillere i spesifikke posisjoner eller et ønske om å få med gode spillere som kunne bidra til å løfte laget sportslig. Nye spillere kunne komme fra andre klubber eller i noen tilfeller andre idretter, mens å rekruttere «utenfra idretten» fremsto som lite trolig – og kanskje også lite presserende.

En trener i én av klubbene forklarte at han og de andre trenerne hadde god oversikt over ungdommene i lokalområdet og «visste» at det ikke var noen jenter i aldersgruppen som kunne ha tenkt seg å være med. Inntrykket deres var at de som ikke var med på fotball hadde andre interesser. De så ikke noe videre rekrutteringsgrunnlag, og fant ingen grunn til å bekymre seg på vegne av jentene som ikke var med. Denne treneren forsto ikke-deltakelse i denne alderen som et ikke-problem og dermed ikke et veldig aktuelt inkluderingstema.

Inkludering av de som sto utenfor idrettslagene var enten ikke et tema i det hele tatt eller skjedde utenom de etablerte og ordinære aldersbestemte aktivitetene. Den sistnevnte tilnærmingen rettet seg mot ungdom i aldersspennet 12-18 år og hang sammen med bekymringer knyttet til det store frafallet fra idretten i ungdomsidretten. Å få med på dette stadiet handlet om å nå ut til helt nye deltakere, men også om å hente tilbake ungdommer som hadde vært med tidligere, men sluttet.

Ikke sjelden sirklet diskusjoner i idrettslagene om nye, «alternative» aktiviteter som kunne appellere bedre enn den ordinære aktiviteten til disse gruppene. En frivillig sa at denne delen av inkluderingsarbeidet «*handler jo om å få med flere, at det kan passe for noen andre*». I dette idrettslaget var de opptatt av å finne ut hva lokalmiljøets ungdommer egentlig ønsket seg av idrettstilbud.

Siv spør om hva de unge i lokalmiljøet savner ved idrettslaget – hva skal til for at de vil være med? Hun sier at de bør høre med flere i stedet for å la én ungdom representere synet til alle de andre. Rebecca foreslår at de

kan lage en spørreundersøkelse til ungdom. Sven er positiv og sier at de kan spørre åpent om ønsker for aktivitet, eventuelt med noen forslag. Han nevner et tidligere initiativ med å få en økt forståelse av hva 11–12-åringene savner eller ønsker etter hvert som de «begynner å gå litt lei av de tradisjonelle idrettene vi har i idrettslaget».

Utdrag fra observasjonsnotater fra et styremøte. Sitat etter hukommelse.

Forslaget om spørreundersøkelse slo an blant møtedeltakerne som dermed luftet ulike fremgangsmåter og etter hvert falt ned på et digitalt verktøy for å gjennomføre spørreundersøkelser. Oppgaver ble fordelt og prosessen med å kartlegge interesse og ønsker for nye aktiviteter var i gang. Eksemplet antyder at denne formen for inkludering kan være ressurskrevende, og kanskje ikke like tilgjengelig for alle idrettslag. Spørreundersøkelsen forutsetter folk med kunnskap og kompetanse, arbeidserfaring m.m., som gjør at de synes at det er en enkel oppgave («*Det er dritenkelt!*», sa én av deltakerne på dette møtet). Men også «drive» og stå på-vilje, at de synes det er viktig nok til å legge inn ekstra tid. Selve aktiviteten forutsetter på sin side at man har engasjerte frivillige som tar ansvar for organiseringen.

6.3 Å holde på deltakere i overgangen til ungdomsidretten

Utover i barne- og ungdomsidretten er det mange som slutter med idrett. Samtidig tilsier eskaleringsnormen at idretten legges opp til og forventes å ta mer tid, innsats og ressurser, og bli mer orientert mot sportslig fremgang. Begge disse utviklingstrekkene danner et viktig bakteppe for idrettslagenes primære tilnærming til inkludering i overgangen til ungdomsidretten. Her var fokus på å holde på deltakerne som allerede var med, framfor å få med nye.

Inkludering handlet dermed i stor grad om å legge til rette for at deltakerne skulle trives gjennom en viss opptrapping i forventninger til tidsbruk, ferdigheter, innsats, dedikasjon og prestasjon. Ferdighetsforbedring og sosialisering til idrettsalvor var ikke bare kjennetegn ved aktiviteten, men noe trenere og ledere så i sammenheng med inkludering. At ungdommene hang med i ferdighetsutviklingen og trivdes med idrettsalvoret, ble på mange måter forstått som forutsetninger for at de skulle fortsette med idrett og fortsette å trives med idrett i fremtiden.

Samtidig var det forskjeller mellom lagene – forskjeller som speiler forskjeller vi har skrevet om i kapittel 5.1 og 5.2 og som, i våre caser, følger deltakernes kjønn. Tilnærmingen til inkludering i guttelaget representerer et eksempel på et idrettslag som jobber for å holde på sportslig dedikerte deltakere ved å skape og opprettholde et godt sportslig tilbud. Tilnærmingene til inkludering i jentelagene er eksempler på idrettslag som vil holde på mindre dedikerte deltakere ved å balansere et tilsynelatende nødvendig hensyn til sportslig utvikling med deltakernes egne ønsker for aktiviteten.

Å holde på ambisiøse deltakere

Som beskrevet i kapittel 5 ble sportslig fremgang vektlagt av trenerne for guttelaget i overgangen mellom barne- og ungdomsfotballen. Guttenes individuelle og kollektive fremgang som fotballspillere fremsto som treningenes viktigste hensikt, som ble delt av trenerne så vel som spillerne. I feltsamtaler og intervjuer fortalte voksenpersoner rundt laget at det de opplevde som en betydelig sårbarhet for frafall var en viktig del av bakgrunnen for vektleggingen av sportslige utviklingsmuligheter.

En trener omtalte forhindring av frafall som et altoverskyggende mål ved aktiviteten både i hans lag og i andre lag i klubben: «*Ja, det er vel egentlig det som er hovedproblematikken i [idrettslaget]. Hvordan hindrer vi frafall. Det er vel det som er målet for alt vi gjør nå og alt vi har drevet med så lenge. Det er det der å holde på flest mulig lengst mulig.*»

Ifølge trenerne i dette laget var overgangen til større bane og flere spillere en risikofaktor både for frafall og at laget skulle opphøre helt. Samtidig skapte koronanedstengningene bekymring. Det trenerne fryktet mest var en type «dominoeffekt» som de hadde observert i flere ungdomslag i klubben tidligere. Når sentrale spillere slutter, følger gjerne flere etter, helt til laget ikke har mange nok spillere eller til de som er igjen ikke lengre trives. Da én av trenerne fortalte oss om to spillere som hadde signalisert at de vurderte å slutte, la han vekt på at dette var gode spillere. Han gjentok det flere ganger: at det var synd *fordi* de var så gode.

Trenerne hadde en klar oppfatning av at «de rette spillerne», i denne sammenhengen, var de mest dedikerte og sportslig sett beste spillerne. Det var mest risikabelt å miste ambisiøse spillere med gode ferdigheter og sentrale roller i laget. At de mest dedikerte og beste guttene skulle bytte klubb ble skissert som et sannsynlig utfall dersom klubben mislyktes med å tilby et godt sportslig tilbud. I Seippels (2008) terminologi, vil denne typen frafall betegnes som «ukekte frafall», siden spillerne slutter i idrettslaget sitt uten å slutte helt med idrett. De faller ikke fra idretten, men er fortsatt idrettsaktive. Det betyr imidlertid ikke at dette ikke kan være en reell frafallsutfordring.

For det første hadde klubben erfaring med at ungdommene som bytter klubb i søken etter et bedre og mer attraktivt sportslig tilbud gir seg med fotball kort tid etter overgangen. Troen på at gresset er grønnere på den andre siden forvitrer når en må sitte på benken i den nye klubben. For det andre: dominoeffekten:

...for noen spesielt på laget mitt, de som har de frafallene som vi prøver å unngå mest, de som liksom henger seint ute og sånn, det er kanskje kulere å henge seint ute og være med gutta. Enn å spille. Spille fotball og gjøre noe der du blir fortalt hva du skal gjøre. [...] Ikke har lyst til å spille fotball lengre. Og, i [dette idrettslaget] spesielt kanskje, [skyldes frafall] at andre klubber er mer attraktive. Som jo egentlig er det som, tror jeg, starter, i hvert fall for de gode laga da, eller førstelagene våre, starter liksom, eh, ja, *kollapsen*, trenger ikke nødvendigvis å kalle det [det], men... Da starter frafallene i hvert fall. På lagene. Det er liksom masse rykter og de beste

skal hit og de gode skal hit og sånne ting. [...] Så hvis man merker det er det jo ofte med å prøve å motivere de rett og slett. Prøve å gi dem glede med fotballen igjen og prøve å få dem inkludert igjen, enten i miljøet eller bare gi dem, hva skal jeg si, mestringsfølelse i forhold til det sportslige.

Sitat fra intervju med en trener.

De beste og mest dedikerte spillerne er gjerne viktige for det idrettssosiale fellesskapet. Å motvirke denne typen frafall får mening som et tiltak som ivaretar både enkeltspillerne og lagfellesskapet. Deres trivsel blir nøkkelen til lagets trivsel og deltakelse, og sportslig forbedring blir et naturlig innsatsområde.

Idrettslagets materielle betingelser og deres posisjon i fotballsystemet var vesentlig både for hvordan og hvorfor denne frafallsutfordringen oppsto, og for hvilke betingelser klubben hadde for å løse den. Gjennom ulike kanaler fikk de beste spillerne signaler om at det fantes bedre muligheter for sportslig videreutvikling i andre klubber. Høyere nivå, bedre fasiliteter og høyere sportslig «status» i andre klubber var noe spillerne snakket en del om, ifølge trenerne. Bortekamper og møter med andre lags fasiliteter kunne trigge slike samtaler.

Det er hver gang vi er på bortekamp det! «Woow, se hvordan de, oi de har sånn garderobe, ååå [klubben vår] er så fattig, de har så kule ting!» Sånne ting. Det er alltid. Og nok av «skulle ønske vi hadde sånn og sånn og sånn», ikke sant. Det er hver gang det. ... Så ... de tenker nok mye på det.

Sitat fra intervju med en trener.

Dette idrettslagets tilnærming til å holde på de dedikerte guttene, med trykk på sportslig forbedring og gode utviklingsmuligheter videre, er gjenkjennelig i det vi observerte i møter i et av de andre idrettslagene. Likelydende idéer om sportslig fremgang som nøkkel til inkludering var fremtredende også her. I den andre klubben var en også opptatt av at gode, sportslige tilbud var noe en burde begynne med før ungdomsfotballen, og at dette burde sees i sammenheng med inkludering.

Og så ser jeg at det er behov for å starte lengre ned enn det vi gjorde på ungdomstrinnene, for veldig mye av holdninger og verdier, de er jo satt allerede når de kommer til ungdomsskolen. Og de trenger... Mange trenger litt styring og veiledning, også fra skole og... Eller, som et sånn... som et samarbeid mellom skole og organisert idrett som aktiviserer på kvelden, da, at du får de samme verdisettene, at du får liksom det samme tankesettet, både på dagtid og på kveldstid – det, det trenger å starte tidligere enn på ungdomsskolen, da. [...] Men det du har der er trenere, og skolerte trenere, som kan legge opp et opplegg som både gir de som da skal spille og leke det de trenger. Og de som trenger videre utvikling, de får også tilbakemeldinger som gjør at de kan ta nye steg som fotballspillere, da.

Sitat fra intervju med en idrettslagsleder.

Tiltak som hadde fungert blant eldre årganger ble til en tilgjengelig modell de kunne ty til også overfor de yngre barna. Arbeidet med å holde på de dedikerte guttene (det var for det meste snakk om gutter i denne sammenhengen) hadde på en måte to ledd, ifølge denne lederen og andre voksenpersoner i klubben. Først å «aktivere» barna til dedikasjon og deretter å skape aktiviteter som appellerer til de dedikerte. I denne forståelsen er det vi har kalt sosialisering til idrettsalvor et trinn i inkluderingsarbeidet: Den som tar sportslig utvikling på alvor har bedre forutsetninger for å finne sin plass i ungdomsidretten.

Best mulig sportslig opplegg gjennom barne- og ungdomsidretten var slik å forstå som en foretrukket løsning i disse klubbene, også med tanke på inkludering. Utover organiseringen av aktiviteten i seg selv var kompetanseheving av trenere og ledere blant tiltakene idrettslagene tydde til innenfor denne forståelsen. Trenere med solid fotballfaglig balast ble ansett som en viktig del av inkluderingsarbeidet og klubbene jobbet med å tilrettelegge bedre for at trenere tok kurs i regi av Norges Fotballforbund og for kompetanseflyt internt.

I denne forståelsen ble også klubbenes arbeid med å forbedre klubbens posisjon i fotballsystemet relevant for inkludering. De to klubbene jobbet systematisk (blant annet gjennom fotballforbundets program «Kvalitetsklubb») med å utvikle et sportslig tilbud og en *status* som ikke sto tilbake for klubbene i omlandet som flere av de mest ambisiøse spillerne gjerne så til.

Denne forbedringen av posisjon og status ble også gitt en betydning utover klubbenes forutsetninger for å holde på dedikerte fotballungdommer. Flere trenere og ledere så dette i sammenheng med et ønske om å bidra til å forbedre levekårene og fremtidsmulighetene til barn og unge i området.

Så ser vi konturene av noe som virkelig kan være med på å løfte deler av en bydel, da. Kanskje til og med løfte en bydel; ungdommene og barna i en bydel. [...] Altså, prosjektet er ikke bare fotball. Det skal jo være noe mer...

Sitat fra intervju med en idrettslagsleder.

Her ser vi at fokuset på å heve den sportslige kvaliteten i idrettslaget også kan forstås som et ledd i et større prosjekt om å løfte lokalområdet.

Å holde på mindre ambisiøse deltakere

Det var stor forskjell mellom dette guttelaget og de to jentelagene vi fulgte når det gjelder hvor stor plass og betydning fotballen – og særlig hensynet til sportslig utvikling – syntes å ha i livene til de fleste spillerne. Jentene på det ene laget drev med en del andre fritidsaktiviteter i tillegg, og flertallet startet relativt sent med fotball. Selv om jentene hadde fått bedre fotballferdigheter og spillforståelse de siste årene, var det, ifølge treneren, ingen som hadde ambisjoner om å spille fotball på høyt nivå.

Idrettslagets tilnærming til å holde på disse jentene skiller seg markant fra fokuset på sportslig fremgang i eksemplet over. Frafall hadde foreløpig ikke vært en relevant problemstilling. De hadde vært en fast gjeng med mer eller mindre de samme spillerne over flere år – en gjeng som syntes å trives godt med fotballspillingen og det sosiale rundt. Trenerne hadde ikke registrert noe snakk om grønnere gress i andre klubber.

Frafall var i stedet en framtidig problemstilling som hang sammen med den nærstående overgangen i konkurranseformat til større bane og flere spillere. 9-erfotball skulle gå greit, men med tanke på 11-erfotball møtte en på tre problemer som gjaldt flere av lagene i klubben, ikke kun dette ene: De hadde ikke nok plass, de kom ikke til å være mange nok til å stille lag, og en fryktet at spillerne ikke hadde de fysiske forutsetninger for å mestre og trives med 11-erfotball.

Dreiningen i aktiviteten mot mer fokus på sportslig utvikling, som vi beskrev i kapittel 5.1, kan i denne sammenhengen forstås som en tilnærming til det siste problemet. Å forberede spillerne på det som møter et eller to år senere handler i dette perspektivet om å gi dem bedre forutsetninger for å holde på med fotball lengre.

De to første problemene kunne imidlertid ikke løses innenfor idrettslagets rammer. Flere spillere per årgang og mer plass var målsettinger for fremtiden, men ikke noe en kunne tromme sammen for dette laget og andre som nå sto på trappene til ungdomsfotballen. Fotballaktiviteten i laget opphørte derfor det året en gikk over til 11-er og de som ville fortsette måtte melde overgang til andre lag. Dette betydde imidlertid ikke at laget «slapp ungdommene av syne» og ikke lengre så dem som sitt ansvar. Snarere tvert imot fremsto klubbovergangen som en av de største inkluderingsutfordringene i idrettslaget. Spørsmålet var: Hvordan legge til rette for en smidig overgang til en annen klubb, slik at ungdommene i lokalmiljøet fortsatt kunne trives med fotball? Spørsmålet var mye diskutert i ulike møtefora.

Av flere voksenpersoner ble overgangen til ny klubb fremstilt som mer utfordrende for klubbens jenter enn for guttene. Vi har ikke observert guttelag i denne klubben, men inntrykket fra intervjuer og diskusjoner i ulike møter er at overgangen ble beskrevet som et mer «naturlig» steg videre for guttene enn for jentene. I naboklubbene ville guttene finne sportslig sterke tilbud i tråd med flestepartens ønsker og ambisjoner. For flere jentelag, inkludert det laget vi fulgte, besto utfordringen heller i å finne et sted der de kunne fortsette å spille fotball sammen, og først og fremst for moro skyld.

Vi har ikke lang erfaring med at lagene våre går over til den klubben, men det er et par kull vi kan snakke litt om. Når vi snakker om frafall så er det spesielt én årgang. Guttene gikk det greit med. Godt sammensveiset og litt ambisiøs gjeng som var med, og hadde en bra overgang inn i systemet i den andre klubben. Også fordi en pappa var med over og ble veldig aktiv der. Av jentene var det bare én som trivdes med overgangen og ble med videre. Hvorfor fungerte det ikke? De kom som en sosial gjeng som hadde like mye gøy sammen som de hadde med å spille sammen. De var en god gjeng med jenter som kom til en litt annerledes gjeng med mer ambisiøse foreldre. Vi kan si at det var en mismatch i kultur og forventninger mellom foreldrene i vårt lag og de som ledet laget i den andre klubben. Det er sånne ting som gjør det vanskelig. Er det ikke en match der, så skjærer det seg helt klart. I dette tilfellet så brukte de blant annet de beste spillerne fra kullet under i kamper for kullet over. Pluss at det var mange sterke foreldrepersoneheter og trenere med mye ambisjoner.

Feltsamtale med en idrettslagsleder (sitat etter hukommelse).

For årgangen til laget vi observerte sto fremtiden mellom to klubber: Klubben som nevnes i sitatet fra idrettslagslederen, og en annen klubb som ifølge flere hadde en mer sosial profil – mer lik deres eget idrettslag. Én løsning som ble diskutert var at guttene gikk videre til den førstnevnte klubben og jentene til den andre.

Idrettslagslederne og trenerne for laget syntes å være relativt samstemte om at sosiale hensyn måtte vektlegges høyest for jentene.

Forsker: Hva tenker du det sosiale har å si for at de fortsetter med fotball i det hele tatt?

Trener: Det tror jeg er ekstremt viktig for dem. Utrolig viktig. Ja. Spesielt... Spesielt for denne gruppen her, tror jeg. (...) Altså, de har det veldig gøy sosialt. Og det igjen, det har litt med det å gjøre at de også ser hverandre på skolen. De ser hverandre hver dag. De kan snakke... Ikke at de nødvendigvis snakker om at de skal på fotballtrening eller ikke, men de... Ja, de har et samhold som går utover... Utover treningene.

Utdrag fra intervju med en trener.

Vektleggingen av det sosiale betydde imidlertid ikke at sportslige utviklingsmuligheter var rammet inn som irrelevant. Særlig var lagets trenere opptatt av at jentene skulle få et godt sportslig tilbud også i fremtiden, ikke minst sammenlignet med guttene i samme årskull. Sånn sett kunne vi spore en tvetydighet i klubbens tilnærminger mellom idealer om likestilling og like muligheter på den ene siden, og ideen om å tilpasse løsninger til ulike ønsker og behov i ulike lag på den andre siden. Det var akseptert og vanlig å tenke annerledes om jentelagene enn guttelagene, men innenfor rimelighetens grenser.

Utfordringen med å forhindre frafall blant jentene etter at de har forlatt klubben springer ut av idrettslagets plassutfordringer. Men utfordringen peker også mot en

mer generell problemstilling som handler om å legge til rette for ungdommer med ulike forutsetninger og grunner til å drive med idrett i et system der voksende krav til dedikasjon, tidsbruk og *satsing* på flere måter ligger i strukturene og kommuniseres av ulike aktører: Foreldre, trenere, andre spillere, og så videre.

6.4 Oppsummering

Det tredje spørsmålssettet vi presenterte i innledningen handlet om hvordan idrettslag som er involvert i Idrett for alle i Oslo tilrettelegger for inkludering overfor ulike aldersgrupper. Hvilke inkluderingsutfordringer opptrer på ulike stadier, og hvordan tilnærmer klubbene seg disse? Hvordan preges inkluderingsarbeidet av endringer gjennom barne- og ungdomsidretten? Dette kapitlet har redegjort for tilnærminger til inkludering i et utvalg idrettslag, som kan forstås på bakgrunn av normen om eskalering. Når den organiserte idretten endrer seg med alder, endres også idrettslagenes inkluderingsutfordringer og -løsninger.

Vektleggingen av tidlig rekruttering kan forstås i lys av at idretten i oppstarten er relativt enkel å tre inn i og å trives i, for de fleste barn. Her er tersklene for deltakelse på sitt laveste. Idretten koster mindre og tar mindre tid enn den vil komme til å gjøre senere. Det er lave forventninger til barnas ferdigheter og forkunnskaper. De færreste av nybegynnerne er utpreget flinke i idrett, vet hvordan de skal te seg på trening eller har en sterk tilknytning til idretten. Det er mange måter å ha det gøy på, også om barna ikke helt kan eller skjønner seg på idretten ennå. Når kravene er på sitt laveste og aktivitetene på sitt mest åpne, har flere barn forutsetninger for å delta og trives. Å være med fra starten av gjør det også enklere å delta etter hvert som kravene øker og aktiviteten lukker seg.

Tilnærmingene til å få med nye deltakere via nye, alternative aktiviteter kan forstås i lys av at de ordinære idrettsaktivitetenes innhold og omfang har blitt større og mer alvorlig for de som er med fra tidlig av. Deltakelse og trivsel er mer betinget av ferdigheter, innstilling og ressurser. Deltakerne er en ganske selektert gruppe med høy andel sportslig dyktige og dedikerte ungdommer, som blir mer selektert i takt med frafallet i ungdomsidretten. Dette setter høye og spesifikke krav til potensielt nye deltakere og sender signaler til utenforstående om hvem som "passer inn". Gruppen med utenforstående ungdom med forutsetninger for, og ønske om, å tre inn i og trives i ungdomsidrettens etablerte idrettssosiale felleskap er blitt mindre. Situasjonen tilsier at idrettslag ser mot andre aktiviteter, ved siden av de ordinære, etablerte aktivitetene. Uerfarne barn og unge er enklere å inkludere i noe annet og nytt, i aktiviteter som ikke krever så mye og der de får starte som nybegynnere på lik linje med andre nybegynnere.

På samme måte som det over tid blir mindre aktuelt å få med nye deltakere i de ordinære idrettsaktivitetene, blir det også viktigere å holde på de som deltar. Med eskaleringsnormen blir idretten i ungdomsårene i større grad avhengig av erfarne deltakere med de riktige ferdighetene og den riktige innstillingen til idrett. Mange har sluttet og kompetansen som kreves for å være med videre er mer unik. Idretten har blitt mer prisgitt ungdommene som holder høyt nok ferdighetsnivå og har sterk

nok dedikasjon til å delta og prestere her og nå, og som har vilje og evne til å være med videre. I fotball inntreffer en periode med fallende deltakertall samtidig som når strukturelle formatendringer krever flere spillere per lag for å gjennomføre aktiviteten. Dette bidrar til å gjøre frafallsspørsmålet mer presserende. Samtidig får frafall et sterkere alvorspreg etter hvert som deltakerne etablerer en sterkere tilknytning til idrett. Barn som gir seg før idretten har fått stor plass og betydning i livet deres, vil sannsynligvis ikke oppleve et særlig stort tap ved å gi seg. Ungdom som har tilbrakt mye tid, lagt ned stor innsats, og fått en sterk tilknytning til idretten opplever antakelig et brudd med idretten som mer alvorlig.

I våre observasjoner i overgangen mellom barne- og ungdomsfotball var eskaleringsnormen mer fremtredende i guttelaget enn i de to jentelagene. Vi har bare observert tre lag, men forskjellene mellom jenter og gutter kan sees i sammenheng med tidligere forskning om kjønnsforskjeller i ungdomsidretten (Eriksen 2021; Persson mfl. 2020). Teorien om eskalering gir et nytt perspektiv på at idrettslag i mange tilfeller ender opp med å prioritere mer ressurser og oppmerksomhet til guttene enn jentene. Kontrasten mellom gutte- og jentelagene i våre observasjoner tyder på at hvor sterk og fremtredende normen om eskalering er, har betydning for idrettslagenes tilnærminger til inkludering. Å holde på sportslig dedikerte deltakere blir mer presserende – og frafall oppleves som mer problematisk, både for idrettslagene og ungdommene selv.

Når aktiviteten er preget av sterkere eskalering, kan det se ut til at inkluderingsarbeidet både krever mer og koster mer enn når eskaleringen ikke er fullt så sterk. Å holde sammen et dedikert lag krever mer banetid og -plass og flere trenerressurser enn å holde sammen et lag som vektlegger det sosiale aspektet ved idretten. Der eskaleringen er sterkest, kan en også tenke seg at inkluderings-spørsmål blir mer presserende – enten det gjelder å få på plass oppstartsaktiviteter eller et sportslig opplegg som er godt nok til å forhindre frafall til andre klubber. Med sterk eskalering inntreffer en forestilling om at «tiden løper fra» både barna, ungdommene og idrettslaget. Det haster mer å etablere lag før naboklubbene eller andre særvidretter har etablert sine tilbud og «lokke til seg» barna. For barna haster det mer å bli med, før de andre har blitt for gode, for seriøse eller for sammensveiset. Det haster å håndtere overgangen til ungdomsfotballen og etablere et godt og attraktivt 11-erlag, før de beste spillerne søker grønnere gress i andre klubber. Og det haster for ungdommene å bli med på et godt og attraktivt 11-erlag før de beste lagene i byen har blitt for gode til at det er mulig å komme etter. Der eskaleringen verken er eller forventes å bli veldig sterk, er det derimot ikke like utfordrende for idrettslag eller for barna selv dersom noen starter noen år senere enn sine jevnaldrende, eller om et tilbud for en hel årgang kommer i gang litt senere enn i andre klubber.

7 Avslutning

Et viktig mål med fase to av forskningen om Idrett for alle i Oslo var å forstå de sosiale prosessene som bidrar til at idrettsaktivitet endrer seg med alder, og betydningen av endringene for idrettslagenes arbeid med inkludering. Forskningsfokuset ble valgt på grunnlag av kartleggingen fra første fase av forskningsprosjektet. Derfra har vi forfulgt tre trekk ved barne- og ungdomsidretten i Oslo som dannet et viktig bakteppe for idrettslagenes inkluderingsarbeid: For det første at den organiserte idretten som hovedregel blir mer krevende og mer alvorlig etter hvert som deltakerne blir eldre. For det andre at inkludering reiser ulike problemstillinger og fordrer ulike løsninger i barneidrett kontra i ungdomsidrett. For det tredje at sosiale forskjeller i deltakelse øker med alder.

I denne rapporten har vi gitt en oversikt over deltakelsesmønstre og trivsel i barne- og ungdomsidretten i Oslo. Videre har vi sett nærmere på endringer i idrettsaktivitet med alder, og undersøkt hvordan disse fortøner seg i et utvalg idrettslag i Idrett for alle i Oslo. Vårt utgangspunkt har vært at disse endringene følger en eskaleringsnorm som tilsier at idretten er lagt opp til og forventes å bli mer krevende og mer alvorlig, og at sportslig utvikling blir mer betydningsfullt for deltakerne etter hvert som de blir eldre. Overordnet finner vi at når idretten endrer seg med alder, endres også barn og unges forutsetninger for å delta og trives. Følgelig blir det vanskeligere for idrettslagene å tilrettelegge for deltakelse og trivsel blant et bredt spekter barn og unge.

For å belyse den overordnede problemstillingen, stilte vi innledningsvis tre sett med spørsmål. Som svar på disse spørsmålene vil vi trekke fram tre hovedfunn:

- (1) For det første finner vi at det er betydelige sosiale forskjeller i idrettsdeltakelse blant barn og unge i Oslo, at disse forskjellene gjenspeiles i geografiske forskjeller, og at de øker med alder. Majoritetsgutter og ungdom fra familier med høy sosioøkonomisk status deltar i størst grad og er med lengst, mens den laveste andelen idrettsaktive er blant minoritetsjenter og ungdom fra familier med lav sosioøkonomisk status. Trivselsnivået blant de idrettsaktive er høyt og følger ingen tydelige sosiale skillelinjer.
- (2) For det andre gir vi et innblikk i tre sosialiseringprosesser som på ulike måter preget aktivitetene vi observerte i oppstarten av barneidretten og i overgangen til ungdomsidretten: Sosialisering til å være opptatt av ferdighetsforbedring, til fremtidsorientert idrettsalvor, og inn i idretts sosiale fellesskap. De tre prosessene kan forstås som drivere for at organiserte idrettsaktiviteter med alder kan eskalere, «lukke seg» for nye deltakere og i økende grad bli arenaer for de med ferdigheter, tid, ressurser og «riktig» innstilling til idretten.

- (3) For det tredje finner vi at inkluderingsarbeidet i idrettslagene vi har studert både var preget av og bidro til eskalering. For å inkludere et bredt spekter av barn i de yngste aldersgruppene inn i lite krevende og åpne aktiviteter, fokuserte idrettslagene på konkrete, «utenomslagslige» barrierer for deltakelse: kostnader, betalingsstøtteordninger, kommunikasjon ut i nærmiljøet og tilgjengelig informasjon på ulike språk. For litt eldre deltakere, og stilt overfor mer lukkede aktiviteter, var *frafall* det mest relevante problemet og å fremme sportslig fremgang den foretrukne løsningen.

Vi minner om at feltarbeidet begrenser seg til aktiviteter i fire idrettslag og to idretter. Spørsmålet om overførbarhet til andre idrettslag, andre idretter og til barne- og ungdomsidretten i Oslo som helhet må derfor håndteres med varsomhet. Gjennom feltarbeidet har vi fått innsikt i eksempler på hvordan eskaleringsnormen kan komme til uttrykk i aktiviteter på to ulike stadier av barne- og ungdomsidretten. Analysene av sportsplaner i fotball antyder at de sosialiseringprosessene vi har skissert kan gjøre seg gjeldende i fotball mer generelt. Det er nærliggende å anta at idretter som er organisert på lignende måter, med alderssegregering som norm, også vil preges av disse prosessene. Det vil også finnes aktiviteter, idrettslag og idretter som ikke følger en norm om eskalering og der funnene er mindre relevante.

Med disse forbeholdene, vil vi i denne avsluttende delen hente opp det teoretiske rammeverket og drøfte rapportens hovedfunn. I lys av teorien om eskalering, vil vi diskutere sentrale utfordringer for og tilnærminger til inkludering i barne- og ungdomsidretten i Oslo. Avslutningsvis reflekterer vi over potensialet i Oslo Idrettskrets sin ambisjon om å inkludere flere barn og unge gjennom å skape en kultur for moderasjon.

Barne- og ungdomsidrett og eskalering

Det første begrepet vi brukte for å beskrive et eskalerende system, var *appropriasjon* – at systemet som norm krever mer og mer ressurser: naturlige ressurser (arealer, materialer og energi), menneskelige ressurser (tid og oppmerksomhet), og økonomiske ressurser (penger). I den organiserte idrettens oppstartsfasen møtte vi to aktiviteter som i seg selv var åpne for et bredt spekter av barn i lokalmiljøene. Mange kunne delta og det var mange måter å trives på. Med teorien om eskalering kan dette beskrives som aktiviteter der opptrappingen av idrettsaktiviteten ikke hadde startet. Aktivitetene krevde lite. Av banekapasitet trengtes relativt små spilleflater en time eller mindre i uka. Barn og foreldre måtte avse denne timen og litt til for transport. Trenerne forventet ikke at barna skulle tenke mye på eller ta mye hensyn til idretten utenom treningen. Foreldrene måtte ikke betale noe i starten og det var ingen krav – verken uttalte eller implisitte – til kostbart utstyr.

Det andre begrepet var *aktivering* – at systemets eskalering gjennom sosialisering gjøres til et individuelt ansvar. I idretten dreier dette seg mye om individualisering av ansvaret for sportslig fremgang. Gjennom aktivering brytes fellesskapenes

(«idrettsnorge», «fotballnorges», «klubbens», «lagets») kollektive prosjekt om å skape «fremtidens idrettsprestasjoner» ned til individuelle prosjekter om å være blant dem som utfører eller tilrettelegger for disse prestasjonene – først som «talenter», senere som profesjonelle toppidrettsutøvere; eller som trenere. Barna i oppstartsaktivitetene ble ikke tillagt noe ansvar for idrettslig fremgang. Ferdighetsutvikling sto sentralt i aktivitetene, men da for at barna skulle lære seg de grunnleggende ferdighetene (og reglene) i idretten.

At det var vanskelig å få øye på appropriasjon og aktivering i oppstartsaktivitetene betyr imidlertid ikke at de var helt fraværende. Vi har vist at bildet var litt mer nyansert. Forventninger om tid og oppmerksomhet til idrett utenom trening var ikke tydelige, men de var der likevel – som når en trener fortalte barna at det ville lønne seg å øve litt i hagen eller stuen hver dag. Anerkjennelse av ferdigheter og forventninger om å bry seg om ferdighetsforbedring var heller ikke fremtredende, men var likevel til stede i aktivitetenes rammer for trivsel, i trenernes særlige anerkjennelser av barna som tok øvelser på alvor og utførte dem i tråd med idrettslige normer for ferdigheter og innsats. Foreldre kunne også bidra til en slik form for sosialisering, som da en far rammet inn treningen som forberedelse til spill i Premier League for å motivere sønnen til å dra på fotballtrening i regnvær.

I overgangen mellom barne- og ungdomsfotball observerte vi aktiviteter som kan sies å ha eskalert, om enn i ulik grad. I ett av lagene, et «førstelag» for gutter, krevde aktiviteten mye av ungdommenes tid og oppmerksomhet. Trening eller kamp fire til fem kvelder i uka kom i tillegg til ekstratreninger og et par ettermiddager på akademi for flere av spillerne. Tross treningsmengdene var voksenpersoner rundt bekymret for spillernes fysiske forutsetninger for overgangen til spill på større bane, og foreldre arrangerte frivillige joggetreninger på siden av den ordinære aktiviteten. Trenerne stilte høye krav til konsentrasjon og innsats på treningene, og forventet også at spillerne tok valg i hverdagen i tråd med lagets prosjekt om kollektiv og individuell sportslig fremgang. Laget syntes å være et sted der gutter med et sterkt ønske om å bli gode fotballspillere hadde gode forutsetninger for å trives godt.

De to andre lagene vi fulgte, som begge var for jenter, hadde trening eller kamp to ganger i uka. Ekstratreninger og fotball som skolefritidstilbud var ikke vanlig. Også her stilte trenerne krav til konsentrasjon og innsats på trening, men den sosiale dynamikken i dette var annerledes enn på guttelaget. Spillerne syntes å være mer opptatt av å ha det gøy med fotballen her og nå, enn av å forbedre seg som enkeltspillere eller som lag. Øvelser, som i bunn og grunn handler om å terpe på ferdigheter som skal bære frukter i fremtiden (neste kamp, neste sesong, og så videre), slo ikke så godt an. Spillerne forhandlet om rammene for aktiviteten og kommuniserte en viss motstand mot at ambisjoner om sportslig forbedring skulle legge premisser for fotballtreningen. Spill, på trening og i kamp, var betraktelig mer populært. I disse lagene var spill i hovedsak preget av et nåtidsrettet alvor og et ønske om å gjøre det bra i konkurransen her og nå.

Forskjellene i treningstid kan tolkes som forskjeller i appropriasjon. Aktiviteten i det første laget krevde flere ressurser enn i de to andre lagene. Flere treninger betydde mer banetid og mer av trenernes tid og oppmerksomhet. Betalte trenere blir gjerne en forutsetning for å opprettholde tilbudet, slik tilfellet var i dette laget. Aktiviteten krevde også mer av deltakerne. Flere treninger betydde enkelt og greit at de som var med brukte mer tid på trening. De sportslige hensynene som lå til grunn for at laget trente mye, talte videre for at deltakerne brukte mer oppmerksomhet på fotballen også når de ikke var på trening.

I det siste ser vi koblingen mellom appropriasjon og aktivering. Idretten krever av ungdommenes tid og oppmerksomhet, men aktiverte ungdommer ønsker også å gi idretten mye tid og oppmerksomhet. Å «satse» på idrett kan være et meningsfullt prosjekt for mange ungdommer. Forskjellene i innstilling til aktiviteten blant spillerne på de tre lagene, kan beskrives som nettopp forskjeller i aktivering. I kapittel 5 har vi identifisert tre aktiveringsprosesser som preger idrettsaktivitet med alder: Sosialisering til å være opptatt av ferdighetsforbedring, til fremtidsorientert idrettsalvor, og inn i idrettssosiale fellesskap. Disse prosessene var kommet lengre på vei i guttelaget enn i de to jentelagene.

Inkluderingsutfordringer i lys av eskalering

Vi har trukket på teorien om eskalering for å belyse sosiale prosesser i de lagene vi har observert. Disse prosessene kan sees i sammenheng med kjente inkluderingsutfordringer i osloidretten. Når det gjelder åpne og lite krevende oppstartsaktiviteter, er en rimelig implikasjon at de sosiale ulikhetene i deltakelse som opptrer blant de yngste barna handler mest om forhold som ligger utenfor innretningen av selve idrettsaktiviteten. Så lenge kostnadene er lave, er det med noen unntak (vi har nevnt inkludering av barn med funksjonsnedsettelse som et eksempel) lite ved selve aktiviteten som holder mulige deltakere utenfor. I tråd med denne forståelsen jobber idrettslagene i Idrett for alle i Oslo for å rekruttere bredt gjennom å holde kostnader lave, tilby betalingsstøtte og kommunisere godt med foreldre i nærmiljøet på ulike språk. At barn har ulike muligheter til å bli med på disse aktivitetene handler i hovedsak om idrettseksterne forhold: familiens bakgrunn, kultur og språk, økonomi og idrettskultur (eksempelvis kunnskap om, holdninger til, erfaringer fra og sosiale nettverk i idretten, se Strandbu mfl. 2020). Langt på vei fordrer ulikhetene som gjenstår i en åpen idrettsaktivitet sosialpolitiske løsninger mer enn idrettspolitiske løsninger.

Med normen om eskalering blir idrettsdeltakelse gradvis mer tilpasset gruppen av deltakere som har tiden, oppmerksomheten og ressursene til å delta i idrett på de premissene som ligger i det ordinære, eskalerende idrettsløpet. For de som ikke er med fra starten av opptrer eskaleringen som økte inngangsterskler. Den som ikke hadde råd til å være med på en eller to treninger i uka og én turnering i året har i enda mindre grad råd til å være med på fire treninger i uka og fire turneringer i året. En familie som hadde råd i starten, kan møte for høye kostnader etter hvert. Den som ikke har støtte og oppmuntring hjemmefra til å bruke mer og mer tid og oppmerksomhet på idrett og å bli aktivert til ønsket om sportslig fremgang, har

dårligere forutsetninger for å henge med i utviklingen enn den som kommer fra en typisk idrettsfamilie.

Ung i Oslo-undersøkelsen viser at det store flertallet av ungdom som er med i idrett trives veldig godt. Samtidig blir deltakerne færre og færre. Når rammene for trivsel innsnevres og tilpasses de mest dedikerte idrettsungdommene, er både frafall og høy trivsel blant de gjenværende deltakerne sannsynlige utfall. Samtidig, og kanskje i enda sterkere grad, blir det med alder mer trolig at de på utsiden ikke søker seg inn.

I kapittel 6 har vi vist at eskaleringsnormen legger føringer for idrettslagenes inkluderingsarbeid. Tilnærminger til inkludering må holde tritt med og justere seg etter endringer i aktiviteten. De tre hovedtilnærmingene i vårt datamateriale kan på flere måter være hensiktsmessige for å lykkes med inkludering. Idrettslagenes fokus på å rekruttere bredt tidlig er i tråd med bildet vi har tegnet av sosiale forskjeller i idrettsdeltakelse og av hvordan idretten endres med alder. Bred og tidlig rekruttering fremstår dermed som en tilgjengelig strategi for idrettslag i møte med sosioøkonomiske forhold som i bunn og grunn ligger utenfor idrettens kontroll. På kort sikt fremstår alternative tilbud som et realistisk tiltak for å få med nye deltakere der den ordinære aktiviteten for de jevnaldrende har eskalert og lukket seg. Å vektlegge sportslig fremgang kan bidra til at flere henger med lengre, skape trivsel blant idrettsambisiøse deltakere og kanskje motvirke «masse-fracallet» som inntreffer når tilbudet for hele årganger opphører.

Likevel kan tilnærmingene være heftet ved noen utfordringer, særlig på litt lengre sikt. Ambisjonen om å rekruttere bredt tidlig blir fort til en norm om å starte tidlig, som i sin tur bidrar til at eskaleringen kan inntre tidligere og at aktiviteten lukker seg tidligere. Det vil innebære at utfordringene med å starte på etterskudd vil opptre overfor stadig yngre barn. På samme måte kan praksisen med alternative tilbud for nye deltakere bidra til å legitimere at det ordinære tilbudet eskalerer og lukker seg for nye deltakere. Tilrettelegging for sportslig fremgang som et middel mot frafall kan medføre at mange slutter fordi de ikke kan eller vil delta i idrettsaktivitet som krever mye tid, oppmerksomhet, og ressurser. Akkurat som barn og unges muligheter til å delta i en ressurskrevende idrett følger sosiale skillelinjer, varierer idrettslagenes forutsetninger for å inkludere gjennom å styrke det sportslige opplegget utfra sosioøkonomiske forhold i nærmiljøet. Slike tilnærminger er ressurskrevende, og vil dermed være mest tilgjengelige for ressurssterke idrettslag.

Oppsummert kan tilnærminger som går ut på å styrke det sportslige opplegget risikere å forsterke sentrale inkluderingsutfordringer i barne- og ungdomsidretten. Den logiske konsekvens er at frafall og økende sosiale forskjeller flytter seg nedover i alder, og dermed at de samme tilnærmingene blir aktualisert overfor stadig yngre barn og unge.

Er moderasjon et alternativ?

Teorien om eskalering retter et skarpere fokus mot selve idrettsaktivitetene og utviklingen med alder, og betydningen av dette for inkludering. Slik peker den også mot tilnærminger til inkludering som har med innretningen av selve aktiviteten å gjøre. I så måte er det interessant at Idrettskretsens strategi for 2020–2024 uttrykker en ambisjon om å inkludere flere barn og unge gjennom å skape «en kultur for moderasjon».

I strategiplanen handler moderasjon om å holde kostnadene for idrettsdeltakelse nede. At idretten blir dyrere, kan sees i sammenheng med eskalering. Funnene i denne rapporten antyder at det kan være hensiktsmessig å forstå moderasjon også i en bredere forstand, som et alternativ til eskaleringsnormen. Moderat barne- og ungdomsidrett i en slik forstand innebærer at ambisjoner om sportslig framgang er mindre førende, og at idrettens ordinære løp derfor ikke nødvendigvis legges opp til å bli mer krevende, mer fremtidsrettet og mer alvorlig etter hvert som deltakerne blir eldre. En norm om moderasjon fordrer ikke en økning i tidsbruk, oppmerksomhet, treningsvolum eller kostnader, men tilsier at idrettsaktivitet som utgangspunkt kan være like tidkrevende og like billig for 16-åringen som for 8-åringen. Med moderasjon vil det ikke være idrettslagets oppgave å sosialisere deltakerne til å være opptatt av sportslig framgang og til en fremtidsrettet innstilling til idretten, men aktiviteten vil gi rom for et bredere spekter av trivselsrammer og motiver for deltakelse. Noen vil fortsatt trives med sportslig utvikling og kanskje bli toppidrettsutøvere, men aktiviteten handler vel så mye om meningen med konkurransen her og nå, om aktivitetsglede og fysisk utfoldelse, om det sosiale i og rundt aktiviteten, om helsegevinster, og så videre.

Vyer om moderasjon preger idrettskretsens strategiplan, men har også kommet frem i våre intervjuer og møteobservasjoner i idrettslag i Idrett for alle i Oslo. Samtidig er det klart at ønsket om mer moderate alternativer er vanskelig å gjennomføre i praksis. Fra idrettslagets perspektiv støter normen om moderasjon på både strukturelle og kulturelle hindringer. Med strukturelle hindringer sikter vi til endringer med alder, spesielt mellom barne- og ungdomsidrett, som ligger utenfor idrettslagenes umiddelbare kontroll. Utover i ungdomsidretten møter deltakerne resultatlister, samt større og mer alvorlige konkurranser med et større geografisk nedslagsfelt. Trivsel betinges i økende grad av prestasjon. I overgangen mellom barne- og ungdomsfotball kan arbeidet med å tilrettelegge for deltakelse og trivsel også forstås i lys av konkrete utvidelser i selve kampformatet. Det er viktig å understreke at vi kun har forsket på fotball i denne aldersgruppa i arbeidet med denne rapporten, og at det er forskjeller mellom idretter på dette området. Poenget er imidlertid enkelt: Dersom det eneste eller det dominerende alternativet for å konkurrere i en idrett eskalerer med alder, blir det vanskelig for idrettslag å ikke tilpasse seg.

Sammenvevd med dette er mer kulturelle forhold. Når forsterkede sportslige tilbud løftes frem som et tiltak mot frafall, kan det begrunnes i at de mest dedikerte deltakerne ønsker seg økte krav, økte treningsmengder, og mer alvor. Ungdommene som ønsker seg en fremtid innenfor idretten og som er villig til å

«satse», er gjerne viktige internt i laget og for idretten som system. Dersom de ivrigste på et lag går til en annen klubb, er laget sårbart for oppbrudd og at hele årganger går tapt. De aktiverte aktiverer andre. Deres frafall kan fort være mer bekymringsverdig fra et lagsperspektiv enn andres frafall. *Idrettsungdommene* er ikke bare viktige for sine egne lag, men for systemet som helhet. Kulturelle forestillinger og statushierarkier henger sammen med strukturer som er bygget rundt identifiseringen av «talentene». De ulike samlingspunktene i den opp-tegnede løypa mot toppidretten – *førstelaget*, *kretslaget*, *regionslaget*, og så videre – må fylles av egnede deltakere.

Videre kan det pekes på en oppfatning om at opptrappingen mot *mer* nært sagt «ligger i kortene», som en naturlig utvikling av idretten gjennom barne- og ungdomsårene. Her er vi inne på et poeng som har blitt berørt av blant andre Hjelseth (2016), som mener at orientering mot prestasjonsforbedring i ungdomsidretten er i tråd med idrettens «indre rasjonalitet». I denne forståelsen er det slik idretten «er» og slik den vil fortone seg dersom den ikke også er under påvirkning av andre, «ytre» rasjonaliteter – slik som politiske målsetninger om inkludering. I økende grad utover i ungdomsårene er aktivitet som er rettet mot prestasjonsforbedring *egentlig* idrett, mens andre aktiviteter er *alternativer* for de som ikke vil holde på «på ordentlig».

Tallene fra Ung i Oslo-undersøkelsen og andre studier viser at ungdom er med i idrett av veldig mange grunner. Idretten «er» på mange ulike måter for mange ulike deltakere. I en studie av Espedalen og Seippel (u.å.), som har bedt ungdom skrive kort om hvorfor de driver med idrett, er det relativt få (under én av fem) som skriver om idretten som en arena for prestasjonsforbedring og konkurranse. Likevel kan det tenkes at forestillingen om at ungdomsidretten i bunn og grunn handler om sportslig fremgang, mens andre meninger tillegges idretten utenfra, står sterkt som en viktig kulturell driver for eskalering – og som en hindring for moderasjon. I tillegg kommer bredere kulturelle forestillinger om vekst og utvikling som viktige kilder til mening i oppveksten mer generelt, som heller ikke fritidsaktiviteter kan være helt frikoblet fra.

Så lenge normen om eskalering står sterkt, vil alternative og mer moderate måter å organisere idrett på rammes inn som nettopp *alternativer* på siden av idrettens hovedløp. Moderasjon krever både strukturelle og kulturelle endringer. Ønsker om lavere kostnader og mindre krevende aktiviteter i klubb må sees i sammenheng med strukturene klubben opererer innenfor – blant annet hvordan særidrettene er organisert med hensyn til konkurransesystemer og talentutviklingsprogrammer. Hvilket spillerom gir strukturene for moderate *hovedløp*? Moderasjon som norm trenger også en bred kulturell forankring i barne- og ungdomsidretten. Kan ambisjonen om moderasjon få fotteste i en kultur der eskalering synes innebygget i forestillinger om at idrett for de yngste er starten, ungdomsidrett fortsettelsen og toppidrett drømmen?

Ung i Oslo 2021 viser at trivselsnivået i ungdomsidretten er høyt. Det er mange positive sider ved en idrett som i hovedsak følger normen om eskalering. De

idrettssosiale fellesskapene kan være dypt meningsfulle for deltakerne. Det samme kan opplevelsen av dedikasjon, iver og alvor som preger det fremtidsrettede idrettsprosjektet. En forutsetning for å oppnå målsetningene i Idrett for alle i Oslo er at disse positive kvalitetene bevares, samtidig som idretten åpnes opp for at flere barn og unge med ulike utgangspunkt og interesser kan delta og trives over tid. Hvordan idrettskretsen og nabolagsklubbene forholder seg til denne oppgaven, blir et viktig spørsmål i den videre forskningen om Idrett for alle i Oslo.

8 Summary

«Sport for all in Oslo» forms the overall framework for the Oslo Sport Confederation's work on including children and youth in organized sport. The aim is to ensure that all children and youth have the opportunity to participate in sport, for as long as they wish. Since the initiation in 2018, Sport for all in Oslo has evolved to include five more sport clubs on top of the twenty that were involved at the onset. What was previously known as "sport boosts" and "pioneer clubs" has been united under the name "neighbourhood clubs". The new name signals a stronger emphasis on sport provision for children and youth in the clubs' local community.

Norwegian Social Research at OsloMet and the Norwegian Research Centre for Children and Youth Sports at the Norwegian School of Sport Sciences have been commissioned by the sport confederation to evaluate whether the sport program has the intended impact on sport participation in Oslo. The research project extends from 2019 to 2024. In this report, we present findings from the second research phase.

The first report about Sport for all in Oslo, published in 2020, shed lights on three aspects about inclusion in organized sport that we pursue further here. First, as participants get older, sport tends to become more demanding and more serious. Second, that questions of inclusion revolve around different problems and requires different solutions in children's sport compared with youth sport. Third, that social inequalities in participation tend to increase with age. In sum, inclusion in organized sport becomes an increasingly difficult task as children get older.

The changes that occur with age appear to constitute important traits of children- and youth sport that are important to gain a fuller understanding of as a basis for understanding the impacts of Sport for all in Oslo. This report therefore takes a closer look at changes in sport that are associated with age and explores how they play out in a selection of sport clubs. Our overall goal is to understand the social processes that contribute to sport activities changing with age, and the significance of these changes for sport clubs' inclusion work.

With this starting point, we investigate three sets of questions. The first concerns sport participation patterns among children and youth, participants' enjoyment in sport, and experiences and perceptions about sport among both participants and non-participants. The second set of questions considers the ways in which sport activities transform as the participants grow older, as well as the social processes involved. The last set of questions deals with the challenges related to inclusion that confront sport clubs at different stages of children- and youth sport, and how sport clubs involved in Sport for all in Oslo work to resolve them.

To understand the processes underlying age-related developments in organized sport for children and youth in Oslo, we draw on a sociological theory about

escalation. Accordingly, sport is understood as an escalating system, where sport activities generally tend to become more demanding and more serious, and skill improvement takes on greater importance, as participants get older. The norm of escalation is underpinned by structural aspects of sport (e.g. the set-up of competitive leagues) and cultural expectations. The measures taken within Sport for all in Oslo and the sport clubs' challenges related to inclusion are considered in light of this norm.

The report is based on the youth surveys Young in Oslo (among 13–19 year-olds) and Young in Oslo Junior (among 10–12 year-olds), and field work consisting of observation and interviews in four sport clubs engaged in Sport for all in Oslo. Data collection took place during the fall 2020 and spring 2021.

Main findings

To shed light on the overall research question, we draw attention to three key findings:

- (1) Firstly, we find that there are considerable social inequalities in sport participation among children and youth in Oslo. These inequalities are reflected in geographical differences and increase by age. Boys with majority background and youth from families with high socioeconomic status participate to the greatest extent. Meanwhile, minority girls and youth from families with low socioeconomic status are underrepresented throughout children- and youth sport in Oslo. In general, enjoyment in sport is high among youth, and does not follow any clear social patterns.
- (2) Secondly, we provide an insight into three socialization processes that in different ways characterized the sport activities we observed in the introduction to organized sport for young children and in the transition to youth sport: Socialization towards caring about skill improvement, to embracing a future-oriented outlook on and ambition for their sport participation, and to the formation of sports-focused social units. These three processes can be understood as drivers for how organized sport activities, with age, can become “closed” for new participants and increasingly become arenas for those with skills proficiency, time, resources and the “right” attitude toward sport.
- (3) Thirdly, we find that approaches to inclusion that the sport clubs we have studied were both affected by and contributed towards escalation. To include a broad range of children in the youngest age groups into activities that demand little, the sport clubs focused on “sport-external” barriers to participation: membership fees, payment support schemes, communication to the local community and making information available in different languages. For slightly older participants, and faced with activities that are more closed, dropout was the most relevant issue for the sport clubs. Faced with the norm of escalation, sport clubs appear to become somewhat locked into approaches that centre on promoting sporting progress.

Concluding reflections

Finally, we consider the findings together and reflect upon their significance for goal achievement and the way forward in Sport for all in Oslo. The three main approaches towards inclusion that we sketched in chapter 6 can contribute towards better inclusion in several ways. The emphasis on broad recruitment among young children responds to the challenges we have outlined concerning social inequalities in sport participation and how sport activities evolve with age. This approach thus comes across as the most available strategy for sport clubs faced with socioeconomic conditions that essentially lie outside sport clubs' sphere of control. In the short term, initiating *alternative* sport activities appear as a realistic measure to include new participants whereby their peers' sport activities have escalated "out of reach". Promoting sporting progress among the slightly older participants can be a helpful way of ensuring that some youth can keep up for longer and may also counteract the "mass drop-out" that occurs if organized sport activities for entire cohorts no longer can be sustained.

At the same time, the sport clubs' approaches to inclusion may be subjected to greater challenges, especially in the long term. Ambitions of broad recruitment of young children can quickly turn into a norm that demands for an early start, which in turn contributes to an earlier onset of escalation – thus accelerating the associated closure of sport activities. Similarly, the practice of offering alternative sport activities to introduce older children and youth to sport, can serve to legitimize the escalation of "ordinary" sport activities that makes them increasingly closed to new participants. Inclusion strategies that emphasize sporting progress as a remedy for dropout can also *cause* dropout – especially among those that cannot or do not wish to participate in sport activities that require a lot of time, attention and resources. Just as children and youth's opportunities to participate in resource-intensive sport activities follow social divides, the same can be said for the sport clubs. Their preconditions for succeeding with inclusion by way of enhancing sporting excellence vary on account of socio-economic conditions in the local community. A common denominator for these approaches to inclusion, is that they align with the norm of escalation. A prospective consequence is that social inequalities in participation and dropout from sport become manifest ever earlier in organized sport.

In light of these challenges, we draw attention to Oslo Sport Confederation's aspiration of creating "a culture for moderation" as a route towards more inclusive sport. While also considering structural and cultural hindrances to a more moderate children- and youth sport, we present and reflect upon moderation as a potentially fruitful alternative to the norm of escalation.

Litteratur

- Andersen, P. L. & Bakken, A. (2019). Social class differences in youths' participation in organized sports: What are the mechanisms? *International Review for the Sociology of Sport Journal*, 54(8), 921–937.
- Bakken, A. & Myrøld Osnes, S. (2021a). *Ung i Oslo 2021. Ungdomsskolen og videregående skole*. NOVA-rapport 9/21. Velferdsforskningsinstituttet NOVA/OsloMet – storbyuniversitetet.
- Bakken, A. & Myrøld Osnes, S. (2021b). *Ung i Oslo 2021. 5. til 7. trinn*. NOVA-rapport 10/21. Velferdsforskningsinstituttet NOVA/OsloMet – storbyuniversitetet.
- Duda, J. L. (2013). The conceptual and empirical foundations of Empowering Coaching: Setting the stage for the PAPA project. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 11(4), 311–318.
- Elnan (2010). *Idrett for alle? Studie av funksjonshemmedes idrettsdeltagelse og fysiske aktivitet*. NTNU Samfunnsforskning AS. Senter for idrettsforskning.
- Eriksen, I. M. (2021). Teens' dreams of becoming professional athletes: the gender gap in youths' sports ambitions. *Sport in Society*, 1–15.
- Eriksen, I. M. & Stefansen, K. (2021). What are youth sports for? Youth sports parenting in working-class communities. *Sport, Education and Society*, 1–12.
- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon*. Fagbokforlaget.
- Goffman, E. (1974). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Harper and Row.
- Goksøyr, M. (1996). *Kropp, kultur og tippekamp*. Statens idrettskontor, STUI og Idrettsavdelingen 1946–1996. Universitetsforlaget.
- Hjelseth, A. (2016). *Frafall i ungdomsidretten – et overvurdert problem?* I Ø. Seippel, M.K. Sisjord, & Å. Strandbu (red.): *Ungdom og idrett*, 232–246. Cappelen Damm Akademisk.
- Jacobsen, S. E., Andersen, P. L., Nordø, Å. D., Sletten, M. A., & Arnesen, D. (2021). *Sosial ulikhet i barn og unges deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter*. Rapport fra Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Meld. St. 14 (1999–2000). *Idrettslivet i endring. Om statens forhold til idrett og fysisk aktivitet*.
- Ommundsen, Y., Lemyre, P. N., Abrahamsen, F., & Roberts, G. C. (2010). Motivational climate, need satisfaction, regulation of motivation and subjective vitality: A study of young soccer players. *International Journal of Sport Psychology*. 41(3), 216–242.
- Oslo Economics (2020). *Økonomi som barriere for idrettsdeltakelse – kostnader og kostnadsdrivere i barne- og ungdomsidretten*. Rapport utarbeidet for Kulturdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/4c2ad9aaac4d4af6808663fca0bff79b/okonomi-som-barriere---kostnader-og-kostnadsdrivere-i-barne--og-ungdomsidretten.pdf>
- Oslo Idrettskrets (2020). *Strategisk plan 2020–2024*.
<https://www.idrettsforbundet.no/siteassets/oslo-idrettskrets/dokumenter/kretsstyret/ting-2020/oik-strategiskplan2020-2024.pdf>

- Persson, M., Espedalen, L. E., Stefansen, K. & Strandbu, Å. (2019). Opting out of youth sports: how can we understand the social processes involved? *Sport, Education and Society*, 25(7), 842–854.
- Persson, M., Stefansen, K. & Strandbu, Å. (2020). Fotball som kjønnnet mulighetsrom. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 44(3), 231–245.
- Rosa, H. (2005). *Social Acceleration A New Theory of Modernity*. Columbia University Press.
- Rosa, H. (2019). *Resonance A Sociology of our Relationship to the World*. Polity Press.
- Rosa, H., Dorre, K. & Lessenich, S. (2017). Appropriation, Activation and Acceleration: The Escalatory Logics of Capitalist Modernity and the Crises of Dynamic Stabilization. *Theory Culture & Society*, 34(1), 53–73.
- Stortingsmelding nr. 26 (2011–2012). *Den norske idrettsmodellen*. Kulturdepartementet.
- Seippel, Ø. (2002). *Idrett og sosial integrasjon*. Institutt for samfunnsforskning. https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/177631/R_2002_9.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Seippel, Ø. (2005). Sport, civil society and social integration: The case of Norwegian voluntary sport organizations. *Journal of Civil Society*, 1(3), 247–265.
- Seippel, Ø. (2008). Spilleroverganger og klubbutfordringer i Oslo-fotballen. *Rapport-Institutt for samfunnsforskning*.
- Solstad, G. M., & Bakken, A. (2020). *Evaluering av «Idrett for alle i Oslo». Kartleggingsrapport 2020*. NOVA-Rapport 8/20. Velferdsforskningsinstituttet NOVA/OsloMet – storbyuniversitetet.
- Stefansen, K., Smette, I., & Strandbu, Å. (2018). Understanding the increase in parents' involvement in organized youth sports. *Sport, Education and Society*, 23 (2), 162–172.
- Strandbu, Å., Bakken, A., & Sletten, M. A. (2017a). Exploring the minority–majority gap in sport participation: Different patterns for boys and girls? *Sport in Society*, 22 (4), 606–624.
- Strandbu, Å., Bakken, A. & Stefansen, K. (2020). The continued importance of family sport culture for sport participation during the teenage years. *Sport, Education and Society*, 25(8), 931–945.
- Strandbu, Å., Gulløy, E., Andersen, P.L., Seippel, Ø., & Dalen, H.B. (2017b). Ungdom, idrett og klasse: Fortid, samtid og framtid. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1 (2), 132–151.
- Strandbu, Å., Stefansen, K., Smette, I. & Sandvik, M. R. (2019). Young people's experiences of parental involvement in youth sport. *Sport Education and Society*, 24(1), 66–77.